DF8
N58

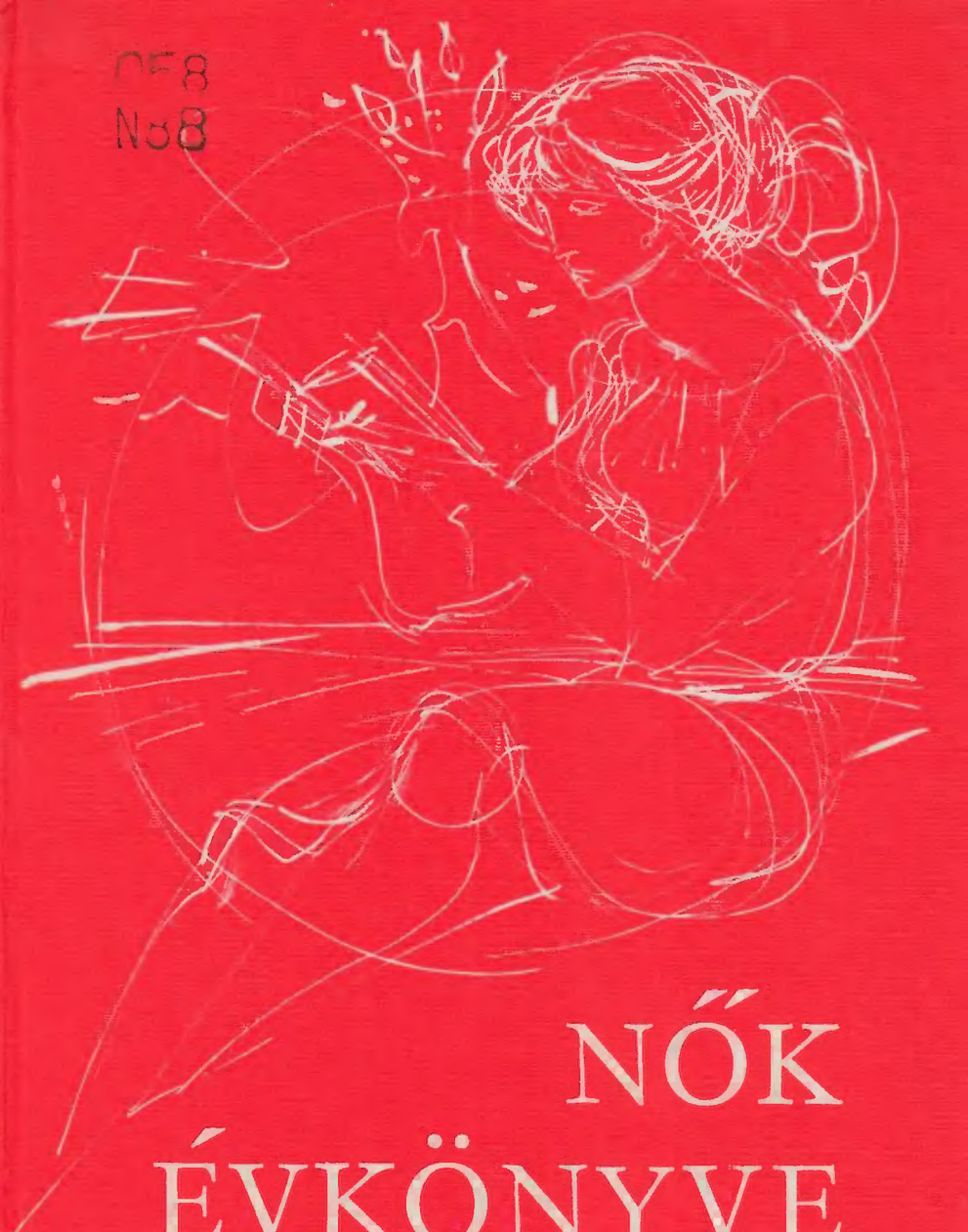

NŐK ÉVKÖNYVE

1974

Magyar Pamutipar

7 3111

NŐK ÉVKÖNYVE 1974

N 6

Nők Évkönyve 1974

TÁNCSICS KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1974

Szerkesztette:
HAJÓS TIBOR

A fényképeket készítették:
ALEX FERENC, BALOGH JÓZSEF, DOMONKOS SÁNDOR, IKLÁDI LÁSZLÓ, NÁDOR ILONA
és az MTI Képszolgálata

TEXTILIPARI BOLGÁRI SZÖVETSÉGEZET
Körzeti Könyvtára
73111
IV. Papp J. u. 1

Az irodalmi részt szerkesztette:
SZ. FUHRMANN JOLÁN

A védőborítót és a kötést
KASS JÁNOS
illusztrációjának felhasználásával SÁNDOR DÉNES tervezte

Márciusi köszöntő

„Tiétek hát a tett, tirátok néz a férfi
– lássák el dolgukat akármely őrhelyen –
e változó világ már vágyatok megérti,
és most ti szóljatok, hogy minden jó legyen."

(HEGEDÜS GÉZA: Ti, asszonyok!...)

Joggal elvárják a dolgozó nők, hogy március 8-át színes virágcsokrokkal, őszinte, meleg szavakkal ünnepeljük. Egész társadalmunkat átfogó, hagyománnyá kovácsolt szocialista ünneppé vált a nők napja, amelynek jelképe a virág.

Elvárják azonban a tetteket is, olyanokat, amelyek nemcsak egy ünnepi alkalomhoz kötődnek, hanem a hétköznapok hosszú során jutnak érvényre. Mert minden ünnepnek a mögötte rejlő valóságos tartalom, százezrek és milliók együttes akarása es cselekvése ad igazi rangot.

A munkásmozgalom egyik kiemelkedő eseményeként tartjuk számon az 1910-ben, Koppenhágában összegyűlt szocialista asszonyok egyenjogúságot, társadalmi megbecsülést és politikai jogokat követelő harci riadóját. S nem méltatlanul tesszük ezt. A történelem világméretekben igazolta, hogy csakis a marxizmus-leninizmus eszmei talaján álló munkásmozgalom hozhat felszabadulást az asszonyoknak is, mert elutasít mindenfajta egyenlőtlenséget, osztályelnyomást, kizsákmányolást. A nők helyzete napjainkban is a munkásosztály általános felemelkedésével együtt válik emberségesebbé, nemesebbé. Az elmúlt évtizedekben a nők fáradhatatlan harcostársaknak bizonyultak a szocializmusért, a békéért, szebb jövőnkért vívott harcunkban. Ezért is tiszteletünket, elismerésünket fejezzük ki e tavaszt idéző márciuson.

Ha az ünnep óráiban számvetésre vállalkozunk, akkor ezt bátran tehetjük, nincs miért szégyenkeznünk. A szocialista társadalom győzelmével hazánkban is alapvetően megváltozott a nők helyzete. Nem üresen csengő szavakkal, hanem társadalmat formáló, évszázadok megrekedt szokásait, előítéleteit megváltoztató tettekkel járultunk hozzá a nők egyenjogúságához. Ez szocializmust építő munkánk természetes velejárója.

Azzal tisztában vagyunk, hogy itt hosszú távú feladatokról van szó, ahogyan az megfogalmazódott a párt nőpolitikai határozatában. A határozatnak egyik nagy eredménye, ami már jelenleg is kedvezően érezteti hatását, hogy a központi akarathoz mindinkább igazodik a helyi politika. Az üzemek, vállalatok egész sora tesz elismerésre méltó erőfeszítéseket a

dolgozó nők helyzetének javítására, az anyák gondjainak mérséklésére, jóllehet a gondok nem csökkennek olyan gyorsan, ahogyan szeretnénk. A tettek első eredményeivel találkozhattak már a dolgozó nők: javultak munkakörülményeik, csökkentek a bérezésbeli aránytalanságok, fejlődött a szociális gondoskodás. A továbbiakban is erre az együttes fejlődésre van szükség.

A szakszervezeti mozgalomnak is mindinkább szerves részévé válik a nőkérdéssel való foglalkozás. A különböző szintű vezető szervek, a tisztségviselők, aktivisták százezrei munkálkodnak az előttünk álló feladatok megvalósításán. S bizonyosak lehetünk abban, hogy a szervezett dolgozók cselekvésében rejlő szinte kimeríthetetlen erő a hétköznapok „szürkeségében" is megvalósítja az ünnepnapok ígéreteit.

Évről évre több a bölcsőde, az óvoda, a lakás. A szolgáltatás fejlődésével csökken a háztartási munkára fordított idő. Ebben is, másban is óriási a fejlődés, de nagy a gond is. Még nagyon sok a teendő a nők teljes egyenjogúságának eléréséig.

A nők minden gondját az egész társadalom magáénak érzi, nemcsak a nemzetközi nőnapon, hanem az év minden napján, mert társadalmunk egészében megvan a jó szándék és az eltökéltség a múlt maradványainak felszámolására, a ma gondjainak megszüntetésére.

A nemzetközi nőnapon a tisztelet és a megbecsülés érzésével kívánunk sok sikert, örömet a magyar nőknek, a dolgozó asszonyoknak, az anyáknak, a leányoknak munkájukhoz és magánéletükhöz egyaránt.

VIRIZLAY GYULA
a SZOT titkára

Fiainknak

Mint egy begörbedt gyenge ujj
feszül a sápadt sziklevél
pattanva elrugja magát
fejét felvágja s talpra áll.

Mint egy merész fúrótorony
forog, fúr, szív a vad gyökér,
remeg míg nedves rögöt ér,
s egyszerre elnyugszik a láz
indul a pontos áramlás.

Küld a gyökér nedvet, erőt,
s az egyenletes lágy nyomás
ágakba építi magát,
és vonzás fel meg lefelé
egyensúly mint a csillagé,
a szenvedélyes szerelem
ízzik a néma levelen.

Hogy tartja virágát az ág!
a vágynak kinálja magát,
már jussát el nem engedi
már csak az egész kell neki –
S eljön a teljes szerelem:
hold, harmat, hűvös éjjelen
s nagy nappal fény, szél, árny, magány
tömeg, szag, zúgás, lepkeszárny,
hímpor, kéj, bibereszketés,
s magzás indul el, annyian,
indulnak halni boldogan.
Megérik bennük a halál

amíg az új mag földbeszáll,
fordul az év, lehull a hó,
mert élni jó volt, halni jó
mert élni kell és halni kell,
az újnak helyet hagyni kell,
majd feszül, zsendül, fénybe ér,
egy nyárra övé lesz a tér,
azt hiszi majd örök a nyár
s majd épül levél, ág és szár
s majd ő is elhull és enyész
így épül fel a nagy egész.

Mint piros korállállatok
egymás fején tenyészve sok
nemzedék nemzedék után
ágaskodunk a fény után
a vízi derengés alól
épül a rózsaszín atoll.

Ó szellem, fényes felvilág!
tenyésznek rajtunk pálmafák
datolyák, héjjas kókuszok
tápláló édes tej buzog
jóllakott, boldog eljövőknek,
nekik kéklik a kikötőknek
síma vize, a szelíd hullám,
s ők már „helyesen viszonyulván"
szelik a viharmentes zónát,
amelyet körülkerítettünk,
haló testünkkel építettünk,
övék a jövő és az ország.

ESZTERGOMI LÁSZLÓ

Brigádnaplók nyomában

A közelmúltban azt hallottam az egyik budapesti nagyüzem igazgatójától: – Csak azután mertük elvállalni a hatalmas exportszállítást, miután szocialista brigádjaink kezeskedtek a szerződés betartásáért. – Ez az egyetlen mondat is példázza a brigádmozgalom súlyát, erejét, egyszóval mindazt, amit e munkásközösség tagjai jelentenek a gyárakban, egész társadalmunkban. Örvendetes, hogy tetteik mind gyakrabban kerülnek a nyilvánosság elé, mind többen értesülnek a brigádok gazdasági, politikai fontosságáról, de az az érzésem, kicsit még egyoldalú a tájékoztatás, mintha érdemtelenül keveset szólnának magukról az emberekről, akiknek összefogása, közösségi szelleme hozza létre a szocialista brigádot.

Pedig milyen egyszerű is valójában az ismerkedés! Nem kell mást tenni, mint végiglapozni egy-egy brigádnaplót, amelynek lapjain megtalálható a gyári és magánélet krónikája. Ez az ismerkedési cél vezérelt a Kelenföldi Textilgyárba, közismertebb nevén, a KELTEX-be. Máté Jenőtől, a gyári szb termelési felelősétől néhány adatot már azelőtt sikerült megszerezni arról, hogy az üzemnek 724 taggal 82 munkabrigádja van, közülük 41 megszerezte a szocialista címet, s ezek tagsága túlnyomó többségben harminc éven aluli fiatal nő, akik minden nap bizonyítják, hogyan lehet és kell szocialista módon élni, tanulni, dolgozni. A brigádok csaknem valamennyi tagja részesült már valamilyen jutalmazásban, egyénenként is, nem beszélve arról, hogy a 41 szocialista brigád közül 18 bronz plakettet, 6 ezüst jelvényt, 5 pedig arany jelvényt érdemelt ki közösségi helytállásért.

Nehéz dolog volt a sok brigádnapló közül választani, olyat kiemelni, amely hűen tükrözi a tagság kollektív és egyéni életének legfontosabb állomásait, örömeit és gondjait. Nem is bizonyos talán, hogy sikerrel járt a választásom. Mindenesetre egy dologban hiszek: nem voltak hiábavalók a kötetek között eltöltött órák.

De lássuk, mi mindenről adnak számot a szocialista brigádnaplók.

Először az Ifjúság Szocialista Brigád (II. fonó, Vizi műszak) naplóját veszem kézbe. Az első oldalon egy névsor áll. Brigádvezető: Czigány Mária.

Tagok: Németh Jánosné, Kelemen Eszter, Andorfy Lászlóné, Oláh Erzsébet, Galgó Ágota, Szviridov Sarolta, Enyedi Szilvia.

Ezután következnek a bejegyzések. Hol dátummal, hol meg csak úgy magukban.

„Január 13. Brigádgyűlést tartottunk, amelyen megbeszéltük az e hónapi tennivalókat. Január 17. A Bartók moziban megnéztük az Így jöttem című filmet. A brigád minden tagja ott volt.

Február: Az üzemi KISZ-szervezettel és három másik brigáddal közösen elmentünk a Fővárosi Operettszínházba és megnéztük a West Side Storyt. Angyal Mária és Czigány Mária külön is volt másik darabot megnézni, és azt elmesélték a tagságnak." (Mint elmondották, filmekről, színházról sokat beszélgetnek, akkor is, ha csak egy brigádtag nézett meg valamit – bár nem mindig írják be a naplóba.)

„Március: Galgó Ági névnapja volt, egy szép likőrös készletet vettünk neki ajándékba.

Megnéztük a Bánk bánt a Nemzeti Színházban. Németh Jánosné a kisfiát is elhozta.

Dér Joli (Andorfy Lászlóné) kismama lett, helyette Angyal Mária az új brigádtagunk, aki már eddig is részt vett a brigád társadalmi munkájában. Reméljük ezután is feltalálja magát közöttünk.

A KISZ, a párt és a szakszervezeti bizottság jubileumi vetélkedőt rendezett. Tőlünk négyen vettek részt rajta." (Milyen eredménnyel, arról nem szól a krónika.)

„Olvasni jó! A brigád két tagja kivételével mindenki beiratkozott a könyvtárba. Szeretnénk, ha ők is követnék példánkat." (A beszélgetésből kiderült, a jó példának több követője akadt – és nemcsak a brigádtagok között!)

„Átálltunk a »hatoldalra«. Egy fonónak három gépet kell kezelnie. Reméljük, mindezek mellett sikerülni fog a terv teljesítése. A gépek jól mennek. Hatvanas a legvastagabb, és százas műszál a legvékonyabb fonalunk.

Czigány Mari részt vett a szocialista brigádvezetők tanácskozásán. Nagyon sok tapasztalatot szerzett, ezeket itthón fogja hasznosítani a brigád munkájában.

Brigádunk tagja, a kedves kis Erzsike, ápr. 11-én esküdött. Házasságához nagyon sok boldogságot kíván mindegyikünk. Kelemen Eszti volt ott az esküvőn a brigád képviseletében, mi sajnos nem tudtunk elmenni, mert délutános volt a műszak. Eszti gépén is dolgoztunk, hogy ne csökkenjen a teljesítmény.

Kelemen Eszter, Czigány Mária, Galgó Ági vért adott. A többiek is jelentkeztek, de sajnos, eü. okokból nem vettek tőlük. A következő véradáson talán sikerülni fog." (Czigány Mari! Hányszor és hányszor felbukkan

Az igazi szeretet
tettekben,
gondoskodásban
nyilvánul meg

ÁLLAMI BIZTOSÍTÓ ÁB

ÉLETBIZTOSÍTÁS
• GONDOSKODÁS •

neve a naplóban. Szeretet és tisztelet tollával rótt sorok emlékeznek arról, hogy szinte mindennek ő a motorja, szíve-lelke a brigádé, társaié, barátaié. Szívesen követik őt a munkába, színházba, kirándulásra vagy éppen a könyvtárba. Amint őt nézem és olvasom a róla írott sorokat, arra gondolok, hogy ha egyszer valaki meg akarná mintázni egy szocialista brigádvezetőnő portréját, őt bizony jó szívvel ajánlanám modellnek.)

„Üzemlátogatáson voltunk a KISTEX-ben.

Kelemen Eszti kilépett a vállalattól, helyette Laczkó Máriát vettük be a brigádba. Angyal Mari is férjhez ment, munkahelyet változtatott. Őhelyette Blaskó Mari lett a brigádtag, ő is jó munkaerő." (Erről sem szól a brigádnapló, hadd tegyük hozzá tehát; bensőséges ünnepségen búcsúztatták a távozót és köszöntötték az érkezőt. Milyen furcsa! Öröm és bánat lehet egyszerre egy férjhezmenetel.)

„Üzemünkben mindenki tudja, hogy nagyon nagy a munkaerőhiány. Szinte napról napra lépnek ki. Leszedő létszámunk például kettő fölé soha nem emelkedik. Ahol és amikor tudunk, segítünk a leszedőcsapatnak is, hiszen ketten nem boldogulnak.

A gyártásvezetés felhívására a létszámhiány pótlására a brigádból Nagy Istvánné visszament a fonó I. kártolóba. A mai naptól három hónapig kérésére csak délelőtti és éjszakás műszakban fog dolgozni, kártológépkezelőként. Így megoldódik a kisfia óvodába vitele is.

Vasárnap a KISZ-szel „társadalmizni" voltunk, a szövödében tisztítottuk a gépeket. Ott is nagy a munkaerőhiány s a gépkezelő képtelen 16 gépet tisztítani is." (Hogyan is mondotta a bevezetőben említett igazgató: „... ha nem lennének szocialista brigádaink...")

„Brigádgyűlést tartottunk. Elbeszélgettünk az olvasásról, ki milyen könyvet szeret, kik a kedvenc íróink – meg hogy hol kellene besegíteni, melyik fonónak megy rosszabbul a gépe?

Egyedi Szilvia betegállományban van. Meglátogattuk. Mielőbbi gyógyulást kívánunk valamennyien.

Egy kedves, volt brigádtagunktól, Szviridov Saroltától kaptunk meghívót, bodrogkeresztúri esküvőjére. A brigád képviseletében Maczó Margit volt az esküvőn.

Visszajött egy kismama a szülési szabadságról, Szabó Margit, a Reform brigád vezetője pedig elment. Gépét Enyedi kapta meg. Egyébként ebben a hónapban értékelik a brigád munkáját. Reméljük, nem leszünk utolsók. A brigád minden tagja jár valamilyen oktatásra, a teljesítmény száz százalék felett van, a csomózásra pedig mindenki ötöst kapott.

Angela Davis végre szabad!

Galgó Ági is itthagyta a brigádot, kismama lett. Helyette Kun Rózsit vettük be a brigádba. Húsvét után kellemes meglepetésben volt részünk. A művezetők meglocsoltak bennünket, de nem vízzel, hanem kölnivel!

Sajnos, piros tojást nem kaptak, de helyette közösen vittünk nekik egy kis »toroklocsolót«. Nagyon örülünk, hogy ilyen figyelmes főnökeink vannak."

... És így folytatódnak a bejegyzések. Szó esik arról, hogy az egész brigád részt vett a Hanoi parkban rendezett tiltakozó nagygyűlésen, néhány nappal később pedig igazi kemény focimeccset vívtak, olyan keményet, hogy a KISZ titkárnak, Csontos Mártának el is törött a lába.

Egy-két hónap előre a naptárban, lapozás a naplóban, újabb sorsfordulók, újabb nevek következnek. Polgár Éva, Enyedi Szilvia és Maczó Margit férjhez ment, Galgó Ágnes visszajött szülési szabadságáról. Végre megérkeztek a gyárba a frissiben végzett szakmunkás lányok, el is kél a segítség, hiszen meginl megkezdődtek a szerelések. „Minden fonónak lesz egy 60-as Nógrádja. Megmondva az igazat, félünk tőle. Már megszoktuk a műszálat, furcsa lesz a pamuttal dolgozni" – tudósítanak a sorok. De néhány lappal odébb már azt olvashatom: „boldogulunk az új gépekkel is!" Mit meg ne tudna tenni így, együtt a brigád?! Munka és magánélet, társadalmi munka, politikai, gazdasági helytállás krónikája ez a napló.

A másik napló, meg a harmadik és a többi is mind segítséget nyújtott az ismerkedéshez. Sok ponton találkoznak a bejegyzések, és ez nem véletlen, hiszen gyakran közösek a gondok, örömök: közösek szellemükben, tartalmukban a vállalások is. De azért természetesen akadnak egy-egy brigádra szabott, sajátos portrét festő naplók is.

A Zója brigádé például arról számol be, hogy szinte „túlteljesítették" a kulturális vállalásokat. Nemcsak a színházakat, mozikat és a könyvtárakat látogatták rendszeresen, hanem évek óta ők szervezték meg azokat az író-olvasó találkozókat is, amelyeken mindig szívesen látják vendégül más brigádok tagságát is. Érdemes megismerkedni a Zója aranykoszorús szocialista brigád életével. Hadd idézzek szó szerint néhány feljegyzést ebből a vaskos kötetből is. Először egy hosszú névsort találok a naplóban. A brigádvezető: Marosvári Lajosné, majd a tagok nevei.

„Február 24. Horváth Ferencné a középfokú munkaügyi tanfolyamon politikai gazdaságtanból és munkajogból sikeresen vizsgázott.

Március 8.: Kommunista vasárnapot tartottunk.

Március 29. Ünnepélyes keretek között harmadszor is megkaptuk az aranykoszorús jelvényt.

Alpár László, csoportunk vezetője vállalati érdekekből a fonodai üzem gazdasági csoportvezetője lett. Helyére Sátori Lajos jött, akit egy kis megbeszélés után felvettünk a brigádba.

VI. 23. Vajdáék hazajöttek az üdülésből és nagy szomorúságot találtak otthon: kisfiúk, Gyurika, súlyos betegséggel kórházba került. Vajdánéval együtt érzünk, és reménykedve várjuk a jó híreket.

VI. 30. Mari néni a mai naptól egy hónapig a kerületi bíróságon fog dolgozni, mint ülnök. Szerencsére ebben a hónapban senki sem megy szabadságra, és igyekezni fogunk, hogy a munkát változatlanul elvégezzük.

VIII. 5. Szabad szombat. Délelőtt 10 órakor találkoztunk az Alagútnál, és felmentünk a Vármúzeumba, a Fővárosunk 1000 éve kiállítást megnézni.

Úgy döntöttünk, hogy az 1972–73-as oktatási évben a brigád minden tagja részt vesz valamilyen oktatáson.

Nagy öröm érte brigádunkat és főleg egyik tagjának, Nagy Istvánnénak családját. Kétszobás lakást kaptak a gyári lakótelepen. Kívánjuk, minél hamarabb beköltözhessenek..."

De jó lenne még hosszan idézni ebből a naplóból is, hogy aki a vázlatos feljegyzéseket olvassa, velem együtt érezze azt a sugárzó erőt, tisztaságot, emberséget, amely ezekből az asszonyokból, leányokból árad.

Az imént megkockáztattam: nem biztos, hogy sikeres volt a választás a sok szocialista brigádnapló közül, nem biztos, hogy azokból emeltem ki szemelvényeket, amelyek a legérdekesebb képet mintázzák a KELTEX-beli szocialista brigádokról. De most úgy vélem, érdemes volt ezekkel a naplókkal foglalkozni, a brigádélet hétköznapjainak néhány jellemző pillanatképét felvillantani.

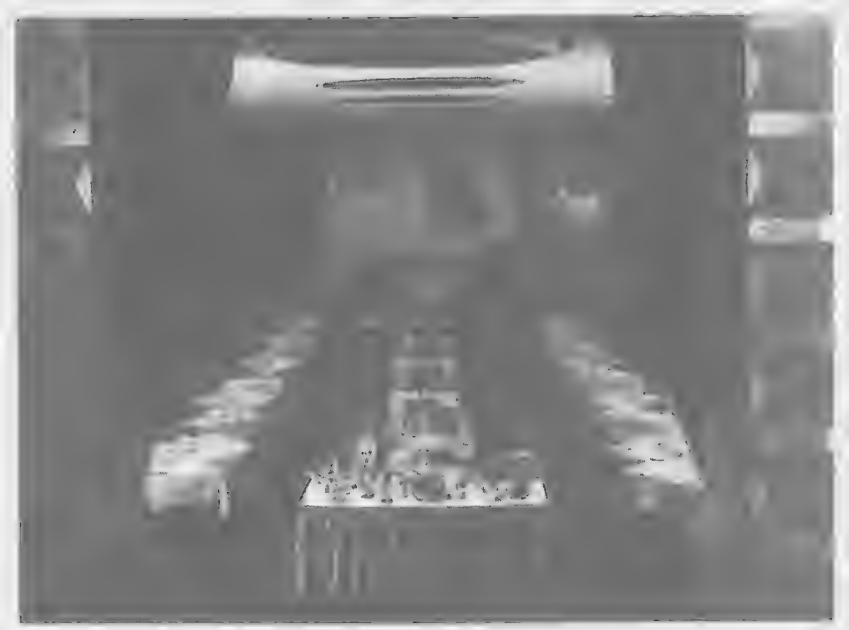

Az Ön házigazdája a

HUNGARHOTELS

Asztalfoglalás, szobarendelés, sajtófogadások, kongresszusok, cocktail-partyk, esküvők, bankettek szervezése és egyéb rendezvények lebonyolítása az egész országban.

Információs iroda:
Budapest V., Petőfi Sándor utca 16.
Telefon: 383-117, 180-642
Telex: 22-4923

Rögeszme

Már egyre többet gyanakszom magamra.
Arra a szövevényes bizalomra,
mi bévül tart egy szilárd fénykörön,
s talpamra állít parányi örömön.
Hol sarjadt bennem ennyi konokság?
Értelme mi? Erő vagy vakság?
Miért vállaltam négyszer gyereket?
Miért, hogy mindig s újra felkelek?
Elég okom van, hogy csüggedt legyek,
mégsem tud fogyni ízes igazam,
bajból, bánatból kimosdom magam,
s hiszek a létben. Egyszerűen csak hiszek.
Lehet, hogy mindez szelíd őrület?
Hogy hátam mögött felröhög a csend:
Talpa alatt egy űr mélysége cseng!?

Időzavar

Ha unod a jelenvalóságot
és benne saját jelenlétedet,
hagyd itt mostani magadat
s vele az unott napokat.
Fordulj vissza, s bújj éveid mögé
gondolj arra, mit egykor megértél
s meg is értettél. Az volt neked
az átélnivaló s
megbékéltél vele. Az életed
néha lebegés volt a dolgok felett
máskor meg marakodás a sorssal
mígnem beleájultál a Semmibe.
Elrendezni emlékeid sajnos, nem tudod.
Ha felturnád fiókjaid
s bennük a lomtömeget –
beleőrülnél. Hogy is tudnál ott
valamit megtalálni?
Emlékezem:
mindig rendetlen voltál kiskorodban is . . .
Ezt józanul mérlegelve
nevelési szempontból
szeretnék a kezedre ütni,
te haszontalan rossz gyerek . . .
Most mit tegyek?
Hiszen ez az én kezem!

SZEGŐ TAMÁS

A dolgozó nők érdekében

Dr. Szegő Tamásnak,
a Népszava jogtanácsosának írása néhány fontos,
nőket érdeklő rendelkezésről.

„A felnövekvő nemzedék, a szocialista Magyarország jövendő lakossága iránti mélységes felelősségtől áthatva, biztosítanunk kell, hogy a népszaporulat kedvezőbben alakuljon" – mondotta Fock Jenő, a kormány elnöke a kormány munkájáról szóló beszámolójában az Országgyűlés 1973. tavaszi ülésszakán. A kormány nemcsak szavakkal segíti ezt elő, hanem több rendelkezést is hozott e cél érdekében.

■ *A gyermekgondozási segélyről*

A gyermeknevelés megkönnyítése érdekében még 1967-ben megalkotta a kormány a gyermekgondozási segélyről szóló rendeletét. Ennek az a célja, hogy a dolgozó anyák, minél kevesebb keresetveszteséggel, otthon maradva nevelhessék csecsemőiket az óvodás korig. Ezért *a szülési szabadság lejárta után a gyermek 3. életéve betöltéséig gyermekgondozási segély jár* a munkaviszonyban álló, illetve az ipari szövetkezeti tag anyának, ha

– a szülést közvetlenül megelőző *másfél éven belül összesen 12 hónapig* munkaviszonyban állt, és

– legalább *napi 6 órai* munkaidővel dolgozott, továbbá

– a gyermek gondozása céljából *fizetés nélküli szabadságot vesz igénybe.*

Az előzetes 12 havi munkaviszony hiányában is jogosult a gyermekgondozási segélyre az a dolgozó nő, *aki bármelyik iskola nappali tagozatán végzett tanulmányok befejezését követő 90 napon* belül munkaviszonyt vagy ipari szövetkezeti, illetve tsz-tagsági viszonyt létesít és fennáll a fentebb említett másik két feltétel.

Az említett első két feltétel fennállása esetén az anya a gyermekgondozási segélyre *akkor is jogosult, ha a próbaidővel vagy határozott időre létesített munkaviszony a szülési szabadság alatt megszűnt.*

A mezőgazdasági (halászati) termelőszövetkezet nőtagja gyermekgondozási segélyre abban az esetben jogosult, ha a szülést megelőző naptári évben vagy a szülést megelőző 12 hónapban tsz-tagként legalább 120 napon át részt vett a közös munkában.

Lényeges új rendelkezés, hogy 1974. január 1-től *felemelték a gyermekgondozási segély összegét*: az alkalmazott és ipari szövetkezeti tag havi 650 forint, a tsz-tag és tsz-alkalmazott havi 550 forint gyermekgondozási segélyét az első gyermek után 150, a második után 250, a harmadik és minden további gyermek után 350 forinttal.

Sokszor problémát okoz, hogy a gyermekgondozási segély igénybevétele után a munkahelyére visszatérő anyával mi legyen. A jogszabály egyértelműen előírja, hogy a gyermekgondozási segély igénybevételének megszakítása, illetve lejárta esetén a vállalatnak a dolgozó nőt *előbbi munkakörében*, vagy ennek hiányában hasonló munkakörben, előző kereseti lehetőségének megfelelően kell foglalkoztatnia.

■ *A gyermektartás néhány kérdéséről*

Sajnos, előfordul, hogy a házasság megromlik, és a szülők nem élnek együtt vagy a gyermek házasságon kívül született. Ilyen esetben a gyermeket gondozó szülő tartásdíjat követelhet a másik szülőtől. A rendelkezés a pénzben fizetendő gyermektartás *legalacsonyabb mértékét* a tartásra kötelezett személy átlagos keresetének (jövedelmének) *20 százalékában* állapítja meg. A mérték két gyermek esetében 40 százalék, három vagy több gyermek esetében 50 százalék.

Ha a szülők a gyermektartásdíjban nem tudnak megállapodni, akkor a bíróságtól kell kérni, hogy kötelezze erre a másik felet. A bíróság általában fix összegben határozza meg a gyermektartásdíj nagyságát, de meghatározhatja a tartásdíj fizetésére kötelezett jövedelmének egy meghatározott százalékában is. Tartásdíjat visszamenőleg legfeljebb hat hónapra lehet érvényesíteni.

A tartási pereket soron kívül köteles tárgyalni a bíróság. Az eljárás lefolytatására akár a gyermek lakhelye, akár a tartásra kötelezett lakhelye szerint illetékes bíróság jogosult. A tartási perben hozott ítélet akkor is végrehajtható, ha fellebbeztek ellene.

Nagyon fontos új szabály, hogy ha az apa esetleg ismeretlen helyre eltűnik, akkor *a bíróság köteles felkutattatni a lakhelyét*. Eddig ugyanis erre az anya, illetve a gyermek érdekében fellépő személy volt köteles. Egyébként azt az apát, aki szándékosan kibújik tartási kötelezettsége alól, feljelenthetik, és a büntetőbíróság elítéli. Ilyen esetben a rabkeresményéből is le lehet tiltani a tartásdíjat.

aki a jövőjére gondol,

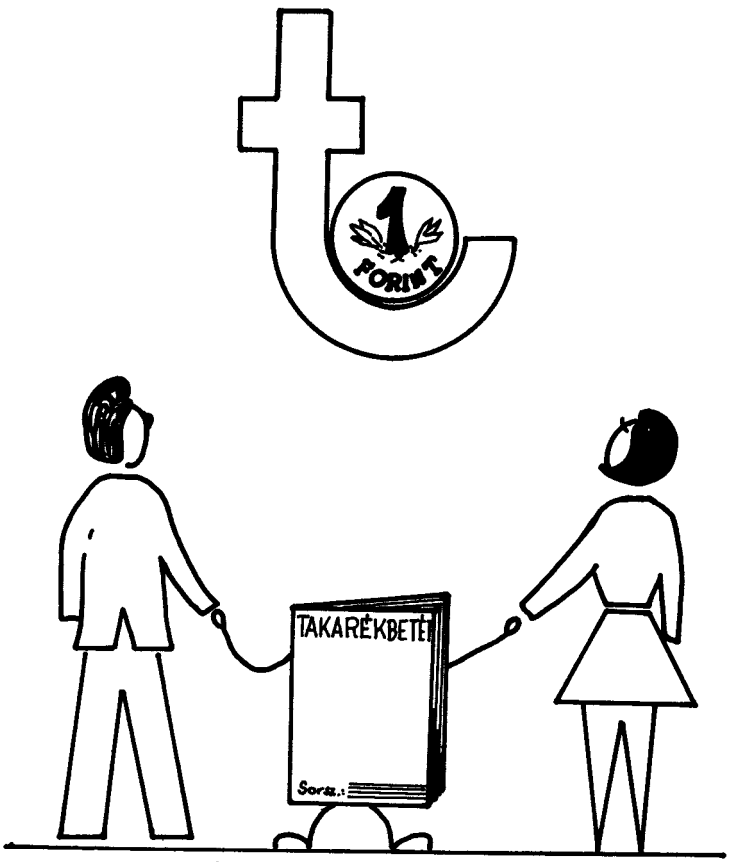

SIMA 73

már ma tagja a takarékszövetkezetnek

Még mindig sok család életét megkeseríti, hogy a férj – aki józanul jó férj és jó apa – fizetési napokon elfeledkezik kötelezettségeiről, és elissza keresetét. Ilyen esetben szükséges, hogy a törvény lehetőséget adjon a családnak a védekezésre. Ad is lehetőséget arra, hogy az alkoholista férj fizetésének felét mindenképpen a család kapja.

A törvény kimondja, ha az alkoholista *iszákos életmódja következtében nem tesz eleget* a vele egy háztartásban élő és tartásra jogosult gyermekével szemben fennálló tartási kötelezettségének, a bíróság elrendelheti, hogy a levonások – pl. társadalombiztosítási járulék – után fennmaradó munkabérének és egyéb járandóságának *legfeljebb 50 százalékát a házastársnak, illetve a gyermek gondozójának* – adott esetben pl. a nagyszülőnek – *fizessék ki.*

A házastárs vagy a gyermek gondozója lakóhelye vagy munkahelye szerint illetékes *járásbíróság* (városi, városi kerületi bíróság) hozza meg a fent említett határozatot az intézkedésre területileg illetékes *ügyész indítványa* alapján. Az ügyészi indítványt többen is kezdeményezhetik.

Így intézkedésre az ügyészséget felkérheti az alkoholista házastársa, gyermeke vagy szülője, a gyermek gondozója, az illetékes tanács vb-titkára, a gyámhatóság, a rendőrség, a munkahely vezetője vagy szakszervezeti bizottsága, a Magyar Vöröskereszt lakóhelyi vagy munkahelyi szervezete és az alkoholizmus elleni küzdelem társadalmi bizottságai.

A bíróság *soron kívül tűz ki tárgyalást*, s ha helyt ad az ügyészi indítványnak, akkor határozatában felhívja a munkabért, illetve a járandóságot kifizető szervet, hogy a végzés jogerőre emelkedésének bevárása nélkül az alkoholista munkabéréből és egyéb járandóságából minden fizetési időszakban vonja le a végzésben meghatározott összeget, és fizesse ki a végzésben meghatározott házastársnak vagy a gyermeket gondozó más személynek.

Az előbbiekben a munkabérrel kapcsolatos szabályokat ismertettük, de külön szabályok érvényesek a *családi pótlékra* is. A családi pótlék ugyanis a dolgozó helyett, beleegyezése hiányában is, a vele közös háztartásban élő családtag kezéhez fizetendő ki, ha tartani lehet attól, hogy a dolgozó a családi pótlékot nem rendeltetésének megfelelően használja fel.

Ilyen esetben *a családtagnak kérnie kell* a családi pótlékot folyósító szervtől, hogy a családi pótlékot az ő kezeihez fizessék ki. Azt a magatartást – pl. iszákosságot – amely miatt a dolgozó a családi pótlékot nem rendeltetésének megfelelően használja fel, az illetékes tanács vb. bizonyítványával kell igazolni. Nem kell ez az igazolás, ha az említett tény bírói ítéletből kiderül. Tehát a fentebb említett bírói végzés bemutatása alapján a családi pótlékot is a házastársnak vagy a gyermek gondozójának folyósítják.

■ *Korkedvezményes nyugdíj*

Azokban a munkakörökben, amelyekben *a dolgozók szervezete fokozottabb igénybevételnek van kitéve*, eddig is ismert volt a korkedvezményes nyugdíj, amely azt jelentette, hogy az ilyen munkakörben dolgozó az öregségi nyugdíjra jogot adó életkor betöltése előtt nyugdíjba mehetett bizonyos mennyiségű szolgálati idő megszerzése után. Az idevágó szabályok 1973. január 1-vel megváltoztak és a korkedvezményre jogosító munkakörök jegyzékét kibővítették néhány olyan munkakörrel, amely kizárólag vagy elsősorban a nőket érinti.

Alapvető szabály, hogy a munkaviszonyban álló vagy ipari szövetkezeti tag dolgozó nő az 55. életévéhez képest *két évi korkedvezményben részesül, ha legalább nyolc éven át korkedvezményre jogosító munkakörben, illetve munkahelyen dolgozott.* A korkedvezmény további egy-egy év minden újabb négy évi munka után. Ez azt jelenti, hogy ha pl. a nő tíz évig dolgozott szövőnőként, akkor 55 éves kora helyett már 53 éves korában, ha pedig ilyen munkakörben pl. 20 évet dolgozott, akkor 55 éves kora helyett már 51 éves korában nyugdíjba mehet – még akkor is, ha esetleg az utolsó éveket már nem ilyen korkedvezményre jogosító munkakörben dolgozta.

Kizárólag a nőket érinti három olyan munkakör felvétele a korkedvezményre jogosító munkakörök jegyzékébe, amelyek eddig nem szerepeltek benne. Ilyen munkakör az *előfonónő* (minden textilipari – fésűs, kártolt, nyújtott – előfonó tevékenység), a *fonónő* (minden fonótevékenység: fésűs, kártolt, nyújtott eljárás, harangfonás, gyűrűs és szelfaktor fonás), *szövőnő.*

Ugyancsak új munkakörök és elsősorban a nőket érinti a Budapesti Közlekedési Vállalatnál vagy jogelődjénél (BSZKRT, FVV) a *villamosvezetői, trolibuszvezetői, fogaskerekű és FAV vezetői* munkakör. Továbbá *a légiutas kísérői (stewardess)* munkakör.

Természetesen sok más munkakör is jogosít korkedvezményre, de azok elsősorban a férfiakat érintik, hiszen többnyire olyan munkakörökről van szó, amelyeket nő nem tölthet be testi alkatára, illetve anyai hivatására tekintettel.

Ismeretes, hogy ha a dolgozó az öregségi nyugdíjra jogosító életkor betöltése után tovább dolgozik, akkor *ösztönző nyugdíjpótlékra* jogosult. Ez a korkedvezményes nyugdíjnál is érvényesül. Ebben az esetben a nőnél nem azt vizsgálják, hogy 55. életéve betöltése után mennyit dolgozik tovább akár korkedvezményes, akár egyéb munkakörben, hanem attól az életkorától, amelyben nyugdíjba mehetett volna a korkedvezményre jogosultság alapján. Ha pl. a szövőnő e munkakörben 20 évet eltöltött és ezért már 51 éves korában nyugdíjba mehetett volna, de tovább dolgozik, akkor az 51. életévétől kezdődően már jogosult az ösztönző nyugdíjpótlékra.

■ *Tsz-segítő családtagi idő beszámítása*

Elsősorban a nőket érinti az a rendelkezés, amely 1973. január 1-vel lépett hatályba, és amely a régebbinél nagyobb lehetőséget nyújt a tsz-tag családtagjának a segítő családtagként eltöltött ideje nyugdíjba történő beszámításához.

A tsz-tagnak az a családtagja, aki a termelőszövetkezetbe tagként belép, a belépésétől, illetve taggá felvételétől számított egy éven belül kérheti azoknak a naptári éveknek nyugdíjévként történő beszámítását, amelyekben mint segítő családtag a nyugdíjév megszerzéséhez szükséges munkaegységeket, illetve munkanapokat teljesített a közös gazdaságban végzett munkával.

Itt megjegyezzük, hogy a nyugdíjév megszerzéséhez a nőnek az 1967 előtti évekre 80 munkaegységet, az 1966 utáni évekre pedig 100 tízórás munkanapot kell igazolni.

A segítő családtagként eltöltött időből összesen *legfeljebb öt naptári évet* lehet nyugdíjévként figyelembe venni, és a beszámítani kért évekre a nyugdíjjárulékot utólag meg kell fizetni. Kedvezményes szabály volt, hogy a beszámítást 1973. december 31-ig a termelőszövetkezetbe történt belépés időpontjára tekintet nélkül lehetett kérni, tehát akkor is, ha az egy év már eltelt. 1973. december 31. után már csak a belépéstől számított egy éven belül lehet kérni a családtagi évek beszámítását.

A családtagi évek beszámítását a lakóhely szerint illetékes Társadalombiztosítási Igazgatóságtól (kirendeltségtől) kell írásban kérni. A kérelemhez csatolni kell a tsz igazolását, amely tartalmazza a kérelmezőnek, valamint a tsz-tagnak a személyi adatait, akivel a kérelmező a beszámítani kért években közös háztartásban élt, a kérelmező tsz-taggá felvételének pontos idejét, a beszámítani kért években családtagként teljesített munkaegységek, illetve munkanapok számát évenkénti részletezésben és a kérelmező nyugdíjosztályát a kérelem előterjesztése évében.

A most említett beszámítást nem kérheti az, akinek a részére 1972. december 31. után tsz öregségi vagy munkaképtelenségi járadékot állapítottak meg.

■ *A tsz-járadék folyósításáról*

Ismert szabály, hogy tsz öregségi járadékot kaphat az a nő, aki 65. életévét betöltötte és a tsz-nyugdíjra való jogosultságát nem szerezte meg, illetve munkaképtelenségi járadékot kaphat az, aki rokkantsági nyugdíjra nem szerezte meg a jogosultságot, és 100 százalékosan munkaképtelen.

Sok problémát okozott, hogy a feleség az esetek többségében nem kaphatott tsz-járadékot, mert házastársa vagy még aktív dolgozó volt, vagy már nyugdíjas volt és a nyugellátása vagy keresete meghaladta a havi 260 forintot. Megváltoztak az ezzel kapcsolatos feltételek is.

Változatlanul érvényes az az előfeltétel, hogy tsz-járadékot az kaphat, aki *legalább három év óta tsz-tag*, az öregségi járadéknál a már említett előírt életkort betöltötte, munkaképtelenségi járadéknál pedig 100 százalékosan munkaképtelen, s belépéskor a jogszabályban előírt beviteli kötelezettségének eleget tett. A házastárs jövedelmével kapcsolatos szabály azonban megváltozott.

Az 1973. január 1-től érvényes szabályok szerint a házastárs jövedelme a tsz-járadékra jogosultságot akkor zárja ki, ha

– *munkaviszonyból*, kisipari szövetkezeti tagságból, bedolgozói jogviszonyból vagy megbízásból származó munkabére (munkadíja) a *havi 1200 forintot* meghaladja;

– *kereső foglalkozást* folytat (kisiparos, kiskereskedő stb.);

– *nyugellátásának* (vagy egyéb ellátásának, pl. rendszeres szociális segély stb.) *összege a saját jogú és az özvegyi nyugellátás együttes* folyósítási összeghatárát meghaladja. Ez az összeghatár 1973-ban ipari és tsz-nyugdíj esetén 899 forint, kisipari nyugdíj esetén 793 forint volt. 1974-ben az előbbi összegeket 2 százalékkal, ezt követően minden évben 2–2 százalékkal emelt összegben kell figyelembe venni.

Az új szabály tehát azt jelenti, hogy ha pl. a férj tsz-nyugdíjas és a nyugdíja 750 forint, akkor a feleség – ha rendelkezik a fentebb már említett feltételekkel – kaphat tsz-járadékot. Eddig erre nem volt lehetőség.

Változott a *tsz özvegyi járadékra* jogosultság feltétele is. Egyrészt nem kötik meg egy fix összeggel azt a kereseti határt, amelyen felül már nem kaphat özvegyi járadékot a feleség. A jogszabály csak azt mondja ki, hogy az özvegy akkor jogosult az özvegyi járadékra, ha az öregségi járadék összegét meghaladó keresete, jövedelme nincs. Másrészt igen jelentős változás az, hogy ezentúl *az élettárs is kaphat özvegyi járadékot a feleséggel egyenlő feltételek mellett*, ha a férfival annak halálakor és ezt közvetlenül megelőzően megszakítás nélkül legalább 10 éven át együtt élt, vagy legalább egy éven át együtt élt, és az együttélésből gyermek származott, a férfi pedig az apaságot elismerte, vagy azt a bíróság jogerősen megállapította.

A nőbizottságok működéséről

„Most az a szándékunk, hogy a nőbizottságok minden fokon ott jöjjenek létre – tehát a szakszervezetekben, a Népfrontban, központokban és üzemekben, szövetkezetekben, a szövetkezeteket irányító szervekben és így tovább –, ahol a nők élnek, dolgoznak. Ily módon közvetlen hatást tudnak gyakorolni az illető szerv vezetésére, mert pontosan ismerik a helyzetet, az igényeket és a lehetőségeket." Az MSZMP Központi Bizottsága 1970. február 18–19-i határozatában így szabta meg a nőbizottságok létrehívását.

A párt nőpolitikai határozata előírta, hogy „a nők között végzett elvi-politikai munka irányítását, a nők gondjainak megoldását célzó határozatok végrehajtásának ellenőrzését, koordinálását mindenütt az illetékes pártszervek és szervezetek végezzék. A pártirányítás a kialakult gyakorlatnak megfelelően a tömegszervezetekben, a tömegmozgalmakban, az állami és gazdasági szervekben dolgozó kommunistákon keresztül valósul meg".

Az alábbiakban – röviden – arra adunk választ: a különböző testületekben milyen körülmények között jönnek létre és szervezetileg hogyan dolgoznak a nőbizottságok.

A szakszervezetekben a SZOT-tól az szb-ig létrejöttek a nőbizottságok, melyeknek feladata a vezető testületek támogatása, a rendszeresség megteremtése. Az a cél, hogy a nők gazdasági, szociális és kulturális helyzetével következetesen foglalkozzanak. A nőbizottságok számos más, a dolgozó nőket érintő kérdéssel is foglalkoznak. Tapasztalatokat gyűjtenek például fontos döntések előkészítéséhez. A választott testület elé kerülő, a nőket érintő legalapvetőbb kérdésekben véleményezik az előterjesztéseket. A nőbizottságok a választott szakszervezeti testületek irányításával dolgoznak. Határozatot nem hoznak, irányító jogkörrel nem rendelkeznek. Javaslataikat, észrevételeiket a választott testületekhez juttatják el. A nőfelelős, a nőbizottság vezetője tagja a szakszervezeti bizottságnak.

Nőbizottság működik a SZOT-ban, a szakszervezetek központjaiban, a megyei bizottságoknál, a szakszervezetek megyei tanácsainál, a vállalati, hivatali, intézményi szakszervezeti bizottságok mellett.

A KISZ központi bizottsága mellett létrejött a Lányok és Fiatalasszonyok Országos Tanácsa, amely segítséget ad a KISZ vezető szerveinek a fiatal nők általános helyzetével összefüggő állásfoglalás kialakításához. A KISZ megyei (budapesti) bizottságainak nőpolitikai munkáját a végrehajtó bizottság irányítja. Az alsóbb szintű KISZ-szervezetekben a választott vezető testületek felelősek a nőpolitikai munkáért.

A szövetkezetekben a nőbizottságot a közgyűlés bizottságként választja, és hatáskörét is ott határozzák meg. A szövetkezeti nőbizottságok foglalkoznak a nők képviseletével és érdekvédelmével, s a nőket érintő szövetkezetpolitikai kérdésekkel. Országos Nőbizottság működik a TOT-ban is.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsa ajánlása szerint a szövetkezetek közgyűlésen, illetőleg küldöttközgyűlésen, annak bizottságaként nőbizottságot választottak, a párthatározat megvalósítása érdekében. A nőbizottság elnöke tagja az igazgatóságnak, vagy állandó meghívott a vezetőségi üléseken. Az ÁFÉSZ nőbizottságai javaslatokat tesznek, intézkedéseket kezdeményeznek, véleményt nyilvánítanak minden olyan kérdésben, amely a nőszövetkezők érdekeit érinthetik.

A Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetségének ajánlására valamennyi kisipari, kéziipari szövetkezetben és szövetségeikben létrehozták a nőbizottságokat. Feladatuk elősegíteni, hogy a nők számarányuknak megfelelően részt vegyenek a szövetkezeti mozgalom egész tevékenységében, irányításában. Minden kisipari és kéziipari szövetkezetben 3–5 tagú nőbizottságot választottak a közgyűlés bizottságaként. A nőbizottság feladatát és hatáskörét a közgyűlés határozza meg.

A Hazafias Népfront Országos Elnökségének határozata nyomán, minden szinten létrehozták a nőbizottságokat, amelyeket az azonos szintű Népfront-elnökségek alakítottak meg. Tevékenységük szorosan kapcsolódik az elnökség munkájához, annak egyik társadalmi bázisát képviselik. A Népfront nőbizottságai a nők lakóterületi problémáival foglalkoznak elsősorban.

A Magyar Nők Országos Tanácsa mint országos testület, a párt irányításával önállóan működik.

Feladata, hogy napirenden tartsa a nők alapvető társadalmi problémáit, ajánlásokat dolgoz ki, javaslatokat tesz a párt és az állam vezető szervei számára, állást foglal fontos kül- és belpolitikai kérdésekben, konzultációs kapcsolatot tart a területi nőbizottságokkal.

A nemzetközi fórumokon képviseli a magyar nőtársadalmat, eleget tesz a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség tagságával járó kötelezettségének.

E feladatok ellátása érdekében konzultációs kapcsolatot tart a párt központi és megyei vezető testületeivel; együttműködik az állami vezetéssel, a SZOT-tal, a Hazafias Népfronttal, a KISZ-szel, a Szövetkezetek Országos Tanácsával és ezek különböző szerveivel.

KOPÁCSY MARGIT

A negyedik szék

Kovács Janiról és a negyedik székről van szó, amit hét esztendő után egyszerűen nem engedek kivinni a szobából, bár végeredményben majdnem mindegy, hogy hol áll. Nem tartozom magyarázattal, de nem is csinálok titkot belőle: anyagilag előnyösebb nekem, ha itt marad. És ha most azonnal elaludnék, és aludnék, aludnék hét nap, hét éjjel, talán még örülni is tudnék annak, hogy Kovács Jani arcáról lefoszlott az a tétova, szánakozó mosoly.

– Anyagilag előnyösebb . . .!

Elhiszem, hogy felkavarodott a gyomra – de hiszen éppen ez a lényeg. Pontosan erről az émelygésről van szó. Kár, hogy nem tudok aludni és nem tudok örülni annak, hogy visszaadtam a kölcsönt.

Maradéktalanul visszaadtam!

És Jani sápadtan, némán – ugyanolyan némán, ahogy hét évvel ezelőtt belépett ebbe a szobába – kiment.

Kovács Jani ugyanis dadogott. Aki először beszélt vele, talán észre sem vette, de csak az Úristen a megmondhatója, hogy a dadogástól való félelem és szégyen miatt mi mindent vállalt már az életben, csak azért, mert azt egy igennel vagy nemmel megúszta. Persze ennek az igennek vagy nemnek is megadta az árát – felnőtt fejjel éppen úgy, mint nyolcéves korában, mikor az apja ráparancsolt, hogy menjen át a kocsmába egy liter borért. Jani ugrott, kapta az üveget, de akkor az öreg utánakiáltott.

– Megállj! Ne bort hozzál, hanem szilvóriumot. Egy fél liter szilvóriumot.

Jani ebben a pillanatban elsápadt, letette az üveget, pénzt, és kijelentette, hogy – nem.

– Mit mondasz?

– Nem megyek – lehelte lehajtott fejjel a gyerek.

Az anyja megérzett valamit, felvette az üveget, és a nadrágszíj elől gyorsan magával vitte a fiát. De Jani azóta is úgy érzi, időnként, hogy valaki leoldja a nadrágszíjat, mert attól való félelmében, hogy dadogni kezd, inkább: – nem.

Keserves kínok között valahogy mégis átdadogta magát a szigorlatokon, és mint a klasszika-filológia doktora észvesztő türelemmel tanulmányozni kezdte a szatirikon nyelvi jelenségeit.

A kutatónak nem kell sokat beszélnie, a kutató csak ül, ül a könyvtenger közepén; nem zavarja, hogy a szoba egyetlen ablaka egy málladozó, piszkos tűzfalra néz, amin nem látszik meg a tavasz, amit nem melegít át a nyár, a hópelyhek is elkerülik, csak az eső szánja meg, mely lassan, unalmasan végigcsorog rajta. A kutató mindezt nem érzi, nem törődik a nyomorúságos kis szobával, ahol mindössze egy íróasztal, egy polc, egy írógépasztal és négy szék van. Két széket mindjárt az első nap roskadásig megrak könyvekkel, a harmadik székre ő ül, s a negyedik szék az enyém.

Azon a napon, mikor először magam alá húztam ezt a negyedik széket, Mariska otthon leengedte a rolókat, és étlen-szomjan visszafeküdt az ágyba. Másnap sem kelt fel, én főztem valami ebédet este, és a lehúzott roló mögött kinyitottam az ablakot, mert Mariskát bántotta a fény.

– Nagyon beteg vagyok – nyögte elhaló hangon, de amikor orvost akartam hívni, dühbe jött. Égnek hányta két sovány karját, és egyre fokozódó izgalommal sikoltozott, sírt, átkozódott. Éjszaka arra ébredtem, hogy fojtogatja önmagát.

– Megmentem magam, csak megmentem magam – mondogatta halkan, szeliden, mintha egy gyereket kérlelne. Anyák unszolják így, orvosságos üveggel kezükben gyermekeiket. Néhány másodpercre megszűntem élni, azután lassan megszoktam ezt is. Nem hívtam orvost, és nem hívtam ki a mentőket: sajnáltam odaadni a rácsnak az egyetlen, nyomorult testvéremet.

Három évig úgy éltünk, mint a vakondok, mert Mariska soha többet nem engedte felhúzni a rolót. Talán ha akarnék sem tudnék számot adni erről a három évről, amit az éjszakai rettegéstől elcsigázva, hogy végül is sikerül megmentenie önmagát, álmosan kínlódva dolgoztam végig Kovács Jani mellett. És Jani nem szólt, nem kérdezett semmit, mert – szilvórium...

A harmadik télen Mariska tüdőgyulladást kapott, és meghalt. Kovács Janinak és annak az egy-két embernek, akinek utólag mégis elmondtam néhány szóban ezt a három évet, elmondtam azt is, hogy Mariska, halála előtt egy fél órával, felült az ágyban, és tisztán, érthetően így szólt:

– Én már régen meg akartam menteni magam, de az ember nem tudja megmenteni önmagát.

Mariska halála után jöttem rá egyébként arra is, hogy az elmúlt három évben egész tekintélyes összeg gyűlt össze a fehérneműi alatt a szekrényemben, de még hosszú hónapoknak kellett eltelnie, amíg eszembe jutott, hogy hozzányúljak.

Ma is emlékszem: tavasz volt, mire nagy nehezen rászántam magam, hogy veszek egy kabátot. És a kabátból ruhák, blúzok, csipkés fehérneműi, hirtelen támadt nagy élniakarás lett. Megfoghatatlan és mégis természetes,

mint az álom, amelynek nincsenek előzményei – megfoghatatlan, és mégis természetes, mint az, hogy álltam, forogtam a tükör előtt, és Kovács Janira gondoltam... Milyen szemmel néz majd rám holnap reggel, ha meglátja az új kabátot. Mert szólni biztosan nem fog, három év alatt jóformán a hangját sem hallottam. Akkor sem igen szólt, mikor Mariska meghalt. Könnyedén, bizalmasan megsimogatta a kezemet, és mélyen a szemembe nézett. Az emberek, akiknek könnyedén forog a nyelvük, szavakkal beszélnek. Kovács Jani a szemével beszélt. Azzal a furcsa nyílású, seszínű szemével, amivel olyan állhatatosan beleragadt az ember arcába, fogva tartotta a tekintetét – azzal a hipnotikus szemével, amiben olyan maradéktalanul el lehetett veszni.

Ettől a naptól kezdve sokat néztem tükörbe. A szememet néztem. Apró, kifejezéstelen szemem van, ha a lelkemet beleteszem, sem mond semmit. Sose fájt, hogy csúnya vagyok és jelentéktelen, de a fél életemet odaadtam volna egy nagy, beszédes szempárért, hogy ezt a mindentudó szempárt azután odaadhassam Kovács Janinak.

Az új kabáttal azonban nagyobb sikerem volt, mint gondoltam.

– Szép k-kabátja van – mondta Jani.

Másnap felvettem az új ruhát, Jani azonban a könyvtárba készült. Szórakozottan, idegesen dobolt az asztalon: már régen ott kellett volna lennie, de csak állt, húzta az időt, mert – szilvórium – és senki sem menti meg a nadrágszíjtól... Néha napokba telt, míg valóban elindult, és csak ő tudja, hányszor jött vissza üres kézzel, mert érezte, hogy nem tudja dadogás nélkül kimondani Calpurnicus Sicullus vagy Fabricus Veiento nevét. Ezekben a pillanatokban ugyanaz a halálra szánt, boldogtalan kisfiú volt, mint régen, és – igen – azt hiszem, ebben a pillanatban kezdődött.

Felajánlottam, hogy elmegyek helyette. Jani furcsa nyílású szeme felragyogott, és ettől a naptól kezdve mindig én mentem a könyvtárba. Mikor meghallotta a lépéseimet a folyosón, kiszaladt elém, egyetlen mozdulattal megsimogatta a kezemet, és elölelte tőlem a könyveket.

– K-köszönöm – mondta halkan, és úgy nyitotta rám a szemét, mint egy könyvet, amiből hibátlanul kell olvasnia annak, aki ismeri a betűket. És én úgy éreztem, hogy ismerem.

Repültek a hetek, múltak a hónapok és valami csodálatosan tiszta, boldog együvé tartozás fejlődött ki közöttünk. Akármilyen hajszolt és álmos voltam az elmúlt három év alatt, mégiscsak felcsillant bennem itt-ott valami érdeklődés az ókori irodalom iránt, s ez az erőtlen kíváncsiság most szilaj lángot vetett. Szenvedélyesen bújtam a könyvtárakat, vittem-hoztam a könyveket, és boldog voltam, mikor Jani befejezte azt a tanulmányát, amit még Mariska életében kezdett. Ennek a tanulmánynak az első kétharmadát testben és lélekben átaludtam – ezt a kiesést már nem lehetett behozni –, de az új értekezés témája már ebben a tiszta, boldog együvé tartozásban született, és én lázas izgalommal vetettem rá magam. Eleinte csak a francia nyelvű forrásmun-

kákat fordítottam, mert Jani főleg németül olvasott, de később szótárral átrágtam magam a német és angol anyagon is. Összehasonlításokat tettem az egyes szerzők véleménye között, pontos irodalmi ismeretek alapján kialakítottam saját szemléletemet, és itt-ott stiláris javításokat ajánlottam Jani szövegén, amit hol elfogadott, hol nem, de a szeme változatlan rajongással követelte a szememet. Ó, milyen boldogan és maradéktalanul adtam oda magam a szemének!

A tanulmány elkészült, meg is jelent. Ez volt az első olyan munkája, ahol mint szerző, név szerint köszönetet mondott a munkatársának – nekem.

– És forintban kifejezve mit kap ezért? – kérdezte az egyik fiatal filológus, aki pontosan tudta, mennyit dolgoztam ezért a köszönetért. Mikor megmondtam, megcsóválta a fejét.

– Nagyon kevés. Garantálom, hogy mellettem lényegesen többet kapna.

Garantálhatod – gondoltam megvetően.

Nem szenvedhettem ezt a fiatalembert. Én Jani mellett tanultam meg, mit jelent kutatónak, tudósnak lenni, nekem az ő határtalan szorgalma, szerénysége, tudós etikája volt a mérce – és ez az ember még annyi fáradságot sem vett magának, hogy legalább a szerénység látszatát keltse. Jó eszű volt, de felületes. A kásahegyeket nem neki találták ki. A szó leghétköznapibb értelmében véve ügyes volt: könnyen élt, simán boldogult, és gátlás nélkül elcsalt volna Janitól, ha rajta áll. Emlékszem, mennyire felháborodtam akkor ezen. De hát ez *akkor* volt. Akkor még nem éreztem ezt a halálos émelygést, és Jani sem álmodta, hogy egy napon – anyagi előnyök miatt! – átpártolok ehhez a lenézett, etikátlan fiatalemberhez.

– Hét év – mondja az ember, és felsóhajt: az nagyon sok. Bizony, nagyon sok. Majdnem olyan sok, mint amilyen gyorsan elsuhan. Hét esztendő alatt Jani két vaskos kötetben kiadta Petronius és a Petronius korabeli írókat, számos tanulmánya és értekezése jelent meg, és minden munkája végén köszönetét nyilvánította nekem. A kollégái, akik szintén az ókori irodalommal foglalkoztak, lassan megismerték, és szerencsés fickónak mondták Janit, akinek ilyen munkatársa van.

– És még csábításnak sem vagy kitéve mellette, mert több mint csúnya: jelentéktelen – tódította valaki.

És Jani nem tiltakozott, mert – szilvórium – bár ebben az időben már csak nagyon-nagyon ritkán dadogott. A piszkos tűzfalra néző, ócska kis szoba csendjének és ennek az indulatok nélküli, tökéletes egymáshoz tartozásnak a csodája volt ez is.

Jani nem dadogott, de keveset beszélt, mint akinek túl sok mondanivalója volna, de csak nagyon röviden, a lényeget érintheti. És a lényeg az, hogy a klasszika-filológia doktora lélekben megmaradt annak a szomorú, halálra szánt kisgyereknek, akinek az életről szerzett első és legfőbb tapasztalata

az, hogy – igazságtalan. Hogy hiábavaló minden igyekezet és jó szándék, a feladat meghaladja az ember képességét, és valaki leoldja a nadrágszíjat. Mindegy, hogy egy nyolcéves kisfiúról, a klasszika-filológia doktoráról vagy egy nőről van szó, aki több mint csúnya: jelentéktelen. Igen, az élet igazságtalan, és hamar előkerül a nadrágszíj. Néha persze – véletlenül és váratlanul – elsimul minden, s az ember azt hiszi, hogy most már igazán úgy lesz, mint a mesében: boldogan élünk, amíg meg nem halunk.

Janit hét esztendő után váratlanul kitüntette az Akadémia, a különböző szakintézmények, és egyszerre tűrhetetlenné vált, hogy ez a kitűnő filológus ilyen vacak kis szobában dolgozzék. A kitűnő filológus elvben örült minden elismerésnek, zavart, kisfiús mosollyal zsebre vágta a kitüntetéseket, de legjobban annak örült, hogy végre egy rendes szobát kap, ahol zárható, üveges szekrénye, nekem pedig becsületes íróasztalom lesz. Örömünkben erősen, forrón kezet szorítottunk, és Jani hosszan, mélyen a szemembe nézett.

Soha, soha ilyen vallomást, soha ilyen végtelen szeretetet!

Reggel, mikor a kád fölé hajoltam, hogy megnyissam a csapot, egy pókot találtam a kád alján. Néhány másodpercig mozdulatlanul feketéllett a hófehér csempén, azután vad elhatározással nekirohant a meredek falnak. Egy arasznyira sem jutott – visszapottyant. Ki tudja, hányadszor próbálkozott már, és hányadszor esett vissza. A zuhany rózsájáról egy ábrándos vízcsepp fejjel lefelé bezuhant a kádba. A pók egy ideig dermedten hevert, azután megemelte a potrohát. Most a kád alján nyomult előre, a lefolyólyuk felé. Óvatosan haladt, mint aki megfontolja minden lépését. Itt-ott megállt, apró kitérőket tett a kád oldala felé, s lassan, vigyázva megpróbált felkapaszkodni a hajlaton.

Visszacsúszott.

Várt. Pihent. Talán az élet igazságtalanságán gondolkozott.

A lefolyólyuk dugója hosszú, fém láncon a kád alján maradt. Ha erre rájön, a láncon biztosan fel tud mászni, kijut a peremre, és megmenekült.

– Előre menj – suttogtam báván –, előre, ott van a lánc.

De a pók hirtelen újabb elhatározásra jutott, és elindult a másik irányba. A hátrész hajlata még meredekebb, innen már két-három centiről visszacsúszott.

Nem adta fel a küzdelmet. Hússzor, harmincszor, ötvenhetedszer is újra kezdte, de alig hogy elindult, önként, saját elhatározásából megállt, és hátrafelé tolatva visszamászott a kád reménytelen mélyébe. Egyre többet várt, pihent, egyre lassabban, reményevesztettebben vándorolt.

Igaza volt Janinak: az élet igazságtalan. A feladat meghaladja a képességet; hiába minden jószándék és igyekezet, hiába, hiába minden: senki sem tudja megmenteni önmagát. Mariska sem tudta. Jani sem tudja, és holnap elveszi azt a nőt, akinek csak azért, mert félt, hogy dadogni fog, inkább azt mondta, hogy – igen.

Persze az is lehet, hogy szereti. Állítólag régen szereti és régóta tervezi ezt a házasságot. És ha ez így van, ha valóban szereti, ha már akkor is szerette, mikor azzal a furcsa nyílású, hipnotikus szemével hosszan, mélyen a szemembe nézett, akkor ez – akkor ebben van valami halálosan émelyítő.

Most már határozottan emlékszem, hogy néha, mikor percekre belevesztem abba a csodálatos, sugárzó szemébe, valami mosolyféle vibrált a szája szögletében. De azt hiszem, én is mosolyogtam volna a helyében. Jó tréfa lehet ráébreszteni valakit arra, hogy – bár több mint csúnya: jelentéktelen – mégiscsak nő, aki soha nem lehet elég okos ahhoz, hogy mint a szomjas föld a víz után, ne epedjen el egy csöpp szeretetért.

Jó tréfa volt, megérte azt a tétova, szánakozó mosolyt, amivel a játékmester napirendre tért a felkavart érzések felett. És miután ilyen jól elszórakozott velem, félretesz, mint egy könyvet, és elveszi azt, akit szeret.

Ó, igen, az élet igazságtalan, de néha ad egy fél óra gondolkozási időt. Ez a fél óra akkor volt, mikor a vacak kis szobában már csak a két markos legényre vártunk, aki majd átviszi a könyveket, az íróasztalt s még egy-két apróságot Jani új birodalmába.

Jani az egyetlen, tűzfalra néző ablak előtt állt, és mereven bámulta a megfeketedett téglákat, ami olyankor, ha az eső végignyalta, valami leküzdhetetlen fájdalmas, tompa fényben ragyogott.

– Esős nyarunk lesz – mondtam, csak hogy szóljak valamit.

Jani fáradtan, nehézkesen megfordult. Úgy nézett rám, mint aki hallja ugyan a hangot, de a szavak értelmét nem fogja fel.

– Június nyolcadika van: Medárd.

Némán bólintott.

– Szomorú? – És ebben a pillanatban halálosan, mérhetetlenül szerettem ezt az embert, aki – én ostoba: azt hittem! – a vacak kis szobát gyászolja.

Jani kényszeredetten mosolygott.

– Valamit meg kell mondanom magának – kezdte vontatottan, de hirtelen ránézett az órájára, és felszisszent. – Már nincs idő. Majd visszajövök.

A folyosó végére sem érhetett, mikor megszólalt a telefon, és a portás jelentette, hogy Kovács János doktor urat várja a menyasszonya.

Egy fél óra nagy idő. Talán hét esztendőnél is hosszabb.

Egy fél óra alatt két markos legény átvitte az új szobába a könyveket, az íróasztalt és a három széket.

– A negyedik szék itt marad!

– A negyedik szék itt marad – bokáztak vidáman, borravalót várva a legények.

– Itt marad – mondta némi zavarral egy gátlás nélküli fiatalember.

A szívem, mint aki hirtelen rájön, hogy szörnyű merénylet készül ellene, eszeveszetten kalimpált, s vadul dörömbölt a bordáim mögött. Szerencsét-

len pók: azt hiszi, szabadulhat a börtönéből, ha fejjel nekimegy a falnak; azt hiszi, van fül, mely felfogja a sikolyt, és irgalmaz.

Jani a szoba közepén állt, és értelmetlenül, enyhe megvetéssel bámulta a kollégáját – a kolléga kínjában a legényeket nézte –, a legények, akik még mindég a borravalót várták, engem figyeltek, és én – én belekapaszkodtam a negyedik székbe.

Igen, az élet igazságtalan, de néha engedélyez egy-egy pillanatot, hogy az ember felülmúlhassa önmagát. És ha most azonnal el tudnék aludni, és aludnék, aludnék, hét nap, hét éjjel, talán még örülni is tudnék annak, hogy olyan hidegen és méltóságteljesen közöltem volt főnökömmel, hogy anyagi előnyökért . . .

– Anyagilag előnyösebb nekem.

És ha az ember már olyan szerény, hogy csak a büszkeségét pereli azon, aki könnyelmű tréfára vette, és szánakozó mosollyal fizet a szerelméért, akkor elégtételt talál abban, hogy Kovács János, a klasszika-filológia doktora sápadtan és némán – ugyanolyan némán, ahogy hét esztendővel ezelőtt belépett ebbe a szobába – kiment . . .

Az időről

minden perc megrabol és kiegészít
túlterhelés nélkül
csak így tudom elviselni
önmagamat és másokat

az idő bűntény
hiábavaló nyomozás
én az öregedésre s a halálra elítélt
én az „életfogytiglan" szóval elítélt
én bűnhődöm a vádlottal szemben
s még felmenteni is csak én menthetem fel
azzal hogy megfeledkezem róla.

Derengés

Három napig töprengett Jóna Péter, de kevés beszédű lévén, senkinek sem tűnt fel csöndessége, gondterhelt, réveteg pillantása, az, hogy úgyszólván csak a lovakhoz beszél.

Péter ilyen – gondolta az asszony –, férfinak tán ilyennek is kell lenni, de elszomorodott, mert ezúttal túlságosan hosszúra nyúlt közöttük a csend.

Amikor már sehogyan sem bírta a némaságot, azt, hogy a tűz ropogásán kívül más hang nem is hallatszik a házban, fülelni kezdett az istálló felé. Volt, hogy belesett a párás ablakon, de jól elfüggönyözte azt a barmok lehelete, át nem látszott azon semmi. Ám ha szorosan az ajtóhoz tapadt, ha a két melle ráfeszült a vékony lécre, akkor nagyon tompán és messziről, s oly bizonytalanul, mintha csak álmodná, meghallotta az ura hangját. Jóllehet az istállóban egymaga volt, mert a beszédre senki sem válaszolt, a lovak dobogása, nyerítése tán csak nem felelet semmiféle szóra vagy kérdésre? Holott bizonyos, hogy azokhoz szólt.

– Teremtőm! – sóhajtott az asszony, s most már félni kezdett, pedig nyugodtan és megfontoltan szűrődtek ki a szavak, olykor hosszabb ideig csönd volt, máskor úgy hallatszott, tenyér veregeti a ló nyakát, vagy kefe siklik végig a sima szőrön.

Baj van – érezte az asszony –, meglehet, igen nagy baj, ha egy ilyen erős, szálfa magas ember úgy beszél az oktalan állathoz, mintha az maga is ember volna. Az is bizonyos, hogy a bajt Pap Máté hozta őrájuk a hegy mögül, mert annak villogó, éles tekintete úgy szúrt, akár a tű vagy a kés, s olyan pillantással méregette őket, a ház táját, meg a kisjószágot, mintha csak azt mondta volna: – Ó, ti szegények, ti árvák és védtelenek, ti gyöngék és ostobák is még ezen felül . . . – S amikor elmosolyodott, hát az rosszabb volt minden szónál vagy tekintetnél, mert ez meg azt jelentette: – Tudom, hogy vásott alattatok a szalmazsák is, de szeretlek benneteket, s ha rám hallgattok, vidámság költözik a szívetekbe, karotokba pedig friss erő.

– Ez mit akar itt tőlünk? – kérdezte egy este, amikor épp aludni tértek.

– Miért? – nézett rá az ura. – Mit akarhat? Látja, szolgasorban élünk, azt mondja, egyszer majd különb élete is lesz még a szegénynek.

– Miféle különb élete? A szegény ember élete ilyen, azért szegény.

Másnap azután kezdődött a szótlanság, a nagy csend. Teremtőm, micsoda csend! Mintha halott feküdt volna valahol a házban.

Szegény embernek nincs barátja – töprengett ezalatt Jóna Péter –, itt-ott pártfogója van, főleg följebbvalója, az egyik hálát vár ezért, a másik engedelmességet, így hát szabadon s emberi hangon valójában csak az állatokhoz szólhat, kutyához, lóhoz, van, amelyik szamárral vagy birkával tart közösséget.

Lehet idegen állatot is úgy szeretni, mintha az a sajátja volna az embernek, mert mit számít az, hogy mind a két ló Lázár tanácsos úr kocsiját húzza, úgyszólván semmit, hisz valójában őhozzá tartoznak ezek, mivelhogy ő bajlódik velük, ő keféli, eteti meg szerszámozza őket, ő hajtja s lengeti fölöttük a gyeplőt, az ő hangjára állnak meg a vendéglátó házak előtt. Látnivaló, menynyire az ő lovai ezek, Lázár tanácsos úrnak csupán csak a tulajdonában vannak.

Három napig Jóna Péter az asszonyhoz se szólt. Minek? Az asszonyok mindjárt riadoznak, sírni kezdenek, elveszik a férfiember kedvét a bátor cselekvéstől, az indulatot visszafojtják. Ezzel szemben az értelmes állat, jelen esetben két jóvérű csikó, mindjárt ráérez valahogy az ember izgalmára. Fekete orrlikaikat remegtetik, fülüket hegyezik, s amikor a két szemük lángolni és ragyogni kezd, akkor már bizonyos, hogy barátok hallgatják, beszélhet.

Azt mondja egy reggel Jóna Péter a két lónak:

– Tegnap este benéztem a kocsmába, kedveseim, miután megitattalak benneteket, magam is megszomjaztam kicsikét. Az asszony már aludt. Elindulok, szépen hull a hó, ej, gondolom, azért olykor-olykor a szegény ember élete is gyönyörűséges, hisz éppúgy hullik rá a fehérség, akárcsak a gazdagokra. Igen örülök, és csaknem boldog vagyok ezért.

Benyitok, mondom a kocsmárosnak: tölthetne úgy vagy féldecit... – Azt kérdi: van pénzed, Jóna Péter? – Mondom: van. – No, vedd elő – szól –, hogy lássam! – Én meg csak állok a pult előtt, álldogálok, lábaimat váltogatom közben, mint ti, mielőtt megiramodnátok, s csak nézem azt a vereskövér arcát, homályos, üvegzöld szemeit – mintha azokban is valami szeszfélét tartogatna –, azzal kiugrik az öklöm, szinte hogy magától, s oly hirtelen, mint ahogy a madár rebben föl, ha megijesztik. Azzal egy pohár már a földön is van.

Tudjátok meg, barátaim, hogy egy pohár, már ami a kárt illeti, semmi sem, de a zaj, amit csapott, azért jókora volt. Megkavarta a savanyú levegőt, a füstöt meg fölnyomta a mennyezetre, mindjárt világosabb is lett valahogy, mert arcokat láttam magam körül, szemeket, amelyek oly tüzesek, égők voltak, mint a farkasoké a hold fényében. No, gondolom, tán széttépnek itt ezek engemet, azzal fordulok, és készíteni kezdem magamat, hogyha kell, hát megverekedjek...

Látom akkor, hogy egy ember, magas mint a jegenye, felém közelít.

– Mit akarsz? – kérdezem.

Ő meg csak áll, és hallgat.

– Hozzál zabot! – ordít a kocsmáros. – Hozzál egy fél zsák kukoricát, akkor ihatsz, amennyi tetszik.

– Az ég áldja meg – sugdosom –, hát mondja is meg, hogy honnan hozzak, amikor magamnak sincs, s hogy lehetek-e tolvaj féldeci pálinkáért?

– Kocsis vagy? – kérdi most az idegen.

– Az vagyok – felelem –, én az.

A szeme tiszta, csöndesen beszél, kitölt egy pohárral, még eggyel nekem is, mintha a kocsmáros ott se volna. Azzal már nyújtja is a kezét, s az enyémet oly erővel fogja és szorítja, akárha megharagudott volna rám valamiért. – Az én nevem – azt mondja – Pap Máté, a hegyen túl dolgozom a sóbányában. Mintha jeget s havat fejtenék álló nap, vagy mintha szürkésbarna esőfelhőket bontogatnék. – No – mondom –, nekem egészen kicsike munka jutott csak, a lovakra ügyelek, meg kocsikáztatom az uraságot. – Hát munkának nem munka – néz rám ő –, de semmittevésnek talán még sok is. – Én nevetek, s azt felelem: – Engem Jóna Péternek hívnak. – Nahát! – kiált fel –, ilyen izmokkal gyönyörűen tudnál sót fejteni. – Sót? – kérdezem. Aztán csak nézek rá, nézek, s hallgatok. – Embernek emberi munkát kell végeznie, főleg ha ereje és figyelme van hozzá, értesz engem? – Már hogyne érteném – felelem, holott valójában alig-alig értem, csak épp kóstolgatom szavait eszemmel, s ettől félelmet is, örömöt is érzek, egy időben valamilyen szomorúságot. – Szeretem a lovakat – kezdem idő múltán, amikor már túlságosan nagy köztünk a csend –, nehéz nekem lovak nélkül élni... – Társak nélkül nehezebb – azt mondja Pap Máté –, ember ember nélkül nem is igen élhet. – Lehetséges, így van – felelem –, s ha egy napon meg is értem mindazt, amit mondasz, elhagyom nyomban a lovakat, és utánad megyek a hegyen túlra... – Ő mosolyog ezen, én meg nevetek, megzavarodva, de vidáman azért, s teljességgel bízva abban, amit mondott.

Eltelik pár nap, barátaim, s az egyiken így szólok a tanácsos úrhoz: – Tessék fiatalabb legény után nézni, nem pazalhatom a drága időmet tovább, a tanácsos urat kocsikáztassa ezentúl más.

– Micsoda? – s már lép is közelébb, a szemöldöke meg fut föl a homlokára. – Bitang paraszt! – kiált fel azután. – A csendőröket! Majd kihívatom a csendőröket! – Mivel hogy mindég így beszél, hát hallom is, meg nem is hallom, de annyit mégis elfog a fülem: az árokban fogok éhen veszni.

– Nagyságos úr – mondom csöndesen –, akad munka azért, értelmesebb, úgy vélem, még tán hasznosabb is, csak figyelmesen utána kell nézni.

Jól van, na. Kinn vagyok az ajtón. A szívem könnyű most már, de még a kedvem is, csak titőletek nehéz elbúcsúzni... De gondoljátok meg, barátaim, sóbányában dolgozom majd ezután. Kemény, erőt kívánó munka ez, olyan, mintha jeget s havat fejtenék álló nap, vagy mintha szürkésbarna esőfelhőket bontogatnék...

Jó a babának,
jó a mamának,
ha van otthon
tartalék tejes üveg!

A MŰSZAKI MÚZEUMOK

Egy percre szeretném igénybe venni az Olvasó türelmét, mielőtt a most következő oldalak olvasásába kezdene. Ez a fejezet ugyanis hámorokról és olajkutakról szól, és könnyen támadhat olyan érzése, hogy mit keresnek ezek a Nők Évkönyvében? A XX. század asszonyát – lányát körülveszi a modern civilizáció régebbi és újabb termékeinek egész sora, legtöbbjüket naponként maga is használja. Egyoldalú, sőt sértő lenne, ha feltételeznénk, hogy ezek nem keltik fel érdeklődését.

Mai kép: a vasból készült olajkályha melegét élvezve, gondolatunk elkalandozik azokra. akiknek ezt köszönhetjük a szorgalmas munkásokra, ötletes technikusokra és mérnökökre. És arra is, hogy ez a kényelem bizony nem egyik napról a másikra valósult meg, érte el mai színvonalát. Fejlődésének története van, és nem kevésbé érdekes hazai története sem.

Most pedig technikatörténet helyett azt mondom el, hogy amikor ez a könyv elhagyja a nyomdát és az Olvasó kezébe kerül, tavasz lesz. A hosszú tél után április – május, a kirándulások, a túrák ideje. Hívogatnak hazánk megfiatalodó tájai, a történelmi emlékhelyek, a műemlékek, az arborétumok, az erdő, a napfény! Ha Lillafüred felé jár, ne mulassza el megtekinteni a Massa múzeumot, Keszthelyről, Hévízről pedig érdemes a változatos zalai dombok között a gyorsan épülő Zalaegerszegre látogatni, és egy-két órát a Magyar Olajipari Múzeum megismerésére is rászánni. Mit fog látni? – arról adnak ízelítőt a következő írások.

FÜLÖP ISTVÁN

A műszaki múzeumok: a munka múzeumai

A régmúlt és a jelen fejlődésének lépcsőfokait a tudománytörténet rendszerezi és vizsgálja. A különböző korokban elért eredmények és a folyamatosan kialakult tudományágak történetének bemutatására alkalmas intézmény: a m ú z e u m.

Már az ókori népeknél megtaláljuk a mai múzeum ősét, amelyet abban az időben a „múzsák templomának", „szentelt helynek" neveztek. Idők folyamán, az egyes tudományágak fejlődésének, majd tagozódásának megfelelően újabb és újabb múzeumtípusok jöttek létre. Az ipar kialakulásával, a termelőeszközök gyors tökéletesedésével kialakult világszerte a műszaki múzeum hálózat.

Ma már mindenütt a világon az a felfogás uralkodik, hogy legyen a műszaki múzeum az oktatási intézmények és a gyakorlati élet segítőtársa, sarkallja az ifjút és a felnőttet a technikai ismeretek megszerzésére, szeresse és becsültesse meg a termelés egyszerű és modern eszközeit. Legyen az életre, munkára nevelő és oktató intézmény, a technikai kultúra terjesztésének gyakorlati iskolája.

Külföldön a XVIII. század elején, hazánkban a gyáripar felvirágzásának korában, még a XIX. század utolsó harmadában merült fel a műszaki múzeum létrehozásának gondolata. 1896-ban létesült a Közlekedési Múzeum. Végül 1936-ban a Délivasút 18 szobából álló helyiségében megnyitották a műszaki múzeumot. Sajnos az épületet 1939-ben az iparügyi miniszter igénybe vette és a kiállítás anyagát 13 vagonban elszállították.

A felszabadulás utáni években a politikai, gazdasági, ipari újjáépítés fontos tennivalói mellett nem jutott erő, de idő sem az új műszaki múzeumok megszervezésére, de még arra sem, hogy meginduljon a műszaki emlékanyag gyűjtése.

Az 1954. évi törvényerejű rendelet aztán hathatós segítséget jelentett a műszaki emlékek védelmére és nyilvántartásba vételére. Létrehozta ugyanis a Műszaki Emlékeket Nyilvántartó és Gyűjtő Csoportot. Ezt követte a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudománytörténeti Főbizottságának intézkedése a műszaki emlékek védelméről.

Az egyes iparágak vezetői is hathatósan segítették a gondolat megvalósítását és megindult a technikatörténeti kutatás is.

Első műszaki múzeumként 1956-ban a Postamúzeum nyílt meg, melynek jelentős része a híradástechnikai gyűjtemény. 1957-ben a Központi Bányászati Múzeum (Sopron), majd a Tűzoltó Múzeum nyitotta meg kapuit. 1960-ban a Központi Kohászati Múzeum (Diósgyőr), 1962-ben a Kluge Kékfestő Múzeum (Pápa), majd az Öntödei Múzeum, a Vegyészeti Múzeum, a Kner Nyomdaipari Múzeum, az Érc- és Ásványbányászati Múzeum követték. A következőkben a műszaki múzeumokból mutatunk be kettőt.

A Magyar Olajipari Múzeum

Hogy mit jelent mindennapi életünkben a kőolaj és a földgáz, azzal léptennyomon találkozunk. Ma már szinte el sem képzeljük nélküle életünket. Kényelmessé, meleggé varázsolja otthonainkat, táplálja üzemeinket, erőforrása járműveinknek, hajtóereje a képzeletünket is túlszárnyaló technika csodáinak, mellyel a végtelen titkok felé repítik az embert.

A szénhidrogénekben rejlik az a csodálatos erő, mely forradalmasította, átalakította a világot – bár az olajért vívott öldöklő harcokban milliók estek áldozatul. A kőolaj és a földgáz még hosszú időn át lesz az ember segítője és kényelmesebb életének alapja, egyben a jólét biztosítéka is. Érdemes tehát többet foglalkozni keletkezése, felszínre jutása történetével, megismerni tulajdonságait, különféle alkalmazásának lehetőségeit.

Évmilliók kellettek ahhoz, míg a Föld megérlelte méhében „fekete arányát": az olajat. Az ember már az őskorban is találkozott vele. Kőolajkibúvások, gázkitörések tüze babonás félelemben tartotta az ősembert, már ekkor sejtette erejét, de talán használt is. A mezopotámiai népek, a bibliai Bábel tornyának építői a földi szurkot kötőanyagként használták. Már az időszámítás előtt 200 körül a kőolajat fúrt kutakból nyerték. Kezdetben gyógyszerkülönlegesség, később már fényforrás volt. Igazi jelentőségét azonban csak a XX. században kapta, amikor széles körű bányászata és feldolgozása lehetővé teszi a kőolaj- és gázipar legnagyobb fogyasztóinak, a villamosenergia iparnak, a vegyiparnak és a közlekedésnek ellátását.

Magyarországon a XVIII. század közepéről származó források említik első ízben a hazai kőolaj- és földgáz-előfordulásokat. Winterl Jakab, a budai egyetem kiváló tanára 1788-ban – elsőként a világon – már elemezte a Mura menti olajat. Megemlítünk egy érdekes hadtörténeti tényt is: amikor 1848 szeptemberében Jellasics serege betörni készült hazánkba, Gyika Jenő

őrnagy Mura mellett talált „kátránnyal" bekent szalmakotelek segítségével égette fel a muraszerdahelyi hidat, hogy megakadályozza az ellenség előnyomulását.

Ebből a kátrányból 1856-ban a velencei aszfaltgyárba kuldenek mintát, amelyeket hajóépítéshez akarnak felhasználni. 1880 körül kezdetleges eszközökkel aknákat mélyítenek Magyarországon, melyből pár hordó olajat nyernek. Később mélyfúrással kutatnak olaj után. 1903-ban Zalában, a muraközi Szelencén 1000 méter mélyről termelnek 470 tonna olajat. Eredményt érnek el Biharban, majd Erdélyben találnak nagy mennyiségű földgázt. 1932-től az angol–amerikai vállalat kap engedélyt olajkutatásra Dunántúlon. Előbb Görgetegen (Somogy m.) olajnyomokat, majd 1937 tavaszán Lispe környékén (Budafapuszta, Zala m.) olajra és gázra bukkannak. A rádió és a korabeli sajtó lírai hangon nyilatkozik a biztató eredményekről.

A mozdulatlanságban megrekedt vidék népe letelepedése óta nem élt át izgalmasabb napokat. A frissen felbuggyant olajjal táplált lámpák világa mellett a holnap biztató álmát szövögette Lispe környékének népe.

1937. november 21-én naponként már 10 300 m^3 gázt és 65,6 m^3 jó minőségű, benzinben gazdag olajat nyertek. 1937. december 16-án indult el az első olajvonat a Lenti—Zalaegerszeg közötti ortaházai vasútállomásról a finomító felé. Néhány év után már 27 kút, a lovászi olajmező feltárása után pedig 59 kút ontotta évi 250 ezer tonna mennyiségben a föld folyékony kincsét.

Az olajvidék fejlődése szemmel látható. Nagykanizsán 90 lakás és három emeletes bérház épül. Bázakerettyén 89, Lovásziban 139 lakás, továbbá 70 személyes munkásszállás létesül. 1943-ban a zalai olajmezők 192 kútja 837 ezer tonna össztermeléssel eléri a maximumot. Az országban ekkor hét olajfinomító működött.

A második világháború pusztító tüze végigsöpört a dunántúli olajvidéken is. Az olajmezőket és olajfinomítókat több súlyos bombatámadás érte. Az olajmezők azonban az utolsó napig – 1945. április 3-ig – német megszállás alatt voltak. A hadműveletek után vigasztalan, elszomorító kép tárult a felszabadult lakosság elé. A termelési lehetőségek a háború alatti rablógazdálkodás következtében erősen lecsökkentek. Az olajtermelés újraindulásához hiányoztak a szállítóeszközök, kompresszorok, szivattyúk, kútkezelő- és más termelő berendezések. Szovjet műszaki és gazdasági segítséggel sikerült a termelést rövid idő alatt újra megindítani, de a folyamatossága a gépi felszerelés hiánya miatt csak nehezen volt biztosítható.

A termelés növekedésének biztató reménye az alföldi olajkutatásban is újabb olajmezők feltárásában teljesedett ki. 1946-ban megalakult a közös magyar–szovjet vállalat. Biharnagybajom (Hajdú–Bihar m.) mellett gáz és olaj is jelentkezett a fúrások során. 1951-ben kezd termelni a leggazdagabb magyar olajmező – a nagylengyeli –, és így kőolajtermelésünk elérte az 1,6 millió tonnát, melyből egyedül a nagylengyeli 1,2 millió tonnát adott.

A Magyar Olajipari Múzeumban az olajipar történeti emlékeit őrzik a szabadtéren...

Néhány év múlva Szolnok környékén kőolajat, Babócsán (Somogy m.) jól termelő földgáztelepet tárnak fel.

Az utóbbi évek legjelentősebb kutatási eredményét az algyői (Csongrád m.) mező feltárása (1963) hozta. Itt következett be az 1968. nov. 19-én Magyarország kőolaj- és gáziparának történetében a legnagyobb földgázkitörés, amelyet végül is egy hónapi, hallatlan erőfeszítés után, a szovjet és magyar szakembereknek együttes összefogással sikerült megfékezniök.

A felszabadulás után hatalmas fejlődésen ment át a magyar kőolajfeldolgozó ipar is. Eredményeink elérését a KGST keretén belül a szocialista országok segítőkészsége és baráti összefogása lendített előre.

A felszabadulás előtt csak négy földgáz- és olajmezőn folytattak olajbányászaink termelést. Ma már közel harminc mező ontja Földünk leghasznosabb kincsét, az olajat.

A magyar felsőoktatás a geológusok képzését, a kutatók utánpótlását egyetemi szinten biztosítja. A sok tapasztalattal rendelkező tudós-geológusaink irányításával olyan szellemi erő áll készen a feladatok teljesítésére, akik szakképzett bányászaink ezreivel biztosítani tudják az üzemek, szállítógépek és a lakosság szükségletei jó részét.

A Magyar Olajipari Múzeum országos nevű, kitűnő szakemberek együttműködésével behatóan foglalkozik a magyar szénhidrogének kutatása, felszínrehozása és hasznosítása történetével. Levéltárat és olajipari szakkönyvtárat szervez és hoz létre. Emellett fontos feladatának tekinti az olajiparban dolgozó kiemelkedő személyek élményeinek, visszaemlékezéseinek gyűjtését, tudós kutatók, bányászok életrajzi adatainak összefoglalását, valamint a személyi és ipari műszaki emlékek gyűjtését.

A magyar múzeumi szervezet hivatalosan 1971-ben vette fel soraiba a már 1969. szeptember 27-én a közönség előtt megnyílt Magyar Olajipari Múzeumot, amely a Nehézipari Minisztérium felügyelete alatt kapott működési engedélyt. A múzeum megnyitásakor Dunántúli Olajipari Múzeum néven kezdte működését.

Hazánkban ma már a zalainál gazdagabb olajmezők ontják az olajat, de a múzeum Zalaegerszegen azért nyithatta meg kapuit az érdeklődők előtt, mert Zala a magyar olajipar bölcsője. Gyűjtői hatóköre kiterjed az ország egész területére.

A múzeumban – az olajipar szinte minden ágazatából – muzeális értékű gépeket, berendezéseket láthatunk, a kutatás, fúrás, termelés, feldolgozás, olajgépgyártás tárgyi emlékeit. Az olajipar történeti emlékei közé tartoznak azok a műszaki berendezések, amelyek részben korszerűtlenné, elavulttá váltak vagy elkoptak a sok évi használatban.

Az olajipar műszaki emlékeinek kiállításával új színt, tartalmat tár a szemlélő elé, mert egyik fiatal iparágunk rendkívül értékes és érdekes eszközeit őrzi és mutatja be. A Magyar Olajipari Múzeum kiállítási módszere is világosan és szemléltetően bizonyítja, hogy egyik célkitűzése a *műszaki emlék-*

.. és a múzeum épületében

védelem, hogy a kőolajipar fejlődésére jellemző érdekes berendezésekkel tanulságul szolgáljon a jelen és a jövő számára.

A legtöbb műszaki múzeumtól eltér abban, hogy nagyméretű, magasra nyúló fúrótornyai csak a szabadban helyezhetők el. Így a tárgyak bemutatása valóságos környezetben, nyitott oldalú fedett színben és kiállítási épületben volt megoldható. Ezzel a hármas tagolással a látogatók is úgy szemlélhetik meg ezeket, ahogy azok a kutatásban és termelésben tevőlegesen is részt vettek.

Az elmélyülésre hajló szemlélőnek a szabadban látottaknál lényegesen többet mond a „Kiállítási épület" korszerű módszerekkel elrendezett terme.

De itt látható az olajbányászok küzdelmes, fényképeken bemutatott élete. Értékelhetők a geológus kutatók tudományos mérései, számításai, melynek alapján a fúró ötezer méter mélységben is olajra talál.

Megismerkedhetünk a legtökéletesebb olajkutató műszerekkel, amelyekkel kitapintható a föld olajere, jelzik, hogy hol, milyen mélységben található olyan kőzetréteg, amely a kőolajnak ad ágyat.

Szinte váratlan volt az a nagy érdeklődés, mely a múzeum megnyitása után rövid időn belül megmutatkozott. 1971. év folyamán az országos sta-

tisztikai összefoglaló adatok szerint 28 746, 1972-ben pedig 17 500 érdeklődő felnőtt és fiatal látogatta meg a múzeumot.

Érkeztek vendégek a világ minden tájáról, s Európa legtöbb országából. A hazai szervezett kirándulások során szocialista brigádok, üzemi dolgozók, tsz-tagok, műszaki értelmiségiek, hazai és külföldi olajipari szakemberek látogatták meg a múzeumot.

Igazában tapasztalatokat szerezni, a látni és okulni kívánó ember számára csak a valóság bemutatásával lehet. A kedves olvasó – ha teheti – jöjjön el Zalába, nézze meg a múzeumot.

Nincs még félszázada sem annak, hogy felcsillant Budafapusztán az első olajcsepp, s azóta átalakult, megváltozott a táj és az ember. Új arcot formált és megannyi tiszta szándékot, amelyben megszületett, s teremtője lett a ma társadalmának: az új arcú szocialista hazában.

A Massa Múzeum

Miskolcot elhagyva, Lillafüred után néhány kilométerre a gépkocsiúttól balra, a csörgedező Garadna patak mellett nagy tábla tűnik szemünkbe, „Massa Múzeum" felirattal. Ha átmegyünk a patak kis fahídján, a hegyoldal előterében az erdei vasút töltésén túl, nagy sík tisztás terül el előttünk, a háttérben különösnek tetsző, kőfaragású építménnyel. A Diósgyőr–Hámori Vasmű újmassai nagyolvasztója áll előttünk, jobbra pedig egy kisebb földszintes épület fogadja be a múzeumot.

Oklevelek és a régészeti feltárások alapján tudjuk, hogy itt már a honfoglalás korában is volt vaskohászat. A honfoglalás kor kohóit egyébként a látogató a Központi Kohászati Múzeum gyűjteményében eredetiben is láthatja.

A vaskohászat folyamatosságát Borsodban a történettudomány bizonyítja, a X–XVI. században Imola, Trizs, Dédes, Uppony, Nehézseny, Tapolcsány és Jósvafő helyeken folyt kohászkodás, míg a XVIII. században feltűnik Diósgyőr vaskohászata, amely immár 200 esztendő óta a magyar ipar kiemelkedő fellegvára.

Az újmassai nagyolvasztó ipari műemlék, a magyar vaskohászat egyetlen ilyen emléke, amelyhez foghatót hazánk területén máshol nem találunk. Ez az olvasztó a Massa Múzeum legértékesebb egysége.

Mielőtt a múzeumot megtekintenénk, ismerkedjünk meg röviden ennek az ipari műemléknek a történetével.

A magyarországi vasművesség egyik kimagasló egyénisége, Fazola Henrik – a Diósgyőr–Hámori Vasmű megalapítója – Würzburgban született. Fiatal korában a lakatos és óraműves mesterséget tanulta ki. Tapasztalatszerzés céljából bekalandozta Európa sok országát. Barkóczy Ferenc egri püspök és főispán telepítette le Fazolát 1758-ban Egerben, és adott részére megbízatásokat a városi és egyházi építkezéseknél. Fazola mint műlakatos mester kiváló munkákat készített. Ezek közül a leghíresebb az egri Tanácsház két barokk vaskapuja, amely a leghíresebb európai vaskapuk kataszte-

rében is szerepel. Egri tartózkodása idején számos maradandó értékű alkotása került beépítésre, munkájával jelentős vagyont gyűjtött össze.

Midőn Mária Terézia 1763-ban bányák felkutatására adott ki rendelkezést, Fazola a Bükk és Mátra rengetegeiben kutatásokat végzett vasérc és kőszén után. Fáradozásai eredménnyel jártak, sorozatosan tárta fel a vas- és szénbányákat. Mária Terézia elismerésül 1769 áprilisában aranyéremmel tüntette ki, és ígéretet tett arra, ha felfedezései nyomán a kincstárra hasznot hajtó üzem kialakul, királyi bányamesterré nevezi ki. Fazola a saját vagyonának felhasználásával végzett kutatásainak eredményei alapján elhatározta, hogy a vasérc és a kőszén hasznosítására vasgyárat alapít. A gyárépítéshez szükséges tőkét részben magyar, részben osztrák részvénytársak anyagi hozzájárulásával, de legnagyobbrészt saját vagyonának felhasználásával teremtette elő.

Fazola már 1770 májusában megkezdte Ómassán az olvasztó, Hámorban a hámorkalapácsok építését a diósgyőri kamarai birtok területén. 1770. július 28-án kelt Mária Teréziának az a leirata, amely jóváhagyja a vasmű létesítését, és a kamarai birtokból a vasmű részére nagyjából a mai Hámor, Újmassa és Ómassa körzetének megfelelő terület kihasítását.

1772 márciusában indította be Fazola első nagyolvasztóját a mai Ómassa község területén. Ennek a kohónak emlékét a helyi iskola udvarán csekély maradványok őrzik, az iskola maga is a lebontott olvasztó köveiből épült. A Garadna és a Szinva völgyében épültek fel a kohóban gyártott nyersvasat feldolgozó hámorok. Ezek, akárcsak a kohó fújtatói, vízikerék meghajtásúak voltak.

Fazola, akit az úttörő vállalkozás anyagilag teljesen tönkretett, 1779 áprilisában meghalt. Életműve 200 évvel túlélte alkotóját.

Hátrahagyta támasz nélkül maradt özvegyét, Fazola Tekla asszonyt, kiskorú leányát és fiát, Fazola Frigyest. Az özvegy csak külön kérésre kapott a bánya-főkamaragrófságtól csekély kegydíjat, a Fazola által birtokolt részvények egy részének a kincstár részére való átengedése fejében. A kincstári kezelésbe került vállalat életképesnek és a kincstár részére jövedelmezőnek bizonyult, amit az 1777. évi felmérés is bizonyított. 1778–79-ben emelték a gyár első hivatalházát, amely Hámorban ma is fennáll, mint műemlék, és a Központi Kohászati Múzeumnak nyújt otthont. Ez az intézmény az országnak egyetlen ilyen gyűjteménye, megtekintése feltétlenül maradandó emléket hagy a látogatóban. Az egyetemes kohászat, a magyar vaskohászat és a diósgyőri vaskohászat történetét egyaránt kitűnően szemlélteti szép gyűjteményeiben.

Fazola Frigyes a mai általános iskolának megfelelő osztályok elvégzése után, 14 éves korában a gyár alkalmazásába lépett, mert szegényes anyagi körülményei miatt iskoláztatását nem lehetett folytatni. A jó eszű és gyakorlati érzékű fiút a kamaragrófság 1793-ban a Selmecbányai Bányászati Akadémiára küldte, ahol tanulmányait befejezve kohómérnöki oklevelet

Az egri Vármegyeház belső kapuja. Fazola Henrik műve

szerzett; később külföldi tanulmányútra küldték. Az 1800-as évek elején fokozatosan gyárvezetői funkcióba lépett elő. A napóleoni háborúk hadi konjunktúrája, a fokozottabb kincstári támogatás lehetővé tette, hogy megvalósítsa műszaki elképzeléseit. Munkásságából a Garadna–Szinva völgy két ilyen létesítménye maradt meg: a hámor–lillafüredi mesterséges tó és az újmassai nagyolvasztó.

A kiránduló vagy üdülő, aki meglátogatja Lillafüredet, elgyönyörködik a Hámori-tó panorámájában és keveset gondol arra, hogy mikor és miért keletkezett a tó, hogy egyáltalán természetes vagy mesterséges eredetű-e.

A tó helyén 1809 előtt ugyanolyan mély völgy terült el, mint a Garadna felső szakaszában, alján folyt a patak. Mikor Fazola Frigyes gyárvezetősége idején a fejlesztés megkívánta az állandó vízienergia-ellátást, újból és nyomatékosan jelentkezett egy mesterséges víztároló építésének szükségessége. A munkát 1809-ben kezdték és 1812-ben fejezték be. (A gát tövében a leeresztő zsilip zárókövén ma is látható bevésve az 1812. évszám.)

Az újmassai nagyolvasztó (helytelenül „őskohónak" nevezik) építését is ezekben az években határozták el, mert egyre több vas kellett a megnövekedett termeléshez. Építése 1804-ben kezdődött, s hosszas szünetekkel

Az újmassai nagyolvasztó és a Massa Múzeum. Műemlék

A Massa Múzeum nagyterme

egészen 1814-ig tartott. Fújtatói szintén vízikerék-meghajtásúak voltak, a vizet a hegyoldalban fakadó forrásokból és a Garadna-patakból nyerték.

A Diósgyőr–Hámori Vasmű további életében a nehézségek évről évre gyarapodtak, berendezései lassan avulttá váltak, a versenyt az északmagyarországi vasművekkel felvenni nem tudta. A kiegyezés utáni magyar kormány 1867-ben – közel száz esztendei üzem után – a vasmű megszüntetését rendelte el, ugyanakkor a Szinva völgyében elhatározták egy modern vasmű felépítését. Ez a mai Lenin Kohászati Művek, amely 1870-től folytatja azt a munkát, amit a régi gyárban abbahagytak.

1870-ben az újmassai nagyolvasztóban kialudt a tűz, megszűnt a munka. Az olvasztó és környéke elnéptelenedett, az őstermészet lassan birtokába vette az addig pezsgő élettel teli, de már elavult vasművet. Az olvasztó és a hámorok még állottak, csak az élet szűnt meg bennük. Ez az állapot Lévay József költőt is megihlette, mikor így verselt:

Hámor volna, de nincs már kalapács
Se hangos pöröly, se barna kovács.
Kohó kihamvadt, izzó vas kihűlt

Gép szerte korhadt, műhely összedűlt,
A zuhatag szabad kényén halad,
Olcsó erő haszon nélkül marad.
Nincs régi pezsgés, nincs régi zaj,
Csend van, s az itt nem boldogság, de baj.
Az újkor itt ekkép állíta rendet,
Elrontván, mit a múlt idő teremtett.

A kohó és környéke elhanyagolttá vált, a kohó omladozni kezdett, 1890-ben a nagyolvasztó romjai kőanyagának egy részéből vadászlakot építettek. Mai – rekonstruált – képét a kohó 1831-ben kapta, átépítése után. Körülötte nagy öntőcsarnok és épület volt, ennek kiásott alapfalait ma is láthatjuk. Az egyik sarokhelyiségben rendezte be technológiai laboratóriumát Fazola Frigyes, aki meghonosította a minőségi, főként tégelyacél gyártását a vasműben. A kézifegyverek gyártásához szükséges kiváló minőségű kemény rugóacélok gyártása létfontosságú volt a Napóleonnal hadban álló birodalom számára.

1952-ben állították helyre lelkes diósgyőri kohászok a Lenin Kohászati Művek támogatásával, az Országos Műemléki Felügyelőség szakértőivel az újmassai nagyolvasztót. Az olvasztót műemlékké nyilvánították, és a diósgyőri Lenin Kohászati Művek ismét birtokába vette a Massát, mint a mai gyár ősét. Itt, a kohó-műemlék mellett emelt épületben rendezték be a Massa Múzeumot, amely valójában a diósgyőri vaskohászat első száz esztendejének helytörténeti múzeuma.

A ma kohászainak lelkesedése így állított emléket kohászőseinek és a két Fazolának, akiknek köszönhető, hogy ma a diósgyőri völgyben az ország egyik igen jelentős kohászati üzeme immár 200 év óta szolgálja a magyar ipart. Így lett egy termelőegységből műszaki múzeum.

A Massa Múzeum a diósgyőri vasművesség, főleg a nyersvasgyártás tárgyi emlékeit és dokumentumait mutatja be. Két helyiségben látható itt számos érdekes kiállítási anyag a gyár életéből.

Az első helyiségben a diósgyőri első (ómassai) kohó dokumentumai láthatók. Rajzok szemléltetik az első diósgyőri kohók és a mai korszerű kohó méreteit. Láthatjuk az ómassai nagyolvasztó első kohómesterének, Fischer Jánosnak 1773-ban a vasművel kötött első szerződését. Már ebben az időben meghatározott pontokba foglalva készítették el a munkaszerződést, amit a jászói bányaalbíróság, mint hiteles fórum hagyott jóvá. Pontosan körülírták benne a kötelességeket, a fizetendő bért, a gyártott vas fajtája és minősége szerint. (A pénzegység, a birodalom általános fizetőeszköze, a rajnai forint és krajcár volt.)

A diósgyőri vasmű nagyolvasztói – az ómassai és az újmassai is – többféle anyagot gyártottak. A legnagyobb tömeget az acélgyártáshoz felhasznált

„frisselnivaló" nyersvas adta, de kész öntvényeket is gyártott, mégpedig durvább homokba és finomabb agyagba öntött öntvényeket; a kohónál dolgozók fizetését is a kétféle öntvény és a nyersvas termelése után szabták meg. A homokba öntött öntvények közül két jellegzetes darabot láthatunk a teremben. Az egyik egy nagy vasmozsár, aminőt a gyár nagyobb mennyiségben állított elő, és ez az akkori háztartásokban használatos eszköz volt. Ugyanitt láthatunk egy nagy egyakós (kb. 50 l) vasüstöt is. Ennek valószínű eredete a Hámori-tó gátépítési időszakára nyúlik vissza. A gátépítéshez az akkori hadbiztosság katonákat küldött ki, s a dokumentumok szerint ezek részére a gyár köteles volt főzőüstöket önteni. Hasonló üstöket gyártottak az 1848–49-es szabadságharc idején a harcoló magyar seregek számára is.

A gyár termelvényeiből említésre méltó egy öntöttvas kályha, amely a levéltári források szerint az 1850-es évek elejének terméke. A kályhán, a kor öntészetének kiváló alkotásán, szép kivitelű domborművek, huszár- és pásztorjelenetek láthatók.

Az ómassai első nagyolvasztó metszetét is láthatjuk a falon, amint azt az egykorú leírások és a helyszíni ásatások alapján rekonstruálni lehetett. A rajzok az újmassai kohó első kivitelezését, majd azt az építészeti képet ábrázolják, amelyet 1831-ben kapott a nagyolvasztó, és amely szerint 1952-ben rekonstruálták. A terveket a híres miskolci építész-dinasztia egyik tagja, Klir Károly készítette. A terveket akkoriban a selmecbányai bánya-főkamaragrófsághoz kellett felküldeni jóváhagyás végett. A rajzok egy része szöggel sűrűn át van szurkálva. A postázás ugyanis időben egybeesett az 1831. évi nagy kolerajárvánnyal, s az akkori „fertőtlenítési" előírások szerint a levélküldeményeket csak sűrűn átszurkálva és átfüstölve lehetett továbbítani.

A karsztforrások, amelyek az újmassai kohó vízikerekét forgató patakot táplálták, már nagyrészt kiapadtak. A kohó működése idején is gondot okozott a folyamatos vízellátás biztosítása. Az 1848–49. évi szabadságharc utáni időkben az újmassai nagyolvasztó feletti patakrészre is duzzasztógátat terveztek, de az egyre romló üzletmenetű gyár a kivitelezésre már nem volt képes, csak a tervek maradtak meg. Ezeket szintén ott láthatjuk a terem falán, az újmassai nagyolvasztó új rendszerű fúvógépéről készült szép tervrajzzal együtt. Az 1814-ben felépített első újmassai kohó kicsinyített mását a terem közepén helyezték el. A maketten a kohómunkásokkal, ércszállító kocsikkal együtt látható, érzékeltetve, hogy abban a korban hogyan dolgoztak.

A finomabb agyagba öntött vasöntvények közül itt találjuk Fazola Frigyes édesanyjának, Fazola Tekla asszonynak eredeti síremlékét is, amelynek német nyelvű felirata az elhunytat „a völgy lakói anyjának" nevezi. A sírtábla másolata a hámori temetőben levő síron van elhelyezve, nem messze Herman Ottó sírjától.

Az újmassai nagyolvasztóban termelt nyersvasat „frisstűzben" finomí-

A Massa Múzeum kisterme

tották, és az így nyert „vaskenyeret" hámorkalapácsok alatt nyújtották, dolgozták fel.

Mi is az a hámor? - kérdezi a látogató. Kezdetben, amikor a vízierő alkalmazása a vas feldolgozásánál bevezetésre került, hámoron olyan gyári egységet értettek, ahol az olvasztókemencét és a hámorkalapácsot egy épületben helyezték el. A hámor tehát olyan kovácsoló üzem, amelyben vízszintes tengelyen, forgó nyéllel bíró nyelesverő, az úgynevezett farkverő vagy farkkalapács dolgozik. Nyelesverőket a legrégibb időktől kezdve a nyerstermék, a vaskenyér tömörítésére, majd az így nyert féltermék nyújtására használták.

Ilyen farkkalapács üzemek dolgoztak a Diósgyőr–Hámori Vasműben is. Egy ilyen hámornak mozgásba is hozható modellje látható a terem közepén. A modellen a látogató szemléltetve ismerheti meg azt a munkát, amit a hámorkovácsok annak idején végeztek.

A hámor egyik fontos része a „tőke", amely 1,6-2 méter nagyságú és a kalapács „verőkosa" előtt a földbe építették be. Egy ilyen „tőke" a terem sarkában van elhelyezve.

A hámorokban „szerárukat" – ásókat és kapákat – is gyártottak. Ezekből a gyártási technológia szerint különböző típusú kapákból láthatunk néhányat a hámor-modell melletti tárlóban.

A múzeum másik helyiségében számos érdekes dokumentumot találunk a gyár alapításáról. Itt láthatjuk a régi, 1870-ben megszűnt Diósgyőr–Hámori Vasmű épületeinek rajzait, valamint az itt gyártott öntvények közül egy sírtáblát a XIX. századból, háromlábú öntöttvas lábast, egy szarvasbogarat ábrázoló öntöttvas csizmahúzót, Mátyás király öntöttvas domborművét és a gyárral kapcsolatos különböző érmeket.

Ezeken kívül a hámorokban használt, különböző típusú kézikalapácsokkal és sokféle más szerszámmal is megismerkedik a látogató.

Mint látható, a múzeum valójában a „munka múzeuma", amely okmányokkal, eredeti műemléki építménnyel, szerszámokkal és gyártmányokkal mutatja be egy 200 esztendővel ezelőtt alapított vasmű életét.

Lelet

Úgy nézek néha tárgyaimra,
golyóstollra, órára késre,
mint valaki háromezerben,
mikor az agyagból kivéste.

Lelet lesz koponyám is.
Amikor tenyerembe bágyad,
érzem a bőr alatt
a múzeumi tárgyat –
NŐI KOPONYA. XX. SZÁZAD
(akkor még pusztított a rák) –
adják hírül
ki tudja milyen hieroglifák.

Embernél bölcsebb műszerek talán
azt is elmagyarázzák,
miféle gondok lakták hajdanán
agyam lakatlan csigaházát.
Hogyan éltem, elmondják csontjaim.
evgyűrűi a mésznek:
vállhúzó terhek, fűtetlen telek,
háborús vitamin-hiány.
évtizedes asztalra-görnyedések.

Hírmondó leszek csontjaimmal.
Hogy tetteimmel, nem remélem.
Úgy kellene valahogy mégis élnem,
tudva, hogy létem nyoma még lehet
döntő tanú.
Atomkori lelet.

Fürdő

Az a reggeli óra.
Falaink között hullámzó tavaszi szél.
S egy égi geometria ábrái a vízben.
Csillagfényes gömbök és szögletek
úsznak a tóban, tajtékban ködlenek.
A homorulatokban meggyűlő harmat
vályú, melyből a madarak
inni akarnak.

Keményen, mint az alma,
mint tollazat, ziláltan
száll csillaga gömbölyű kosarában,
körülforgatva, kitakarva,
csak az öröm tajtéka rajta.
Vadul járatja tagjait,
otthonosan csapkodja, kalapálja
vizi világa ingatag matracát.
Felvetődik, elúszik rajta,
háza a víz, ül benne, kinéz ablakán,
körülszállja, mint egy madár,
boldog kelepeléssel, verdeséssel.

Ázik a boldog forma,
fényben a győztes geometriák –
Mert szétsöpört mindent, ami
az idő mélyén acsargott ellene.

Félrehúzó mágnesterek,
hasadások, lágyulások, kráterek
beszívó kelyhei elől elcsúszott,
a megkülönböztetés démoni karmaiból kirepült.

Ó lábatlan meduzák,
húnytszemű hamu-babák,
kampók, vasak, rézfogók, prések,
belapító csontfolyosók,
már semmit se tehettek ellene.

Itt úszik a fényben,
a fényben úszik keze, lába, feje,
mint gömbölyű rózsa a vízben
fodrozódik hibátlan élete.

Kis családi színkör, avagy: A családban marad..!

Családlátogatás, hagyományos

Azelőtt általában csak csemeténk osztályfőnöke foglalkozott vele, s így szólt időnként a sráchoz, hol élénk örömmel, hol teljesen csüggetegen, hol kifejezetten fenyegető éllel:

– Közöld a kedves szülőiddel, hogy ekkor-és-ekkor felkeresem őket!

Tapintatos kölök azonban többnyire elfeledte otthon megemlíteni a dolgot, mert e téren beszerzett tapasztalatai azt mutatták, hogy prímán megrövidíti a viselt dolgainak részletezését, ha apucikája „ma úgyse jön senki!" elégedett felkiáltással, agg, s meglehetősen gombtalan pizsama-törmeléket ölt magára, s lapozható béléső, ódon papucsába búvik, anyucikája pedig – hasonló meggondolásból – avitt otthonkáját veszi fel, s a pocakban már rég becsukhatatlan pantallóját, frissen mosott haját csavarókra szedi, megfáradt orcájára üdítő tejfeles tojáspakolást ken. S általában, amint az utolsó sárgája is a helyére kerül, akkor szokott a csengő harsányan megszólalni, a gyerkőc gyanúsan udvarias készséggel ajtót tárni. S amint a két szülő rémült szemekkel egyáltalán meg bír szólalni, valami ilyet hebeg:

– Istenkém, igazán, be örülünk!

S vigyorognak bátorítóan egymásra is, meg mindenkire szerteszét.

De ugyanolyan átszellemülten mosolyog a belépdelő pedagógus is, s válaszolja könnyekig meghatottan:

– Jómagam is szörnyen imádok így beállítani, amikor a pajkos kis gézengúzok huncutul elhallgatják az előrejelző üzenetemet!

Kié a mi gyerekünk?

Ezt a valóban érdekes kérdést a kedves szülők közvetlenül a tanerő távozása után szokták egymásnak izgatottan feltenni, többnyire igen érdeklődő arckifejezéssel, s esetleg élénk taglejtésekkel kísérve. S miután készült már növényhatározó meg virághatározó meg sok egyéb határozó is, csak gyer-

mekhatározó eddig még – tudtommal – sohasem, ezennel haladéktalanul megalkotom ilyen irányú, hézagpótló munkámat, amelynek alkalmazásával az apucika és az anyucika bármikor, játszva eldöntheti, hogy kié az ő gyerekük, s az anyu imádnivaló gyerekéről van-e szó éppen, vagy az apu égetnivaló kölykéről. Tehát kellő figyelmet kérek, íme:

Ha télen kissé melegebben öltöztetjük fel a csemetét, hogy az már moccanni-szuszogni se tud, hanem ha megtaszajtjuk kissé, önműködően a legközelebbi falig döcög, s ha apu még reá aggatja mindazt, ami a ruhásszekrényben maradt, s a gönchalmaz tetejébe vonja a vízhatlan kezes-lábast, s helyére gyötri a százhuszonhatodik gombot is, s vígan indulnánk, s ilyenkor így rikkant a gyermek, hogy énnekem pipilni, de most mindjárt, akkor nyilvánvaló, hogy az *ő* átok csemetéjéről van szó.

Ám, ha végül is útnak lódul a habfehér bundácskájában, pantallójában-satyakjában-kesztyűjében, s minden járókelő oda nyilatkozik, hogy milyen eleven, pompás kis kölyök, akkor világos, hogy az *enyém* ez a gyönyörű kisded!

Ha viszont a következő zemp ll á b é elje h záb - zéle égében belevágódik a környéken egyedül fellelhető sártócsába, majd felülvén – porolgatás ürügye alatt – magára keni a maradék maszatot is, akkor mindenki láthatja, hogy az *ő* gyagya gyerekéről van szó.

Ha az óvó néni ragyogó szemmel közli, hogy a srác bír a legügyesebben papírból paprika-sótartót hajtogatni, sőt, utána egyhuzamban még kilenc bukfencet is vet, akkor csakis az *én* ragyogó eszű, tehetséges szemem fénye.

Ha viszont fél év elteltével az óvó néni összekulcsolt kézzel könyörög, hogy írassuk a kölköt másik óvodába, akkor nincs mese, az átok zsivány srác teljesen *őreá* ütött!

Ha később, az általános iskolába cseperedve, jutalomkönyvet nyer folyosómeszelésből, akkor újra az *én* tündér gyermekem, aki értelmet ád árva életemnek, ám ha tornaórán egyszerre tízen tolják lentről lihegve, s mégse bír arra a nyomorult kötélre felmászni, hát akkor nyilvánvaló, hogy az *ő* ügyetlen sráca, aki csak bajnak van, bizony.

És a továbbiakban mindig az *ő* nevelhetetlen gyereke kap intőt, mert nem is lehet kibírni vele, és mindig az *én* aranyos kisemberkém hozza az ötösöket, mindig az *én* belevaló csemetém keres pénzt a nyári vakációban, és mindig az *ő* átok gyerkőce szórja el azt mindenféle marhaságra – szóval összefoglalva és leegyszerűsítve az eddig tanultakat:

mindig az *ő* gyereke esik el, mert kétballábas és ügyetlen, ám mindig az *én* gyerekem kél fel, mert csodálatosan ügyes és végtelenül tehetséges.

Másik javaslat: meg lehet egyezni esetleg abban is, hogy a srác mindig a *mi* gyerekünk, függetlenül attól, hogy miket mível éppen. Nem rossz ötlet ez sem, csak nem mindig sikerül anyucikának és apucikának megvalósítania . . .

Kié a mi gyerekünk?

A családhoz gyakorta állati kedvencek is tartoznak.

Leggyakoribb a kutya. Ismertebb fajtái:

Teakartad – eb. Évekig jajongottérte a srác, s most az övé. Már elég régen. Mindennap mennek sétálni. Eb pofáján fásult unalom, gazdika szemein kopár bú honol, s igen érdektelenül nézi, hű ebe hogyan végzi szükségét apránként. Néha még mondja a gyermek, feléledő reménnyel:

– Megengedem, hogy más is sétáltassa!

– Te akartad, hát csak vidd – hangzik a zord válasz.

Humoros szelindek. Járt véle az ifjú kutyaiskolába, s most be kívánja mutatni az ámuló baráti seregletnek, hogy négylábú kedvence mire képes. Ne aggódjon, be lesz mutatva!

Mindketten lelkesen nekifutnak a tér kerítésének, gyerek ordít: hopp! és ugrik, kutya nem ordít, csak fékez minden lábával. Emiatt srác nyekken, s elterül, ebe két mellső lábával a hasát fogva, hanyattesve röhög, mint a fakutya.

Cseppfolyós fajta. Ha meglát, hörögve csorgatja a nyálát, ez a bemelegítés. A nagyját te kapod, amikor az örömtől őrjöngve a válladra borul, s füledbe nyal. Eltuszkolod, törülközöl, a kutyát bocsánatkérően simogatod, jóságodtól elolvadva másik végén tócsát ereszt. Te lopva körülnézel, s megnyugodva jössz rá, hogy ennél hülyébb szituban is ritkán voltál.

Villám-kutya. Vezeted balról, átvág jobbra, fogást váltasz, túlfeledre cikázik. Megrántod, lábaid közt kúszik hátra, megszidod, belekushad a sártócsába, megbocsátasz, hálásan ráz rád minden csepp koszos vizet. Felháborodva megállasz, ezalatt enyelegve, villámgyorsan fut körülötted, pórázával bokádtól fülcimpádig lelkiismeretesen befásliz, s te kidőlsz, mint az egyszeri fa, mandulástul.

Zárt vérvonalú. Ilyen nincs több az országban, ne simogasd, mert nem fog felállani a füle, ne vakargasd, hátha koszos a kezed. Mire inkább csak tisztelettel bámulod, ettől a fajeb undorral beleásít a képedbe. Tüstént döntesz, hogy ugatja ez csak a zárt vérvonalat, hisz kecske volt az anyja, bornyú az apja, ha felnő, kosfeje lesz, s röfög.

Tollas kedvenc.

Hullámos fészekhagyó papagáj. Kalickával együtt kapod, de csak egyszer ereszd ki, többé sose bírod visszaterelgetni. Helyette fejedre települ, csőrével szétlyuggatja féltett könyveidet, majd szerteszálldos névjegyet pöttyinteni, nagyját a kajádra. Mire ordítva emelkedsz, hogy rács mögé dugjad. Ezt a legkönnyebb szép szóval, káromkodva, sötétben, világosban, a meggyőzés erejével, a leghosszabbik partvissal igyekszel elérni. Megcélozod a nyomorult madárkát, eltalálod az üvegablakot, ha mázlid van, huss, elrepül, s attól fogva más veszkődik vele.

Úszkáló kedvenc.

Barátkozós fajta hal. Vásárolsz egy csillogó kéket, meg egy vitorlásfejű pirosat, s az akváriumba rázogatod. A víz azonnal habzani kezd, s pár másodperc múltán a vitorlásfejű egymaga úszkál, száját jóllakottan nyalogatva. Eltűnődve veszel az özvegynek egy dülledt szemű zöldet, ám be se ért még a másik mellé, máris forr az akvárium, aztán kész, nincsen halad egy se, mert mindegyik megette a másikat.

Vannak praktikusabb kedvencek is, mint például afgán agár – fényképen, komondor – porcelánból, papagáj – olajfestményen, fátyolfarkú hering – füstölt.

GEMINI PARKETTA LAKK

Kemény, rugalmas, víz- és mosószerálló bevonatot képez

Fogyasztói ára

1 literes kiszerelésben A és B komponens Ft 50/2 db
4 literes kiszerelésben A és B komponens Ft 190/2 db
28 literes kiszerelésben A és B komponens Ft 1230/2 db

Gyártja a

Tiszai Vegyi Kombinát

Kapható szaküzletekben
és a Tiszai Vegyi Kombinát mintaboltjaiban:

Budapest V., Pilvax köz 2—4.
Miskolc, Petneházi u. 6.
Pécs, Kossuth Lajos u. 47.

Vevő és Tanácsadó Szolgálat

Budapest V., Pilvax köz 2—4.
T.: 311-967

TVK

Megnyugtató

Gizike nyaral. Gizike harmadikos, először van távol, a szülői háztól. Érthető izgalommal várják tehát első levelét. A levél meg is érkezik és szól ekképpen:

„Édes Apukám és Anyukám, nagyon jól és kényelmesen utaztunk. A koszt nagyon jó. Ötágyas szobákban alszunk, a tanító néni gondosan vigyáz ránk. A gyerekek kedvesek. Hasznos játékokat játszunk. Sok gyümölcsöt eszünk, de csak jól megmosva. Igazán jó egészséget kívánok, szerető kislányotok, Gizike."

A szülők ragyogva olvasták az okos és jókedvű levelet. „Te" – kiáltott fel hirtelen a papa, – „ebben a borítékban még egy levél van." Belenyúltak, – és íme, aláírás nélkül, még egyszer ugyanaz a szöveg:

„Édes Apukám és Anyukám . . . nagyon jól és kényelmesen utaztunk, a koszt nagyon jó . . ." Érdekes, miért írta le kétszer a kis mulya? És az egyik írás mintha kicsit csúnyább volna. Csak nem azért másolta át? Nem ismerünk rá a gyerekre . . .

Öt nap múlva megjött a magyarázat.

„. . . remekül vagyunk, híztunk, nőttünk, a tanító néni nagyon barátságos . . ." olvasták a szülők az újabb levelet és a végére ceruzával odafirkálva az utóiratot: „Múltkori borítékomba a Kornis is tévedésből betette a levelét. Az egyiket adjátok át az ő szüleinek, mindegy, hogy melyiket, mert úgyis a tanító néni diktálta . . ."

(Boldogságom erdejének)

Boldogságom erdejének
aggodalom indáiban
botladozva
megyek feléd

Követ a hold
baglyok huhognak
félek menni
félek megállni
félek várni

Szívemből kezembe veszem
lángoló pillantásod
hogy tüze előtt
megtorpanjanak a vadak

Hajnalra odaérek
ha éjjel meg nem égek

Felhőket karcol a város
Szerelmed érkeztét várod
Égbe emelnek emeletek
egy trónus lábába
beütöd fejedet.

Borotválkozás

Szereplők: férj, feleség, barát

Férj: De fiacskám, csak este fél tizenegykor telik le a másfél nap.

Feleség: És te este fél tizenegykor akarsz borotválkozni a Pamacsaiéknál? Különben is tegnap reggel borotválkoztál utoljára, tehát máris bőven megvan a másfél nap.

Férj: De az éjszaka nyolc óráját csak négy órának tekinthetjük, mert akkor ugyebár a szervezet csak fél erőkifejtéssel dolgozik, így a szőrzet is csak fél gyorsasággal nő, továbbá . . .

Feleség: továbbá, nem megyek veled ilyen ábrázattal a Pamacsaiékhoz. Nézz a tükörbe! Illusztrációul szolgálhatnál „Az ember fejlődése a majomtól a Neandervölgyi emberig" című előadáshoz. Már készítettem is meleg vizet, vettem új borotvaszappant (behízelgő hangon) meglátod, élvezet lesz vele borotválkozni.

Férj: (keserűen felkacag) néhai Guillotine mester legalább nem kecsegtette azzal a halálraítélteket, hogy élvezet lesz a kivégzésük. Tudod-e, mennyire árt a bőrnek a gyakori borotválkozás? Érdessé teszi, durvává, megfosztja selymes puhaságától, rózsás pírjától.

Feleség: Nem is tudtam, hogy az orrod körül keletkező rezes pirosságot rózsás pírnak hívják. Ne feszítsd tovább a húrt, a Gyuri is mindjárt itt lesz. Hétre jön értünk . . .

Férj: Csak még arra szeretném felhívni a figyelmedet, hogy egy finn tudós megállapítása szerint a túlzott mértékben űzött borotválkozás a legkülönbözőbb bőrbajok melegágya. A szőrtüszőmirigyek megnagyobbodását vonja maga után, továbbá a vérerek vészes meszesedését, és ezzel kapcsolatban a vörös vérsejtek rohamos csökkenését . . .

Feleség: Jó majd ápollak. (Csöngetés) Tessék, már itt is a Gyuri és Te még mindig itt állsz borotválatlanul (egy-két pillanatnyi szünet)

Gyuri: Kezétcsókolom Éva. Szervusz öreg fiú. Na megyünk, megyegetünk? Fél nyolcra ígértük a Pamacsaiéknak, hogy ott leszünk.

Feleség: Nem akar borotválkozni! Maga mikor borotválkozott, Gyuri?

Gyuri: Természetesen, mielőtt idejöttem. Szerintem egy kultúrembernek harminc éven felül kötelessége önmagával és a társadalommal szemben, hogy naponta borotválkozzék!

Férj: (tompán felhördül) és ez az ember nevezi magát legjobb barátomnak!

Gyuri: (folytatva) különösen, ha ráadásul társaságba megy az ember.

Feleség: Kik is lesznek ma rajtunk kívül Pamacsaiéknál?

Gyuri: A Bán Bandi és a Klári. A Török Klári. Az a kis vörös.

Férj: (ünnepélyesen) Meggyőztél Gyurikám. Egy kultúrembernek valóban kötelessége, ha társaságba megy, borotválkozni. Már rohanok is . . .

Feleség: Úgy. Tehát nem tévedtem. Neked tetszik a Török Klári. Ede, nem borotválkozol!

Tudomány

Fáj a fogam. Átokul fáj a fogam. Kibírhatatlanul fáj a fogam. Illetve pontosabban: a kihúzott fogam helye. De én vagyok az oka, minek jöttem ide, az isten háta mögötti faluba, nem hoztam fájdalomcsillapítót, zárva már a patika. Reggelig beleőrülök.

Legalább egy kávét megiszom az eszpresszóban, és kendőt szorítok a feldagadt képemre.

– A foga? – kérdi részvéttel a kiszolgáló lány.

– Igen.

– Adhatok egy Demalgont?

– Ó, hát ez csodálatos, nagyon köszönöm, igazán nagyon köszönöm! Egyszerre hárman is rám kiáltanak:

– Mit csinál, szerencsétlen. Elrontotta. Gyógyszert nem szabad megköszönni . . .

Most már mindegy, nem segíthetek rajta. Beveszem az elrontott Demalgont és várom, hogy csillapodjék a fájdalom.

De nem csillapul. Se tíz perc múlva, se félóra múlva.

– Ugye, ugye, – mondja szemrehányóan a kislány. – Várjon, adok egy másikat, de eszébe ne jusson, isten őrizz . . .

– Dehogy köszönöm meg – mondom vidáman –, olyan neveletlen leszek, amilyen csak kell. Még azt se ígérem, hogy reggel hozok a patikából másikat . . .

Bevettem a másodikat is, és mit tesz a varázslat? Elmúlt a fogfájásom. Általános öröm és diadal. Ugye, a babona nem is babona . . .

Hogy merném megjegyezni, hogy nálam *egy* Demalgon sose szokott használni, kettő viszont mindig . . .

Barátaim

Körülvesznek s bearanyoznak
valamit, ami rólam árad.
Amit arcuk visszaragyogtat,
hiszik ajándék-áldomásnak.
Hiszik, hogy gazdag ez az asztal
s mintha lebegnének a széken.
Ülünk este is virradatban
s virradatban zenére ébren.
Ülünk az örökkévalóság
lépcsőire tapasztott szemmel –
zenéljünk napraforgó-ódát
madárka-röptű levelekben!
Hirdessük világgá: e ház a
rigók, gyerekek tartománya;
aki felnőtt ide betéved,
hetedik hőse a mesének
s napraforgó-özönben állva
örökíttetik arca mása.

Őseimhez

Ernesztinák, tisztes Zsuzsannák,
tanyák, szekerek, paplakok,
nagyapám, ügyvéd, Egyiptomban
s egyéb szók, percek, ablakok,

hogy nyíltatok rám? Hogyan láttok?
előttetek – fényben, vakon –
idegenül, zavartan állok,
s arccsontjaim tapogatom.

Szaladgálok üres szobákban,
tükörbe nézek: nem felel,
gyertyát gyújtok, firkálok, alszom,
s megijedek, ha kelni kell,

már kályha sincs, (mert ostromolják
a várost éppen), s nem tudom,
gondoltatok-e új elvekre?
Banánra, füstre, vasuton?

Ostromra? Bundás férfiakra?,
Képre? Kezekre könyv alatt?
– Ti szültetek? Ti képzeltétek,
ti formáltátok csontomat?

Mindegy. Ki tudja? Már csak egyet
szeretnék tudni: nagyapám
(ügyvéd) miért ment Egyiptomba,
pénzzacskóval inas nyakán?

Mi várta? Mit gondolhatott?
Mondjátok, milyen vágy gyötörte?
– Meleg van – mondta biztosan,
s törökös bajszát megtörölte.

Bel- és külföldi kozmetikai készítmények:

kölnik,
parfümök, kölniszórók,
krémek,
alapozók,
rúzsok,
kő- és porpúderek,
test- és hajápolószerek,
lábápolási cikkek,
modern szemkozmetikai készítmények,
manikűr-, fésű-, kefekészletek,
piperetáskák,
ajándékdobozok,
strand- és camping-cikkek,

valamint sok egyéb korszerű és hatásos szépségápoló és ajándékozásra is alkalmas árucikk között válogathat a

budapesti Illatszerboltokban

Kozmetikai szalonjaink:

Budapest V., Petőfi Sándor u. 11.
Budapest VI., Lenin krt. 66.

A Latin-negyedben

Minden diák fejében más az ábra
a kínai bölcselmeit
mindig akasztva látja,
a török mákról álmodik
mely éppen
akkor pattan
mikor belép a hotelbe
hangulat van
a hangban;
kottázni is próbálja ezt
a mámorító hangot
s így megjelennek előtte
a fénytörő harangok,
az angol más világból jön
ő bűvöli a szókat
felét elhagyja itt meg ott
hullnak a betű holtak
meghámozza a szavakat
mindegyik csupasz alma
úgy tesz minthogyha beléjük
csak véletlen
harapna,
minden fejben más vonat megy
fekete, kék meg sárga
a portás egyformán köszön
bon jour
s úgy marad állva
a rugós ajtó ki-be jár
csattan
koppan
és roppan

a fejekben likőr
whisky
és talán vörosbor van,
a diák felfut a lépcsőn
és belép a szobába
hintázik benne a sok szó
kegyetlen karneválja
ablakot nyit és végül
is
a felét kidobálja.

PÁLFY JÓZSEF

Az „ENSZ-család"

A Biztonsági Tanácstól az UNESCO-ig – Mit csinál az UNICEF? Amit az Egészségügyi Világszervezetnek köszönhetünk

Idestova harminc esztendeje, hogy testet öltött a gondolat: a két világháború közt csúfos-gyászos véget ért Népszövetség helyébe új, hatékonyabb világszervezetet kell teremteni. Az ENSZ, az Egyesült Nemzetek Szervezete lett ez a valóban az egész világra kiterjedő nemzetközi szervezet, amelynek immár 132 állam a tagja. (Összehasonlításul: a Genfben székelt Népszövetség jobbára európai szervezet volt, amely az első világháború után kialakult helyzet rögzítésére törekedett, s így tulajdonképpen reakciós politikai alapokon nyugodott. A Szovjetunió csak 1934-ben lépett a Népszövetség tagjai sorába, akkor, amikor a két fasiszta nagyhatalom – Hitler Németországa és Mussolini Olaszországa – már közölte kilépési szándékát. Az Egyesült Államok sohasem akart a Népszövetség tagja lenni. Az ENSZ és a Népszövetség egybevetése érdekes eredménnyel jár, ha azt nézi meg az ember: hányan fordítottak hátat az egyik szervezetnek s hányan a másiknak? A Népszövetség sikertelenségét jelezhette, hogy összesen 14 ország lépett ki tagjai sorából, az ENSZ-ből csak Szukarno Indonéziája, később azonban az új djakartai rezsim felújította tagságát...)

Az Egyesült Nemzetek kifejezés első alkalommal 1942. január 1-én bukkan fel: az USA, Nagy-Britannia, a Szovjetunió, Kína és még 22 ország kormányai tettek ekkor közös nyilatkozatot a Hitler-ellenes koalíció megteremtéséről, e szövetség céljairól. 1945. március 1-ig még 21 ország csatlakozott az Egyesült Nemzetekhez. Sztálin, Churchill és Roosevelt 1945 februárjában a jaltai értekezleten állapodott meg az Egyesült Nemzetek Szervezetének a háború befejezése utáni létrehozásáról. „Úgy hisszük, hogy ez döntő jelentőségű mind az agresszió megelőzése, mind a háború politikai, gazdasági és szociális okainak kiküszöbölése szempontjából, az összes békeszerető népek szoros és állandó együttműködése révén" – ez áll a „három nagy" jaltai nyilatkozatában.

A nemzetközi jogászok és a történészek azért tekintik tulajdonképpen Jaltát az ENSZ fogantatása helyének, mert ott állapodtak meg a Szovjetunió, az USA és Nagy-Britannia vezetői arról, hogy a leendő nemzetközi szervezet legfontosabb, operatív szervében, a Biztonsági Tanácsban hogyan

történjék a szavazás. A jaltai döntés pedig úgy hangzott – s ez mindmáig így van a Biztonsági Tanácsban! –, hogy akkor jöhet létre érvényes döntés, ha azt az öt nagyhatalom képviselői egyformán megszavazzák. Jaltában a nagyhatalmi egyhangúság elvét fogalmazták meg, ami népszerűbben, de pontatlanabbul kifejezve egyenlő a nagyhatalmak vétójogának elismerésével.

Ha egy érdemi kérdésben az egyik nagyhatalom nem szavazza meg a határozati javaslatot, akkor ez a határozat még akkor sem érvényes, ha egyébként a Biztonsági Tanács minden más tagja – a másik négy nagyhatalom, és a többi, úgynevezett nem állandó tag – megszavazta. Röviden azt írják ilyenkor az újságok: „megvétózta a határozati javaslatot".

Jellemző az ENSZ politikai fejlődésére, hogy az első húsz év alatt a Szovjetunió mintegy száz esetben volt kénytelen alkalmazni „vétójogát", mert különben a szovjet államot vagy a szocialista tábort súlyosan érintő, igazságtalan döntésre került volna sor. Az utóbbi években egyszer-kétszer már az Egyesült Államok az, amely nem szavazza meg a mások által elfogadott határozati javaslatot: ez annyit jelent, hogy az ENSZ és annak Biztonsági Tanácsa már nem az imperialisták kezében levő, engedelmes eszköz, nem az amerikaiak érdekeit szolgáló „szavazógép", ami a hidegháború éveiben volt, hanem lassan, fokozatosan érvényesül az ENSZ-ben is az erőviszonyok világbeli változása. (A magyarországi ellenforradalom idején a Szovjetunió „megvétózta" a Biztonsági Tanácsban az imperialisták kísérleteit az ellenforradalmárok megsegítésére, 1973-ban viszont már az Egyesült Államokat marasztalta el a Biztonsági Tanács a Panama-csatorna kizsákmányolásáért, ekkor az USA képviselője volt az, aki a „vétójoghoz nyúlt".)

De térjünk vissza az ENSZ kialakulásának történetéhez. 1945. április végétől június végéig az amerikai San Franciscóban dolgozták ki ötven ország küldöttei a világszervezet alapokmányát. Magasztos célt fogalmaztak meg: „A népek jószomszédokként éljenek egymás mellett, megszabadulva a háború átkaitól."

A San Franciscó-i értekezleten írták elő azt is, hogy melyek legyenek az ENSZ fő szervei, hogyan alakuljon az összetételük, mi legyen a feladatuk.

A világszervezetnek első szerve a Közgyűlés. Az ENSZ valamennyi tagja részt vesz a munkájában. Határozatokat hoz, de ezek tulajdonképpen csak ajánlások, amelyeket elfogadni és végrehajtani az érdekelt államok jószántától függ. Az alapokmányban is benne van, hogy a Közgyűlés csupán ajánlásokat szövegez meg és fogad el. (A Biztonsági Tanács, amely – mint már említettük, de nem lehet elégszer hangsúlyozni – az ENSZ-nek tulajdonképpen operatív szerve, csak a béke veszélyeztetése és támadó cselekmények fennforgása esetén hoz kötelező erejű határozatokat. Természetesen a határozatok akkor érvényesek, ha egyik nagyhatalom sem „vétózta meg"... S még az elfogadott határozat sem hajtják végre minden esetben, – az 1967. november 22-i híres határozat a Közel-Keletről, továbbá néhány más, Izraelt elítélő határozat és egy pár Rhodesiát, a fajüldöző dél-

Az ENSZ genfi palotája, ahol ötven éve a Népszövetség székelt

afrikai rendszert elmarasztaló határozat szomorú példákat szolgáltat az ENSZ és Biztonsági Tanácsának „tehetetlenségére".)

A Közgyűlés minden év szeptemberében ül össze évi rendes ülésszakára. Rendszerint a külügyminiszterek vezetik egy-egy ország küldöttségét, a külügyminiszterek fel is szólalnak az általános politikai vitában, amely a Közgyűlés napirendjére tűzött, átlagban száz kérdés, javaslat, jelentés vitáját megelőzi. Legalább százszor szavaz is a Közgyűlés...

És itt kanyarodjunk ismét vissza a múltba. Kezdetben – amikor még 51 tagja volt az ENSZ-nek –, sorozatos 46:5 arányú szavazási eredmény alakult ki az imperialista hatalmak javára. (A Szovjetunió és négy szocialista állam képviselőit sorra-rendre leszavazták – a többi szocialista ország csak később került az ENSZ-be, a Magyar Népköztársaság például csupán 1955. december 14-én.) Joggal lehetett tehát akkoriban imperialista „szavazógépről" beszélni. S az Egyesült Államok kényelmesen, minden kockázat nélkül játszhatta meg a „világdemokratát": az USA, ugyebár, a népek óriási többségének akaratára támaszkodhatott. Ami csak eszükbe jutott,

a Közgyűlés elé vitték. 1946 nyarán például a hírhedt Baruch-tervet: az ENSZ alá tartozóan hozzanak létre egy Nemzetközi Atomfejlesztési Hatóságot, minden állam mondjon le az atomkutatás jogáról. Akkor az USA-nak – jól tudjuk – megvoltak már az atombombái, a Szovjetuniónak még nem... A Közgyűlés 40 szavazattal 4 ellenében és 6 tartózkodással elfogadta ugyan – persze csak ajánlásként – a Baruch-tervet, de nem lett belőle semmi.

Négy évvel később a Közgyűlés már kockázatosabb, a világ békéjét igazán veszélyeztető akcióra adta áldását: a koreai háborúban az ENSZ kék zászlaja alatt vonultak a koreai nép és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság ellen az amerikai és más imperialista csapatok. Több mint két évtizede még mindig vissza-visszatér a koreai kérdés az ENSZ Közgyűlésének napirendjére. (Éppen a magyar diplomácia vállalt igen gyakran fontos szerepet abban, hogy sürgesse a koreai nép belügyeibe történt, alapokmányellenes és törvénytelen ENSZ-akciók megszüntetését. A Magyar Népköztársaság – ahogyan „ENSZ-nyelven" mondják –, társszerzője volt annak a határozati javaslatnak, amely az ENSZ Közgyűlésének 21. ülésszakán került megvitatásra. A javaslat követelte az amerikaiak és szövetségesei csapatainak, fegyverzetének és katonai berendezéseinek visszavonását Dél-Korea területéről, továbbá a koreai ENSZ-bizottság megszüntetését és az úgynevezett „koreai kérdésnek" az ENSZ napirendjéről való levételét.)

A koreai háború ügye vezet el bennünket oda, hogy fölemlítsük: a Biztonsági Tanácsban egyetlen egyszer tudott így visszaélni a helyzettel az USA és a többi imperialista hatalom. 1950 januárjában a Szovjetunió kivonult a Biztonsági Tanácsból tiltakozásul amiatt, hogy a Kínai Népköztársaság helyett Csang Kaj-sek küldöttsége bitorolja Kína helyét az ENSZ-ben, s különösen a Biztonsági Tanácsban. (Ne feledjük: 1949. október 1-én kiáltották ki a Kínai Népköztársaságot. Az imperialisták Tajvant (Formózát) tekintették „a" Kínának, az óriási, több mint fél milliárd lakosú országot nemlétezőnek minősítették...) 1950. június 25-én a Biztonsági Tanácsban – felhasználva a szovjet küldöttség távollétét – az amerikaiak határozatot erőszakoltak ki a Korea elleni agressziójuk támogatásáról. (Az már történelem, hogy az amerikai agresszió kudarcba fulladt. 1951 novemberében tűzszünet jött létre Koreában.)

A Biztonsági Tanács összetételét 1945-ben még úgy határozták meg, hogy öt állandó (az öt nagyhatalom), és hat nem állandó tagból áll. Utóbbiakat a Közgyűlés két-két évre választja. Amióta a világszervezet a kezdeti taglétszámnak majdnem a háromszorosára nőtt, a Biztonsági Tanács kibővítése is indokolttá lett: most már tíz nem állandó tag képviselői foglalnak helyet a patkó alakú asztalnál az öt nagyhatalom küldöttei mellett.

Itt a helye, hogy szóljunk az ENSZ Közgyűlését, Biztonsági Tanácsát és a Titkárságot befogadó New York-i székházról. 1952. február 27-én

New Yorkban, a holland telepesek egykori Teknősvéka-hínek partján emelkedik a gyufaskatulya alakú ENSZ-székház

adták át rendeltetésének a felállított gyufaskatulyára emlékeztető toronyházat. Nem felhőkarcoló: New York óriási épületei mellett eltörpül a maga 38 emeletével. Manhattan kerületben épült, az East River partján. Két fala üveg, másik két falát márvány borítja. Igazi amerikai módra megszámláltak benne sok mindent: például azt, hogy 50 kilométer hosszú futószőnyeg van benne, vagy hogy 400–500 kilométert tesznek meg a liftjei naponta.

Persze New Yorkban nem éppen a legkedvezőbb a légkör a világ minden tájáról érkező küldöttségek fogadására. A színes bőrű diplomaták másodrendű embernek számítanak az amerikai metropolisban. Az amerikai hatóságok is gyakran korlátozzák mozgásukban a küldötteket.

Nők is szerephez jutnak az ENSZ-ben: a finn Helvi Sipilä asszony a világszervezet szociális és emberharáti ügyekkel foglalkozó főtitkárhelyettese. Fölötte az ENSZ jelvénye

Vissza-visszatérő téma, hogy új székhelyet kellene keresni az ENSZ-nek: voltak elképzelések arról, hogy Nyugat-Berlint lehetne ENSZ-várossá tenni, mások Genfet, Bécset stb. ajánlották.

A világszervezetnek azonban nemcsak New Yorkban, hanem Európában, Genfben is van székháza: a régi Palais des Nations, a Nemzetek Palotája. A tagállamok jelentős része, így a Magyar Népköztársaság is, mind New Yorkban, mind Genfben tart fenn képviseletet, vagy ahogyan „ENSZ-nyelven" mondják: missziót.

A svájci városban sem rajonganak túlságosan a külföldiekért, főleg nem a színes bőrű diplomatákért. Egy szélső jobboldali politikus a 70-es évek elején például pártot alapított az idegengyűlölet „programjával", egész odáig jutott el, hogy elérte: népszavazást rendeztek a Genf városát magában foglaló kantonban, „felmondjanak-e" az ENSZ-nek, vagy maradhat? Leszavazták ugyan a hírhedt politikust, de az már önmagában is beszédes tény, hogy a kér-

dés egyáltalán felvetődhetett a svájci városban.

Az ENSZ központi szervei közül a Gazdasági és Szociális Tanács két helyen ülésezik egy évben: egyszer Genfben, aztán New Yorkban. A svájci városban van az Európai Gazdasági Bizottságnak a székhelye, ez a bizottság az előbb említett Gazdasági és Szociális Tanács alá tartozik, s amint a neve is jelzi, az európai országok gazdasági problémáival foglalkozik. (Érzékeltetésül egyetlen példa az Európai Gazdasági Bizottság munkájának eredményei közül: a három betű, T. I. R., amely nagy teherautók, kamionok hátulján olvasható, egy genfi megállapodás alapján biztosítja a gyorsított vámkezelést az ilyen járműveken szállított áruknak...)

Egy libériai diplomatanő, Angie Broods került az ENSZ Közgyűlése 24. ülésszakának elnöki székébe. Képünkön még a libériai delegáció széksorában hallgatja a szavazás eredményének kihirdetését

Genfben székel az ENSZ számos szakosított intézménye: a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, az Egészségügyi Világszervezet, a Nemzetközi Távközlési Unió és a Meteorológiai Világszervezet. (Itt érdemes emlékeztetni arra, hogy a különböző nemzetközi szervezetek csak a múlt század második felében kezdtek megalakulni. 1874-ben jött létre az Egyetemes Postaunió, és ennek köszönhetjük, hogy ma az egész világon egységesek a postaforgalom szabályai, hogy az országok postái egymás küldeményeit ugyanúgy szállítják, mint a saját küldeményeiket.)

Minden nemzetközi szervezetben a részvevő országok diplomatái, kormánytisztviselői, küldöttei végzik a látványosabb munkát: ők azok, akik felszólalnak, vitatkoznak, szavaznak... De a nemzetközi szervezetekben, így magában az ENSZ-ben és a szakosított intézményekben is ezrével, tízezrével dolgoznak – a nemzetközi tisztviselők. Lehetnek amerikaiak és szovjetek, magyarok és indonézek, de közös a munkaadójuk és közös a feladatuk: szolgálni a nemzetközi szervezetet.

Az ENSZ Titkársága a legtekintélyesebb ilyen tisztviselő-testület. A főtitkárból és a tisztviselői karból áll. A főtitkárt a Biztonsági Tanács ajánlására a Közgyűlés választja. Megbízatása öt esztendőre szól. A Titkárságon dolgozókat aztán már a főtitkár nevezi ki, egyrészt a képzettségük,

rátermettségük, másrészt a politikai-diplomáciai, sőt földrajzi megoszlás szerint. Egy osztályon egymás mellett dolgoznak amerikai és szovjet tisztviselők, európaiak és afrikaiak, latin-amerikaiak és ázsiaiak. Ha az egyik osztály élén egy nyugat-európai tőkés országból származó ENSZ-alkalmazott áll, egy másik osztály élére afrikai kerül, a harmadikat egy latin-amerikai, a negyediket már európai szocialista országból érkező vezetheti, és így tovább.

A titkársági alkalmazottak sorába tartoznak a tolmácsok is. Munkájuk nehéz és felelősségteljes. Megfizetik őket szépen, ez magyarázhatja, hogy világviszonylatban az ENSZ dicsekedhetik a legjobb fordítógárdával. Persze még így is adódhatnak nyelvi nehézségek, hiszen vannak pergő nyelvű szónokok, akik válogatott szóvirágokkal élnek. Az ő szövegüket hitelesen, gyorsan tolmácsolni jókora feladat.

Az ENSZ nyelvhasználati szabályai ma már szinte az egész nemzetközi életben alkalmazásra kerülnek: különbséget tesznek hivatalos nyelvek és az ún. munkanyelvek között. A hivatalos nyelveken készülnek az ENSZ irományai, kiadványai, a munkanyelveken viszont a tanácskozások folynak. A hivatalos nyelvek: az angol, a francia, a kínai, az orosz és a spanyol, valamint legutóbb az arab. (S a két német állam ENSZ-felvétele nyilván a német nyelv „előlépését" eredményezi.) A munkanyelvek az angol és a francia. A munkanyelvre vonatkozó előírások nem érintik a kiküldötteknek azt a jogát, hogy saját anyanyelvükön szólaljanak fel, de felszólalásuknak valamilyen munkanyelven való tolmácsolásáról maguk tartoznak gondoskodni.

Persze sem a diplomatáknak, sem a tisztviselőknek nem olyan érdekes, izgalmas a mindennapi életük, mint ahogyan a távolból képzelné az ember. Nem adódik mindig történelmi jelentőségű Biztonsági Tanács-ülés vagy közgyűlési vita. A delegátusok szalonja az ENSZ-székházban viszont állandóan élettel teli: ez a diplomaták előzetes tárgyalásainak a színhelye. A kapcsolatok megteremtésére is a szalon ad jó alkalmat. A beszélgetések közben sok hivatalos közlés is elhangzik magánnyilatkozat formájában és fordítva, egyesek azt hitetnék el, hogy magánvéleményük tulajdonképpen a kormányuk állásfoglalását tükrözi... Sokszor álhírek kapnak lábra a diplomaták csevegése közben, nem egyszer éppen tudatosan terjesztve. Az állandó képviseletek (a missziók) tagjainak a munkájába beletartozik még a szalon látogatása is, de jelentések készítése, más delegációkkal eszmecsere folytatása, közös javaslatok előkészítése stb., ugyancsak állandó feladat a diplomaták számára.

S a beszédek, a felszólalások? A New Yorkban megforduló küldöttek között sűrűn találni hivatásos politikust, ügyvédet s más, a retorikával rokon szakma művelőjét. (Az 50-es években az indiai Krishna Menon azzal is nevet szerzett magának, hogy egy vagy két napig (!) bírta a szónoki emelvényen...) Az ENSZ Közgyűlésében minden évben működik a „szó-

noki nagyüzem". Ami elhangzik, bekerül a jegyzőkönyvekbe. Egy év alatt 50 000 oldalt is kitehetnek ezek a jegyzőkönyvek.

Mi is hát az ENSZ? Valamilyen világparlament? Nemzetek fölött álló bíróság?

Ne legyenek ma még illúzióink: az Egyesült Nemzetek Szervezete – éppen jellegénél fogva, éppen összetétele miatt – a kompromisszumok szervezete, vagyis a kölcsönös engedményeken alapuló megállapodások kialakításának szervezete. Már említettük, hogy kezdetben az imperialista hatalmak „szavazógépének" szerepét vállalta. Aztán a nemzetközi erőviszonyok változása fokról fokra éreztette hatását: az első 51 állam mellé egyremásra jöttek a gyarmati sorból felszabadult új országok.

Nagy változás ment végbe a világban, míg olyan szavazási eredmények alakultak ki, mint amilyet 1960-ban, a gyarmatosítás felszámolását sürgető deklaráció elfogadásánál láttunk. Akkor már teljesen elszigetelődött a kilenc gyarmattartó ország, szembefordult velük mindenki más a közgyűlési padsorokban. A párizsi politikusok az algériai háború idején vették mindig rossz néven, hogy az ENSZ az algériai népnek fogja pártját, a portugálok Angola, Mozambik és Bissau-Guinea iránti rokonszenve miatt háborognak az ENSZ ellen, az Egyesült Államok nem tudja megbocsátani, hogy hol Panama, hol Vietnam, hol Dominika, hol Kuba miatt kap kritikát az ENSZ szónoki emelvényéről.

De az ENSZ – ismételnünk kell újra – nem valami világállam, nem valami világkormány csírája. Az ENSZ nem is önálló és különálló nagyhatalom, nem áll kívül a Földünkön (vagy akár az űrben) történő eseményeken. Mindebből következik, hogy a tagállamai sem tekintik olyan szervezetnek, amely megkövetelhetné tőlük szuverenitásuk egy részének átadását. Fontos tény, hogy az ENSZ-nek nincs joga beavatkozni egyetlen tagállamának belügyeibe sem. S ameddig az ENSZ egyetemessége nem alakul ki, amíg a világszervezetnek nem lesz tagja minden ország, addig mindig is akadhatnak súlyos világproblémák, amelyekhez az ENSZ nem nyúlhat hozzá. (Mint volt ez Vietnam esetében.)

Azok, akik csak az ENSZ kudarcait, eredménytelen akcióit tartják emlékezetükben, akik kizárólag az ENSZ világpolitikai szerepét figyelik, előszeretettel minősítik „sóhivatalnak" . . . De elfeledkeznek arról, hogy a második világháború óta, s az ENSZ megalakulása óta eltelt több mint negyedszázad alatt megszületett egy egész „családra" való nemzetközi szervezet, az ENSZ számos szakosított intézménye. Ezek egyenként is igen jelentős munkát végeztek. Gondoljunk csak arra, hogy az Egészségügyi Világszervezet szinte teljesen kiirtotta már a pusztító, nagy járványok kórokozóit – és együttvéve is rengeteget tettek és tesznek az emberiségért.

Az UNCTAD, a világkereskedelmi és fejlesztési konferencia szervezete idestova tíz esztendeje fáradozik gazdasági gondok enyhítésén. Mert tudjuk-e, hogy a világ államainak háromnegyede pénzügyi csődben van? Csu-

pán hitelekből, segélyekből foldozza-toldozza költségvetésének százlyukú, félig üres hordóját. (Az „ENSZ-család" egyre szaporodik, mind több szervezet a tagja, ezeknek egyre hosszabb is a nevük . . . A „rövidítés-láz" hatalmába kerítette a New Yorkban, Genfben vagy másutt ülő felelősöket, akik mind kimondhatatlanabb, mind nehezebben megjegyezhető rövidítésekkel lepik meg a világot. Pedig mindegyik intézménynek fontos a feladata, kár, hogy csak külpolitikai vetélkedőkön feltehető kérdésekké szűkül, mi is az ICITO, mi az UNDP, mi az UNIDO és mi az UNITAR? Az UNCTAD-ot már említettük. „A tájékozatlanabbak" kedvéért: az ICITO a nemzetközi kereskedelmi szervezet ideiglenes bizottságát jelenti, UNIDO betűkkel az Egyesült Nemzetek ipari fejlesztési szervezetét rövidítik, az UNITAR szó mögött az Egyesült Nemzetek kiképzési és kutatási intézete rejlik, az UNDP az Egyesült Nemzetek fejlesztési programját jelöli . . .)

Az UNCTAD genfi, új-delhi, santiagói konferenciáin arról tárgyaltak, hogyan lehetne az elmaradott országok bevételeit stabilizálni (a fontos nyersanyagok árának rögzítésével), miként adhatnak ösztönzést a fejlődő országok iparosodásához (termékeik versenyképességét megteremtve), hogyan növelhetik a pénzalapokat a harmadik világ megsegítéséhez (az egyes országok külön adományaival vagy a nemzetközi szervezetek kollektív segítségével), milyen feltételekkel adják meg nekik azt a segítséget (például hány százalékos kamattal), s végül miként szervezhető meg az elmaradott országok együttműködése, integrációja (például közös piacok kialakításával). Ezeknek a problémáknak a jelentőségét aláhúzza az a tény, hogy a fejletlen országok 80 százalékát azok az országok alkotják, amelyeknek lakossága nem éri el a 15 milliót.

S persze az „ENSZ-családon" belül is folynak a viták: melyik hát a világ legégetőbb, legsürgetőbb megoldást igénylő problémája: a túlnépesedés-e és az éhség, vagy az elmaradott népek súlyos gazdasági helyzete? A viták részvevői – aszerint, hogy keletről vagy nyugatról tekintik a világot – azt is másként és másként ítélik meg, ki és mi a jelenlegi állapotok kialakulásának az oka. Az imperializmus-e és az imperialista hatalmak gyarmatosító tevékenysége évszázadokon át, vagy egyszerűen csak a körülmények valami sajátos alakulása, történelmi balszerencse . . . Vannak, akik tetszetős formulákat találnak ki: a földgolyó északi részén élnek a gazdag népek, a déli részre szorultak a szegények, vagy: a fehér emberek elnyomták, elnyomják a színes bőrűeket, ismét mások általában az iparilag fejlett országok és az elmaradottak szembenállására vezetik vissza a világ eseményeit. Mi természetesen a szocializmus és a kapitalizmus harcában látjuk a világ fő ellentmondását.

A FAO, az élelmezés gondjaival törődő világszervezet az éhség megszüntetését szorgalmazza, mint a világ első teendőjét. Másfél milliárd embernek nincs meg ma a Földön a mindennapi kenyere . . . S a világ fejlődő országai lakosságának legalább a fele éhezik vagy rosszul táplált. S ezek pedig a leg-

Az UNESCO párizsi otthona a zászlók erdeje mögött

gyorsabban szaporodó népek! 1965-ben másfél milliárd ember lakott a nemrég felszabadult, azelőtt gyarmati országokban, a lakosság száma 1985-re két és fél milliárdra nő. A fejlődő országokban az élelmiszertermelést a jelenleginél 50 százalékkal gyorsabb ütemben kellene növelni . . .

A népszaporodást csak fokozza, ha az Egészségügyi Világszervezet orvosai, kutatóintézetei, járványügyi szolgálatai előbb-utóbb kiirtják a mocsárlázt és a leprát, a kolerát és a trópusokon pusztító többi kórt. (Már az atomenergiát is felhasználják a járványokat terjesztő rovarok sterilizálására.) Az átlagos életkor kitolása azonban újabb betegségek jelentkezését teszi lehetővé, illetve megnöveli az ellátásra szorulók számát.

Az ENSZ intézményeinek egyik érdeme, hogy világszerte tudatossá tették: az emberiség egyik felének, az elmaradott népeknek – az úgynevezett harmadik világnak – sürgős segítségre van szüksége pénzben, szakemberben, anyagban egyaránt. (Csak persze meg kell gondolni, mi a segítség legjobb, leghasznosabb módja. Dániában például jó szándékkal, de a következményekkel nem számolva adót vezettek be az elmaradott országok megsegítésére. Csupán töredék-százaléknyi többletadót fizettek a dán polgárok, ami keveset hozott a nemes célra, de mivel mint minden adó, ez is népszerűtlen volt, a dánok többségében éppenséggel ellenérzéseket keltett minden ENSZ segélyprogrammal szemben. Vagy egy másik példa: a FAO és az UNICEF tej-akciói néhány afrikai és latin-amerikai országban gyermekek és felnőttek megbetegedését okozták. A tudományos kutatások során kiderítették, hogy azok számára, akik soha életükben nem ittak tehéntejet, bizonyos esetekben a tej – szinte méreg . . .)

Néhai Csatorday Károly, hazánk egykori állandó ENSZ-képviselője a Biztonsági Tanácsban nemegyszer ellátta a legfontosabb ENSZ-szerv elnöki teendőit

Péter János egykori külügyminiszter
az ENSZ egyik közgyűlésének szónoki emelvényén

Az UNESCO külön is említést érdemel az „ENSZ-családban": ez a nevelésügyi, tudományos és kulturális szervezet a szakosított intézmények közül a legnagyobb és a legjelentősebb. Ez a világtörténelemben az első átfogó nemzetközi erőfeszítés a szellem és a kultúra szolgálatában. S milyen sokrétű feladatokat tűzött az UNESCO maga elé: az analfabetizmus felszámolását és annak biztosítását, hogy mindenki elsajátítsa a képességei kifejtéséhez szükséges elemi ismereteket; az emberiség kulturális egymásrautaltságának tudatosítása éppúgy benne van az UNESCO programjában, mint a tudomány fejlesztése és terjesztése, a kulturális kincsek védelme, az eszmék, emberi alkotások és személyek szabad forgalmának biztosítása. Negyedszázad alatt az UNESCO-nak számos nagy programja volt: a sivatagi területek termékennyé tételének módszereit vázolták fel az egyikben, a másik a latin-amerikai elemi oktatást fejlesztette ki, a harmadik a Kelet és Nyugat kultúrájának kölcsönös megbecsülését irányozta elő és így tovább. A Nílus menti egyiptomi műkincsek megmentése ugyanolyan értékes programnak bizonyult, mint amilyen most irányul Velence megvédésére . . .

Az UNESCO párizsi székháza egyike az „ENSZ-család" legismertebb és legforgalmasabb otthonainak. Az Y alaprajzú palotában – no meg a bővítésére szellemes módon a föld alá süllyesztett, többszintes épületben – több ezer nemzetközi státusú, különböző országokból származó munkatárs dol-

gozik a nevelésügyi, természettudományi, társadalomtudományi, kulturális és tömegtájékoztatási főosztályokon, valamint más adminisztratív szervekben. Az UNESCO mellett is ott vannak a tagállamok állandó képviselői, s a szervezetet kiegészítik az egyes országokban működő nemzeti bizottságok, amelyek kormányuk tanácsadóiként, kulturális összekötőkként és a programok helyi végrehajtóiként szerepelnek.

Az UNICEF – az Egyesült Nemzetek Gyermek Alapja – a világon bárhol ínséget szenvedő kisgyermekek megsegítését célozza. Az utóbbi években a világ számos televíziójában sugárzott gálaműsorok (a Magyar Televízióban is gyakran láthattuk!) hívják fel a figyelmet az UNICEF tevékenységére: nagy művészek ingyen lépnek fel, s gázsijukat a gyermekeknek ajánlják fel.

S még sokáig sorolhatnók az ENSZ különböző szerveit, szakosított intézményeit, bizottságait: a világ népességének alakulását vizsgáló bizottságtól a kábítószer-elleni bizottságig. (A demográfiai bizottság számítja ki, hogy 1975-ben meghaladja a 4 milliárdot Földünk lakóinak a száma, vagy hogy a városiasodás üteme miként alakul: az 1920-as években egy-egy esztendőben 45 millió ember költözött a falvakból a városokba, 1950 táján már 170 millió, azóta már ott tart a világ, hogy negyedmilliárddal szaporodik évente a városlakók száma . . .)

Befejezésül ismét azt kell aláhúznunk, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének a békefenntartó szerepe az, amelyet a világ a legnagyobb, legfeszültebb érdeklődéssel figyel. S ez nem is meglepő. Korunkban – a tömegpusztító fegyverek kialakulásának, elterjedésének, felhalmozódásának korszakában – a világháború borzalmas következményekkel járna, ugyanakkor pedig a világ temérdek gondja meg is követeli a béke megőrzését, hiszen csak a béke körülményei között lehet megoldást találni a világproblémákra. Az ENSZ-nek is megvolt a – viszonylag szerény – szerepe abban, hogy a második világháború óta eltelt több mint negyedszázad alatt sikerült elhárítani a harmadik világháború kirobbanásával fenyegető sokféle veszélyt, s hogy ma már az emberiség a háború végleges kiküszöbölésének a lehetőségei között él. A Szovjetunió az általános és teljes leszerelés előkészítésére történelmi javaslatot tett az ENSZ-ben.

Péter János külügyminiszternek az ENSZ szónoki emelvényén, a világszervezet fennállásának negyedszázados fordulóján elmondott beszédéből idézzük végül:

„A Magyar Népköztársaság úgy tekint az ENSZ-re, mint a saját ügyeinek is megfelelő nemzetközi fórumra, ahol a népek együttműködését lehet szolgálni a világ népeinek felemelkedése, a nemzetközi béke és biztonság javára."

Örményország

Griffmadárnak
bazaltfészek
Galambvérrel
bevert bástya

Karmok, csőrök
rohamában
völggyé nyílt a
kőbarázda

Szőlőindák
s pipacsok közt
eldördült a
rejtett fegyver

Betemetett
lőrésekből
kanyarogva
kígyó kel fel

Oltár mögött
bárd lesi a
fölgyűrűzött
bárány torkát

Leeresztett
szárnyú sasok
méltósága:
Örményország

Ének

soha többé
soha többé
váljak kővé
tünjek köddé
éljek tüzön
járjak vizen
átváltozhat
minden ízem
mégsem lehet
örömöddé
soha többé
soha többé

mennyi hónap
mennyi nap jön
mennyi napban
mennyi óra
mégse fordul
egy se jóra
se tenéked
virradóra
soha többé
soha többé
se énnékem
virradóra

Ami örök:
az lehessen
gyalázatban
iszonyodva
ragyogásod
el ne vessem
ahol alszol
odafekszem
el se muljál
meg se másulj
maradj bennem
temetetlen

SZÉL JÚLIA

Dallamok őrzői

Szabad szombatos derűvel, csinosan öltözve érkezett a három asszony. Tulajdonképpen csak Máriának van szabad szombatja, de aki szolgálati lakásban vagy a gyárkapuval szemben lakik, együtt él a munkába járókkal. Gizella és Anna csak mostanában mentek nyugdíjba, nem szoktak még bele az örökös szabadságba. Csupán annyi történt velük azóta, hogy arcuk kisimult, mint azoké, akik 30 esztendőt töltöttek a gyár fémes zajában, s most végre csendben lehetnek. Egy presszóban várakoztak egymásra, megitták a délelőtti feketéjüket, s most minden elfogódottság nélkül „nyilatkoznak". Nem kéretik magukat, van idejük és kedvük a beszélgetéshez.

– A mi énekkarunk nem éppen a Scala kórusa, de azért 25 év alatt nem egyszer tapsoltak nekünk külföldön is – és sorolják a külföldi városok neveit.

Huszonöt éve énekelnek együtt a budafoki Zománcipari Művek vegyeskarában, de amíg az énekkar történetét mondják, ők talán észre sem veszik, hogy hogyan fonódnak a beszámolóba saját életük eseményei is.

– Ezerkilencszázharminc óta jártam a gyárba – meséli Gizella, Háden Alajosné. – Alaposan el voltam én ott dugva: egy egyszemélyes pénztárban dolgoztam. Háden Alajosra is csak úgy emlékeztem, hogy egyszer találkoztunk, ő köszönt, én visszaköszöntem: Jónapot, Háden úr. Azt még hallottam, megkérdezte a mellette állótól: Ki volt ez? Ebből persze még nem lett volna ismeretség. Alakult a gyárban az énekkar. Egyszer szóltak, és én azonnal mentem, mert örültem, hogy emberek között lehetek. Háden Alajos basszus volt, én alt. Megismerkedtünk, majd összeházasodtunk, és később már Edit lányunkkal együtt énekeltünk a kórusban.

Gizella elbeszélése azért marad félbe, mert azon vitatkoznak, meddig énekelt velük Edit, s mikor került át az Állami Népi Együttesbe.

Aztán a gyerekek népszámlálásával folytatódik a beszélgetés. Igaz, azok csak addig énekelnek a gyári kórusban, míg otthon vannak a szüleiknél, aztán férjhez mennek, elköltöznek, s rendszerint máshol énekelnek tovább.

– Sebőkné már a harmadik gyereket viszi a próbákra. A Sebők gyerekek szinte váltásban következtek. Kettő már elkerült a háztól, most a legkisebbel jár énekelni az anyjuk.

– Mária olyan szép kislány volt – mondja Máté Máriáról Anna –, hogy mindig az első sorba állítottuk. Szép, sötét haja volt, nagy barna szeme, és ő volt a legjobb mezzoszopránunk a kórus fennállása óta.

Mária tiltakozik erre a nagy dicséretre, de látom, jól esik neki, hogy számon tartják az ifjúságát. Ha ezek a dalostárs asszonyok, férfiak nem lennének, már senki sem volna, aki emlékezne rá. Ő egyedül maradt.

– Nálunk az a szokás, ha valakinek névnapja van, felköszöntik a többiek. Nekem is énekelnek Mária napkor.

– Éljen minden bájos szép nő . . . – dúdolja a szöveget Anna. – „Asszonyt kérj, vagy hódolj lánynak, messze tűnik a gond és a bánat, vár reád a boldogság, nótás kedvű nők hozzák . . .” Ezt nem tudom egész pontosan – szabadkozik a kihagyott sorokért –, mert ezt köszöntőnek, dalostalálkozókon szerenádnak szokták énekelni a férfiak. – Ezután sok-sok hazai helységnevet sorolnak, ahol az énekkar 25 év alatt megfordult, s diktálják mellé azt is, hol, milyen díjat nyertek.

– Egyszer Nagycenkre is elmentünk a Széchenyi sírboltba, és ott énekeltünk – újságolja büszkén Anna, aki pedig Burgenlandból került Magyarországra, már felnőtt fejjel, s nem készült magyar történelemből. Talán annyit tud Széchenyiről, amennyit ott tanult.

Annát néha Muttinak szólítják, teljes nevén Weisz Rezsőné.

– Azért hívnak Muttinak, mert amikor a két fiam és a leányom megnőttek, vittem őket is a kórusba. Ha a lányom jött, akkor Varga Laci is ott volt. Ő lett a vejem. Ők szólítottak Muttinak, így aztán rámragadt ez a név. El sem tudtam képzelni, hogy ne énekeljenek. Otthon öten voltunk lányok, édesapám harmonikázott, s mi három szólamban énekeltünk. Ide jöttem férjhez Magyarországra, s mivel otthon is papírcsináló volt az egész család, a papírgyárba mentem dolgozni. Magyarul nem tudtam valami jól, de ha énekeltem, nem vette észre senki. Ezért is énekeltem szívesen. A dadogók is tisztán énekelnek.

Anna még ma is idegen akcentussal beszél, Mária és Gizella segíti ki a történet folytatásában.

– A Papírgyár kórusában énekelt először a Weisz család, de azt feloszlatták. Akkor keresett meg bennünket Mutti, és mi nemcsak befogadtuk, hanem egyenesen örültünk neki.

– Muttinak otthon is van kisegyüttese – mondják nevetve. – Előveszi a gitárt, és a család több szólamban énekel.

– Megy az gitár nékül is – veszi át ismét a szót Anna. – Most, hogy influenzás voltam és lázas, a gyerekeim minden nap eljöttek hozzám rendbe rakni a lakást. Egyik nap Varga Laci, a vőm törölgetett. És közben énekelt. Képzeljétek, végigénekelte nekem a repertoárt. Alig kellett itt-ott segítenem.

A dallamok őrzői

– Jönnek-e a fiatalok anélkül is, hogy a szülők kézenfognák őket? – kérdem.

– Jönnek. Kottaolvasó, szép hangú lányok. Jó lenne, ha a fiúk ugyanúgy kísérnék őket, mint az én vőm a lányomat. Kellenének a fiúk az énekkarban. Lányok már többen vannak.

– Nincs ellentét az idősebbek és a fiatalok között?

– Akad, de nem lényeges – válaszolja Mária és ezzel el is hallgat. Talán ez volt az egyetlen, amiért kérdezősködnöm kellett. Mi lehet az az elhallgatott ellentét? Nagy nehezen és körülményesen mondták el végül a ruhaügyet.

– Új, acélkék, fehér csipkeblúzos kiskosztümöt kapott a kórus. Mivel a szoknyahossz most úgyis mindenféle, gondoltuk, hogy legalább az első

sorban legyen egyforma. Szép, egységes lett volna az első sor. A fiatal lányok azonban felhajtogatták a szoknyákat minire. Mária hiába pörölt velük. Most aztán képzelheti, hogy fest az első sor. Nem elég a karvezetőnek szólamok szerint felállítani a kórust, most még szoknyahossz szerint is rendezni kell.

Ez persze olyan bosszúság, ami nevetésre fakasztja azt is, aki mondja, azt is, aki hallgatja, s gondolom, a nézőket is amikor ránéz erre a kétgenerációs énekkarra.

– Pedig mi nagyon megtanultuk kímélni a ruhánkat – folytatja elkomolyodva Gizella. – Huszonöt év alatt mindössze öt kosztümünk volt. Ezt az ötöt sem úgy kell elképzelni, hogy tetőtől-talpig kicseréltük. Eleinte, amíg szegények voltunk, csak egy blúzt kaptunk vagy szoknyát. Az már borzasztó kiadás volt, ha a férfiaknak nadrágot kellett vennünk. Minden darabot „kiénekeltünk". Ahhoz, hogy kapjunk valamit, vagy díjat kellett nyernünk, vagy különösen jó minősítést kellett elérnünk. Így aztán becsültük azt a néhány ruhadarabunkat, amink volt. Fakulásig mostuk, vasaltuk. A fiatalok erről már semmit sem tudnak, de nem is kell azt nekik tudni.

– Amit tudniuk kell – veszi át a szót Anna –, a mi régi dalaink. Most, hogy az énekkar jubileumára készülünk, felújítjuk a legszebbeket, amelyeket huszonöt év alatt énekeltünk. Ez bizony elég nehéz lecke számukra, mert Haydn Négy évszak című művétől Bartókig, a néger spirituáléktól az indulókig mindent most kell megtanulniok. Még szerencse, hogy mi nem felejtettük el őket.

Anna, Gizella, Mária megőrizték a dallamokat, s ami ennél is több, átadták gyermekeiknek, az utánuk következő nemzedéknek.

Ők őrizték a dallamokat, s a dallamok megőrizték őket egymás számára. Nincsenek egyedül, pedig ritkulnak körülöttük a hozzátartozók. Valamikor azért mentek énekelni, mert emberek közé vágytak. – Akkor még nem volt magányosok klubja.

Anna, Gizella, Mária csak három asszony az éneklő százezrekből. Ma, amikor „zenei ellátottságunk" eléri a világszínvonalat, van-e megfogalmazható társadalmi értéke annak, hogy ők énekelnek?

Régen egyszerű volt az értékelés. Abban a körben, ahol ők éltek, a külvárosi kultúrtermekben, a kisvárosi mozik színpadán, a ligetben, Pesten és Diósgyőrben, az ő közönségük, a munkások számára ők voltak a hangverseny, az ünnepély, a felvonulás, ők adtak többet az operettnél, az olcsó filmslágereknél.

Ma, amikor rádión, televízión mindenki számára elérhetővé vált a világ legnagyobb énekeseinek hallgatása, mi értelme annak, hogy egy gyárban énekelnek?

Ha nem tettek volna többet, mint hogy lányaikat, vejeiket, menyeiket és a miniszoknyás első sort jó igényű zeneértőkké, éneklő emberekké nevelték, már ezzel is nem keveset tettek a társadalom, elsőrendűen saját osztályuk műveltségének emeléséért. Huszonöt-harminc évet töltöttek a számológépek, papírgyártó automaták mellett, szépen felnevelték családjaikat, és énekeltek. Csak úgy mellékesen.

Ballada

Ittam a pocsolyák vizéből
és a fákat megkövettem
Szarvas voltam. Riadalmak
ereszkedtek le mögöttem.
Kovácsok a koponyámat
kínok kemény pörölyével
hétfájdalmú koronával
vasverők felékítették.
Hold kútjába beleláttam
erdei roppanó éjben:
Homály élén köszörült hét
agancsomat elvetéltem.

Betyártemetés

Piroska néni... Hatvanhárom éves, egyszerű parasztasszony. Bakonszegen – Bessenyei György visszavonulásának egykori színhelyén – Bihar szögletében él. A kis falusi múzeumot egyedül teremtette meg, s féltő gonddal ápolja a nagy bihari remetéről maradt emléket. Bakonszeg, a régi Sárrét világa, az ősi pogány korról éppúgy őrzi a rejtelmes meséket, mint a tegnapi tűnő betyárokról, nagy erejű pásztorokról a történeteket. És Piroska néni gyűjt, kiapadhatatlan szorgalommal mondákat, hiedelmeket, tárgyakat és hatalmas halomba, öreg irkák lapjaira írja, hogyan is emlékeznek Bakonszegen a múltról. Iskolát alig járhatott, de az arra járó, Bessenyei Györgyről kérdezősködő múzeumlátogatókat bámulatba ejti tudásával. Saját írásaiból a tiszta, ízes, régről őrzött bihari nyelv szépsége árad, valóságos felüdülés keresetlen szavait olvasni. *Íme...*

Reggelenként már a körmére lehelt az ember, napok óta szálltak a darvak, vadlibák dél felé. Öreg Bürgés Gábor gulyásszámadó ebből tudta meg, hogy befogásra készül az idő. Botjára támaszkodva az ég széléhez közeledő napot jegyezte. Az eljövendő napokra gondolt. – Az átszámolás... örülhetnek a basák, jó pízt kapnak. Az udvarnak szállítják Bécsbe... ha még addig meg nem dézsmálják ezek a jófélik... szinte rossz megválni tőllök, mikor mán az ember felhizlalta... na de láb helyibe láb...

Hűvös szél támadt a Berettyó felől és különös zúgás a nádasból. A nyugati égbolton egy nagy kékesszínű felhő úszott, amelynek szegélyét vérvörösre festette a leáldozó Nap sugara. Valami nyugtalanság szállta meg az öreget. Széjjelnézett, hogy betereltek-e mindenfelől. Nagy darab földön feküdt a gulya. Oda füttyentette mind a hat nagy bozontos kutyát istrázsának. – Menjetek be! – szólt a kunyhó előtt vacsorakészítéshez készülő bojtároknak.

– Nincsen kend elállva? – kérdezte a legidősebb –, mert akkor éjfél előtt én istrázsálok.

– Hát egy kicsit elácsorogtam magam, nem mondom, de azír most én vigyázok, meg ne pocsékolják a jószágot ezen az egynéhány éccakán, meg

osztán számolni is akarok. Hajnalra kipihenitek magatokat, oszt akkor majd rajtam a sor.

Féloldalra dőlve a tűz mellett, elővette a tudományát. Ez egy kikészített kisborjú bőr volt, rákarcolt írásjelekkel, amin rajta kívül teremtett lélek nem tudott volna eligazodni. Amikor végigböngészte, elindult a pihenő állatok között. De még a feléhez se ért a számolással, amikor a kutyák veszett ugatásba kezdtek, de hirtelen abba is hagyták. Nyüszítve fogtak körül egy összegörnyedt vánszorgó alakot. Amint a számadó közelebb ment, megismerte. Fekete Pista volt, egy fiatal sárréti betyár. Csöpögött belőle a vér.

– Mi lelt tégedet, te?

– Harmadnapja vallatnak másodmagammal a csendbiztos udvarán. Onnét szaladtam el, így kaptam a golyót a hátamba, a komámat megfogták.

– Így jár az, aki nem rest, hé... most aztán mi az anyád keservit csináljak veled? Azt se tudom, ki fia-borja vagy.

– Azt ne is keresse kend!... lettem, mint a nyúl... eccer elütnek... lehet, hogy éppen most – foga összeverődött, hörgő hang tört fel a melléből, leroskadozott.

– Gyere be a kunyhóba.

Betámogatta. A kunyhó közepén a nád vörösen izzó parázsa világított. A legidősebb bojtár a bográcsot akasztotta éppen a tűz fölé a gongóra, mikor betámogatta a számadó a véres betyárt. A bojtárok nem kérdeztek semmit. – Fektessétek le – s már ment is az öreg vissza.

A nádas fölött nagy suhogással repült egy réti bagoly, valahol bölömbika kiáltott s az öreget újra megborzongatta a nyugtalanság. Sohasem jó, ha ez a két madár együtt szól.

A fiúk lefektették a megsebzettet. Nyöszörgött, hánykolódott a száraz nádból összetákolt vackon.

Kint az öreg sehogy sem haladt az átszámolással. Felsóhajtott. Mi mindent takarnak ezek a pusztai éccakák!... mikor is vót a?... vagy két évvel ezelőtt... ilyen időtájt vót a', így éjfél körül, mikor a farkascsorda meglepett bennünket. Jöttek, elébb egy-kettő, aztán az egész csorda... megértem a nyolcvanhét esztendőt Mihály napkor, de a vót a legborzalmasabb éccakám...

Figyelni kezdett. Mind a hat kutya fülelt. A nádasból megint csörtetés hallott. Lövések dördültek. A kutyák erősen fogták az érkezőket. A számadó várt, hogy a fiúknak legyen idejük elrejteni a betyárt odabent, csak azután kezdte csillapítani a kutyákat, mikor már jól megforgatták a két nem várt vendéget.

– Mért nem inti csendre az ebeket, vén zsivány? – támadtak azok a számadóra.

– Pásztorember azér' tartja a kutyát, hogy adja hírül, ha rossz ember settenkedik, vagy csikasz támadja meg a karámot...

– Nem hallotta kend a lövést?!

– Hallottam.

– Akkor tudhatta volna, hogy a törvény őrei adják a jelt.

– Mióta én az eszemet tudom, a vármegyétől ide még nem merészkedett senki nappalra sem, nemhogy iccakának idején, meg osztán a lövísre is csak annyit adok én, hogy a botot jól marékra fogom, mert aki ilyen zajjal jár, lehet az valami más vidékrül jött nyegle betyár is...

– És amelyiknek a lovát a nádas szélibe találtuk meg? Azt nem látta kend?

– Nem – mondta határozottan az öreg.

– Na, ne tegyen úgy, mint aki semmit se tud.

– Mondtam mán, hogy senkit sem láttam. Ha meg nem hiszik, kérdezzék meg a fattyúkat is, kihívom őket.

– Nem. Majd bemegyünk!

– Hát menjenek.

Bent a kunyhó közepén a bográcsban rotyogott a gulyásos hús, a fiúk subákon heverésztek, a kicsi egy nagydarab kenyeret akart megmártani a gulyásos levébe, mikor a pandúrok beléptek. A bojtárok alig válaszoltak a kérdezősködésükre, a kicsit pirongatták inkább a pákosztoskodásért. Nem láttak semmit. A pandúrok viszont látták, hogy az ólmosbot minden bojtárnak ott van a kezeügyében s a szemekből is látták, hogy jobb lesz, ha eltávoznak innen. Megnevezték ugyan az üldözöttet, amire csak a legöregebb bojtár hümmögött valami válaszfélét, a többiek egykedvűen néztek a tűzbe.

A számadó a kunyhó előtt tartotta a morgó kutyákat, amíg a pandúrok elmentek. Jó távol voltak már, amikor megszólalt az egyik:

– Ezek inkább a nyelvüket harapták volna kétfele, minthogy elárulják, mit tudnak...

– Mert megvan annak a cimborája, aki kárt tehet nekik – mondta a másik.

A kutyák megnyugodtak, az öreg beszólt: – Szabadítsátok ki.

A beteg már erősen fújt és nyögött. Kicserepesedett szájához tartották a vízzel telt csobánt. Mindet ki akarta inni egyszerre. Nézték a vergődését. Úgy éjféltájba a legidősebb bojtárnak szólt a betyár:

– Gyuri! Te mindig jó komám voltál, miúta ismerlek. Bízok benne, hogy megteszed most is, amire kérlek. A Nyúlas csárda előtt az akácerdőn keresztül mísz, a Berettyó szélin van a zúgba egy dűlőfélbe lévő ház. Abba' lakik Orosz Zsuzsi. Mán éppen nem fiatal, de most is nagyon szíp özvegy. Ez az asszony sokszor vót jó hozzám. Az udvarán van egy szénaboglya. A tarisznyámba van egy kivarrott zacskó, valamikor űtülle kaptam. Ami benne van, avval együtt lökd be a szénaboglya alá, de arra vigyázz komám, hogy ezt a lyány soha ne tudja meg... – még akarta folytatni, de köhögés fogta el és véres hab buggyant a száján.

Beszólították az öreget. Ránézett a betyárra. Ennek mán fele se tréfa. Testál a fattyú... na, majd reggelre elválik...

Leült a tűz mellé. A három nagy bojtár subát vett magára. Mentek kifelé, nehogy megint meglepjék őket a vármegye emberei. A számadó a betyárt figyelte:

– Boróka... enyém a csillag... ide gyere... így, még közelebb... csókolj meg... te szeretsz... látod, hova jutottam?... az az egy pofon, amit visszaadtam a gazdám fiának... szóga fattyú vótam, betyár lett belőlem... az egy pofon miatt elszaladtam a törvénytől. Boróka!... elhiszed? Nem én vótam a hibás. A nádas takargatott... ez lesz a temetőm... egy öregasszony... az anyám... imádkozik. Szegény anyám... Boróka... Borókám!... még csak húszéves múltam te... te... csillagszemű kislyány...

– Forrósága van a fattyúnak, a babájának beszél... Na, tigedet jól elkíszítettek, legyík átkozott, aki egy pofonír világnak kergetett.

A kis bojtár még lökött a tűzre, aztán lehajította magát a kunyhó oldalához tákolt vacokra. A tűz mellett csak az öreg maradt. Ő is szundított volna már, de a kis bojtár felköltötte.

– Gábor bátyám, a subát tegye le, mert el tanál kend aludni oszt kiig...

– Vajon fiam? – de arrébb húzódott az öreg. Egy ideig még hallgatták a betyár nyögését, de aztán mégis csak elcsendesedtek. Odakint is csak a kutyák strázsáltak, a fiúk aludtak. A nád susogott, a marhák fújták a párát, egy kisborjú sírta el magát, az anyját téveszthette el még alkonyatkor. Az éjszaka hideg volt, kifényesedtek a csillagok. Két óra körül lehetett, mikor az öreg újra megnézte a betyárt. Hideg volt. Bevégezte. Felköltötte a bojtárokat.

– Ássatok sírt, oda, a korhadt fűzfa alá...

A bojtárok megásták a sírt. Hínárból, nádpihéből ágyat vetettek, arra fektették a betyárt. A rét és a mocsár őszi virágaival beszórták, az volt a szemfedő. Ráhúzták a jó ombolyos fekete földet. Elsimították. Az ásóval segítettek, hogy a mocsár vize körülvegye. A kis bojtár nem restellt bemenni a vizen, az enyhelyen még volt virág, a nagy halom alján. Gyökerestől tépett belőle s beültették a sírt a kései őszi virágokkal, mire a hajnalcsillag feljött.

Némán, levett süveggel álltak a pásztorok a virágos sír előtt. Nehéz volt elképzelni, hogy ez a villogószemű réti betyár nem csörtet be többet hozzájuk a nádason át. Nádszáltermetű, szilaj, nyugtalanvérű volt, de nyugszik már tavirózsák alatt...

A számadó halkan dörmögte, még a fiúk is alig hallották: – Ha csak egy jó szót szólott volna hozzá a büszke gazdája... csak annyit: ha meg is bántott a fiam, felejtsd el neki... mert ha az ember szolgalegény is, csak ember az... érző ember... Hej, az istenjankóját ennek a cudar világnak! Melyik itt a bűnösebb, a szolga-e, vagy a gazda? – csattan fel az öreg. A fiatal életet szerette volna számonkérni valakitől, de csak azok voltak

ott, akik vele együtt gyászolták. Így csak annyit szólt: – Aztán a szátok ne járjík!...

– Mit gondol kend? Nem vagyunk mink fejírcselédek, hogy elszavatyoljuk. Ha csak a kis fattyú el nem csörgeti – mondta az egyik bojtár. A kicsi – lehetett úgy nyolc-kilencéves – keserves sírásra fakadt. Nézte a síron a virágokat és könnyeivel árasztotta a tó vizét. A mogorva arcú pásztorok szeme is csillogott. Talán nem tudja meg senki soha rajtuk kívül, hogy a tavirózsák alatt egy fiatalember alussza örök álmát.

Reggel a számadó megnézte a sírt. Már egy aranytollú nemes kócsag sétálgatta körül. Nem félt. Megszokott látvány volt ez a kunyhó közelében. Fölöttük magasan az égen vadludak húztak el nagy síránkozással.

– Jönnek a siratók asszonyok. Vajon hun siratja ezt a rossz kölyköt az anyja? Vagy nincs is mán senkije? Ki tudja? –... töprengett az öreg. Egy nagy busafejű ökör nyakába megszólalt a kolomp. – Ez meg mán harangoz neki...

A hideg októbervégi szél végigszáguldott a nádason, a korhadt fűzfa könnyzáporként hullatta levelét. Zúgott, sírt a nádas. Akinek életében olyan sokszor menedéket adott, most virágok alatt halva rejtegeti. Az öreg menni készült a jószágot szerbe-számba venni. A süvegét levette.

– Na, te szerencsétlen! Nyugodjál békével. Most mán nem hajdásznak, nem beszélnek rullad az emberek. El vagy temetve... el leszel felejtve... Ha él az anyád, imádkozzék azír, amit rosszul cselekedtél, hogy bocsássík meg neked az Odafent Való.

Feltette süvegét. Elfordult a sírtól, és egy nagy könnycseppet morzsolt el ujjai között.

*

Valahol a Bánát végén, a Bokori tövében, ott, ahol a Berettyó nagyot kanyarodik, egy kis cölöpre vert faház ablakából kémlelt ki kétségbeesett arccal Gergely halász szép lánya, Boróka.

– Hol lehet Pista?... már hosszú hetek óta... hűtlen lett hozzám? Nincs, aki feleljen rá. Nem tudhatja, hogy Pista hányt-vetett élete befejeződött. A szép halászlány csak a hűtlenségre gondol és úgy sír, úgy búg, mint a párjavesztett galamb.

TEXOR

TEXTILKEMÉNYITŐ

- HASZNÁLATA EGYSZERŰ!
- Keményítő hatását többszöri mosás és vasalás után is megtartja!
- Kellemes illatú!
- KAPHATÓ A SZAKÜZLETEKBEN!

Felvilágosítás: Budalakk Műszaki Vevőszolgálat
1055 Budapest V., Balassi B. u. 7.
Telefon: 110-657, 314-579 · Telex: 22-5667

BUDALAKK

BUDALAKK FESTÉK- ÉS MŰGYANTAGYÁR

Aludni jó...

Aludni jó,
mért fél az ember akkor,
hogy örök álmot hoz reá
az agg kor,
mért félek én,
ha arra gondolok,
hogy jön a Perc
és többé nem tudok
se jót, se rosszat,
sem azt, hogy egykor éltem!
  Megszűnök lenni!
Mit is jelent a semmi?!

Nem értem...
Nem értem!

DEMETER IMRE

Egy színház, vidéken

(Vázlatok Kaposvárról)

A kaposvári állomással szemben, dús park közepén áll az épület, amelynek neve: Csiky Gergely Színház. Piros téglái, furcsa tornyai messziről hivalkodnak; stílusáról ne beszéljünk, hodály-jellegét ha nem szeretjük is, mégse szidjuk túlságosan. Azokat sem, akik építették, jó néhány évtizeddel ezelőtt: Kaposvár egykor volt módos polgárait. Végül is felépítették, s az épület mégiscsak színháznak ad otthont, nem valamiféle más intézménynek. A legenda szerint azért ilyen nagy ez a színházépület, mert a régi városi polgárok afféle virtuskodásból, a pécsi színháznál nagyobbat akartak építeni, a méreteket, s nem a stílust, meg a hasznosságot véve tekintetbe. (Inkább a színjátszás ügyében versengtek volna Péccsel – de hát a színháztörténet egykori lapjain Kaposvár alig szerepelt, Pécs annál többet ...)

Somogyország fővárosának jelenlegi állandó színháza még nincs húsz esztendős, s változó sikerrel igyekszik gyökeret ereszteni a különben pompás somogyi talajba (ahonnét például Rippl-Rónai József, a festő, meg Gyergyai Albert, író s tudós indult el valamikor), ma már Somogy megye színháza Zalával egyesült, s a kaposvári premier után Zalaegerszegre is elviszi előadásait.

De hát nem akarunk most színháztörténeti eszmefuttatást írni a Csiky Gergely Színház állapotáról, múltjáról s jelenéről, erényeiről s gyengéiről, csak éppen azt szeretnénk, ha az olvasó belepillantana egy mai, vidéki színház kulisszái mögé. A televízió jóvoltából az olvasó jószerivel ismeri már a vidéki együtteseket: jó néhány előadást közvetítenek évenként, a rádió megrendezte a vidéki színházak vetélkedőjét – vagyis nem vesznek el már a vidéki homályban Thália Budapesten kívüli papjai. Ez ma már szinte közhely – egy-két mondat mégsem árt a régmúltról; a kis vándortársulatok idejéről, a színészek létbizonytalanságáról. Egykor a vidéki jelző negatív volt, ma már éppen annyira mosódik el a különbség vidéki és fővárosi színész között, mint falu és város között.

Milyen volt régen? Az anekdoták alighanem többet mondanak el a vidéki színjátszás múltjáról, mint a közhelyek. Hadd válasszuk most ezt a módszert.

Sarlai Imre, a kitűnő színész – jelenleg a debreceni Csokonai Színház művésze –, valamikor vándortársulatokkal járta az országot. Egy alkalommal Paksra szerződött. Vidáman szállt ki a vonatból, s indult a színház felé. Útközben észrevette a plakátot: „Ma este Madách Imre remekét, Az ember tragédiáját mutatja be a tisztelt publikumnak nagyhírű színészegyüttesünk." A plakátot kézzel írták, szereposztás nem volt rajta.

Sarlai még vidámabban folytatta útját, s máris azon morfondírozott, vajon Lucifert vagy Ádámot játssza-e az esti előadáson? Jelentkezett a színidirektornál, megkérdezte tőle:

– Igazgató uram, már ma este játszom a Tragédiában?

Az igazgató sajnálkozva tárta szét karjait:

– Ma estére már ki van osztva a darab. Társulatomnak mind az öt tagja játszik benne, még én is. De holnap, természetesen, már önre is számítunk!

Nos, vannak mai anakdoták is a vidéki színházak világából, de nem ilyenek. Vannak színvonalkülönbségek különböző városok színházai, és a különböző előadások között. Vannak a vidéken dolgozó színészeknek gondjaik, speciális nehézségeik, megoldásra váró problémáik; de ezek a színházak ma már hozzátartoznak egy-egy megye kulturális arculatához, s részt kérnek az országos művészeti kép kialakításából. Hány új magyar dráma indul például útjára vidéki színházból, hogy Budapesten át eljusson a világszínpadra?! Elég, ha Örkény István Macskajáték című színdarabját említjük: a szolnoki színház „fedezte fel", onnét került a Pesti Színházba, s azóta megjárta – egyebek között – Bécset, Helsinkit, Varsót. S hány olyan izgalmas előadásra zarándokolnak a pesti szakma tagjai, mint a kaposvári Patika volt – a televízió képernyőjén pedig milliók láthatták Szép Ernőnek ezt a színművét, amelynek előadása felfedezés értékű volt.

S maradjunk máris a kaposvári színháznál; statisztikai adatok és szociológiai felmérés nélkül beszéljünk erről az együttesről. Először hadd indokoljam meg, miért éppen a kaposvárit választottuk a vidéki színházak közül. Azért, mert az elmúlt három évben a színház új vezetősége (Komor István igazgató és Zsámbéki Gábor főrendező) az eddigiektől eltérően, merőben új koncepcióval kísérletezik, már az első évadban is figyelemre méltó eredményekkel. Fiatal, remek színészekből álló együttese jó néhány emlékezetesen szép, modern előadással lepte meg a közönséget.

„Kormányzásuk" első évadját Csehov Sirályával nyitották, valóságos programnyilatkozat volt ez az előadás. Csehov az *igazi modernség* jelképe, a Sirály pedig a színház – a művészet – apotheozisa. Ilyennek is rendezte Zsámbéki Gábor.

S azóta – első évadjai után is – hűségesek maradtak ehhez a jelképértékű nyitóakkordhoz. Hadd említsünk néhányat a bemutatók közül. Weöres Sándor Szent György és a sárkány című különös játéka, Gorkij Az éjjeli menedékhely, Molière Tartuffe-je, De Filippo Filumena házassága, Szép Ernő Patika, Kleist ritkán játszott drámája, a Homburg hercege, a modern

hangvételű, dél-amerikai népi komédia, A kutya testamentuma, Brecht Koldusopera – ezek voltak legnagyobb sikereik, s közöttük arányosan helyezték el egy-egy operett vagy zenés vígjáték bemutatóját. De itt nemcsak a *mit*ről van szó, hanem a *hogyan*ról is. S a kettővel együtt a közönség megnyeréséről.

Itt álljunk meg egy pillanatra. Nagy Endre találó megfogalmazása ma is – s mindaddig, amíg színház lesz – igaz: nincs valamiféle egységes ízlésű közönség, mert a közönség ezerféle ízlésből áll össze. Persze, egyfajta általános ízlésről azért beszélhetünk. Alighanem minden városban más ez a színházi ízlés, más Szegeden és Kaposvárott, más Pécsett és Békéscsabán. Nem szeretnénk itt bármiféle rangsorolást teremteni, ám annyi bizonyos, hogy vannak különbségek a színházi városok között. Általános tapasztalat, hogy az operett, a zenés műfaj igen nagy arányban szerepel a vidéki színházak repertoárján; ez rendjén is van. Itt is nagyon lényeges a „hogyan" kérdése. Különben is, egy-egy vidéki színház valójában több színház feladatát is ellátja egyszerre: prózát, zenés darabokat, sőt gyermekdarabokat is be kell mutatnia. (Szegeden, Debrecenben, Pécsett operákat, baletteket is.) Mindezt egy társulattal. Ismerve a társulatok létszámát, ez bizony igen súlyos feladat.

A régi stíluson nevelkedett közönséget tehát át kell hangolni valami másra. Kire támaszkodhat a színház-vezetés? Elsősorban a fiatalokra, diákokra, ifjúmunkásokra, akik fogékonyak az új iránt. Alkalmasint Kaposvárott is az ifjú nézők segítik leghatékonyabban az új törekvéseket, mégha olykor éretlen értetlenek is akadnak a közönség soraiban. (De hát másutt, például a fővárosban, nincs így?)

Természetes, hogy egy modernebb, emelkedettebb színházi stílusnak – mint minden újnak – számolnia kell az elmaradottsággal, régi beidegződésekkel, sőt ellenkezéssel is. De hát a színház új vezetői sem számíthattak arra, hogy varázsszóra mindenki elfogadja az ő törekvéseiket Kaposvárott és Zalaegerszegen; azon kívül, hogy a törekvéseken belül lehetnek színvonal-ingadozások, kudarcok is. Majdhogynem az is elengedhetetlen.

Mindenesetre, az új kaposvári színházra már az első premierek idején odafigyeltek; igaz, akadtak olyan hangok is (helybeli körökben), hogy a „színház a fővárosi hírlapírók felé kacsint", s az ilyen – bár szórványos – jelenségek valójában egyfajta „régi vármegyei" szemléletet takarnak. Nem baj éppenséggel, ha egy vidéki színház nagyobb nyilvánosságot kap, hiszen az elszigeteltség volt az egyik gátja az újnak, a magasabb színvonalnak. A csend, amely sokáig (s olykor ma is) körülvett egy-egy rendezői, színészi teljesítményt, a közöny, amely gyakran fogadta vidéki színházainknak még a legjobb előadásait is, volt a legelkeserítőbb a művészek számára. Csak menjenek a fővárosi hírlapírók, budapesti rendezők, más városok színészei mindenhová az országban, ahol valami jó, új, izgalmas történik! Mennek is szerencsére, egyre többen és egyre gyakrabban. Egyebek között ez is egyik fokmérője vidéki színházaink fejlődésének.

Szabó Kálmán és Olsavszky Éva a Sirályban

Kaposvár színháza nem valamiféle csodatevést akar, színházi világmegváltást: vezetői egyszerűen *jó színházat* akarnak teremteni – *itt* és *most*, tehát Somogyban s Zalában (tehát: Magyarországon, tehát: Európában), a hetvenes évek elején. Nem fejreállós és fejreállítós „modernséget", nem vad és vadító divatokat, hanem valódi korszerűséget. S ez bennük különösen rokonszenves.

Eddig a vezetésről beszéltünk; törekvésekről, s álmokról – álmok nélkül aligha lehetséges a célok megvalósítása. Vajon hogy és hol élnek azok, akik két megye székhelyén verekednek a sikerért, az újért minden este?

Olcsó színészházakban meg drága albérletekben. A színészház intézménye jó dolog, de a szobák aligha nyújtanak igazi otthont lakóiknak. Bizony, *rozzant színészlakások* ezek. Három színészház van Kaposvárott, s az önironikus színházi humor mindegyiknek külön nevet adott. Az első, az „előkelő" a *Lordok Háza;* a második – a „közepes" – a *Megtört szívek háza*, a harmadik az *Éjjeli menedékhely*.

E nevek bármilyen finoman gúnyosak, reálisan tükrözik a valóságot, méltóan realista stílusú névadóikhoz. Ez sem csak kaposvári gond, szinte minden városban ilyen vagy hasonló a helyzet; néhol jobb, másutt rosszabb – de sehol sem teljesen megoldott. A megyei tanácsok is pontosan tudják ezt: minden színházi városban otthonosabb, modernebb színészházakat terveznek.

A színészek csak nagyon ritkán rádióznak, filmeznek, szinkronizálnak, mellékes jövedelmük tehát minimális, vagy éppenséggel semmi. De hát ez sem csupán kaposvári ügy. Évek óta vitázunk erről, általában a vidéki színészek helyzetéről, de alig jutott előbbre a dolog. Mi is elégedjünk meg a puszta tény közlésével. Inkább mutassunk be az olvasónak néhány színészt, Kaposvárról, kivált azokat, akik legjobb támogatói, megvalósítói, sőt kivitelezői a színház új törekvéseinek.

Elsőül *Olsavszky Éva* nevét írom le, nem a protokoll miatt – 1973-ban kapott Kossuth-díjat; hanem a művészi rangja miatt.

Ismerem régen, több mint húsz éve, de színpadon kívül sosem láttam „magát megjátszó" színésznőnek; nappal ő mindig „Olsy," este meg mindig más, Gertrudis, Éva, Johanna, Valois Erzsébet, Arkagyina, Vasziliszsza, Cleopatra – de ez már lexikonfeladat. Negyed század szerepeit nem tudom felsorolni. Most inkább arról, mikor örül, mikor boldog? („Egy jó szó, egy simogatás boldoggá tesz..." – mondta egyszer, amikor riportügyben faggattam.)

Örül, ha a fiatal fotóriporter, akivel addig soha nem találkozott, a Kossuth-díj első hírére azonnal Kaposvárra utazik, hogy lefényképezze, s azt mondja, tizenöt éves korában Szegeden látta Johanna szerepében, s soha nem felejti el a szemének különös sugárzását. Örül, ha érzi a közönséget. Örül, ha egy idős pedagógusnő bekopog az öltözőbe, a Tanítónő előadása után, egy szál virággal, s megvallja: olyanféle tanítónő akart lenni ő is,

A Sirály előadása valóságos programnyilatkozat volt. Képünkön Kiss István és Molnár Piroska

mint Tóth Flóra volt, s most a színésznő alakításában régi magára ismert a nézőtéren. Örül, ha a színháznak sikere van, mert akkor érzi, hogy a színháznak értelme van.

Olsynak nincs a színháznál udvara; nem trónol, mint „vezető művész", nem „magatart", nem hordja homlokán felségjeleit. Ahol van, ott mégis ő a központ, szervezés és erőlködés nélkül, fölény-kellékek és világmegváltási pózok nélkül, vonzza a fiatalokat, okítás helyett formálja őket, barátjuk, társuk, partnerük.

Nincs ellensége, mindenki imádja – mondják róla mindegyik színháznál, ahová éppen szerződött (s ahonnét olyankor szokott elmenni, ha megérzi kitűnő ösztönével az állóvíz szagát, s valahol másutt megszimatolja az igazi színházszagot.) Én sohasem hittem, hogy nincs ellensége. Én remélem, hogy van ellensége. A tehetségnek mindig ellensége a középszerűség, a

Szép Ernő: Patika – Olsavszky Éva, Kovács János és Kiss István

művész-alázatnak a fennhéjázás. Olsavszky Éva mérceteremtő művész, s az ilyennek még akkor is van ellensége, ha olyan szerény, egyszerű, tiszta, mint ő, kinek színpadára mindig figyelni kell, s magánélete észrevétlen. Hallottam már mérgesen morogni; láttam elégedetlennek is: a maga ügyében soha, önmagával sokszor. Színházi ügyekben szokott vitázni, veszekedni. 1973 tavaszáig még soha, egyszer sem állt filmfelvevő gép előtt.

Méltó társa *Molnár Piroska*, aki 1968-ban végezte a főiskolát. Szegedről szerződött Kaposvárra. Sűrű, teli színésznő; olyan, mint egy csodálatos parasztmadonna. Azt, hogy ő valóban a nép sűrűjéből jött, nemcsak veleszületett tehetségével, de abszolút hallásával is bizonyítja. Ez az abszolút hallás: az intelligencia és a mérhetetlen tudásvágy ötvözete. Egyszerű, tiszta jelenség. Színpadon és a színpadon kívül a költészet jár a nyomában; mégis lágy líraiság lengi körül. Ő volt az idézett évadnyitó Sirálya. Megrendítően szép Nyina, akiben érik és formálódik a színésznő. Jelképe az új művészetnek, amelyért meg kell szenvedni, melynek győzelméért pokolra kell menni.

Nem ismeri a rutinmunkát. Már Szegeden Inken volt a Hauptmann-drámában (Naplemente előtt); okos, nemes, kristályosan tiszta lányalak, Ajtay

Andor remeklő Clausen tanácsosa oldalán. S Mária királynő, Madách–Gyárfás Miklós drámájában; olyan volt, mint egy fellobbanó csillag, szikrázó erő és szomorú elmúlás. S Gorkij igazi figurája Az éjjeli menedékhelyben Natasaként; a hófehér fény a volt-emberek vodkagőzös nyomorvilágában. Mindig a költészet s a dráma sodrása. Mindig az ábrázolandó figura, s mindig Molnár Piroska finom és erős egyénisége.

Ha egyetlen szabad estéje van, siet Pestre, színházat nézni. Tárlatra, koncertre jár. Minden fontos új könyvet elolvas. Férje, Ötvös Péter, tehetséges fiatal – és sikeres – zeneszerző, ötéves kisfiuk van. Ritkán találkoznak; a férj sokat dolgozik külföldön – Kölnben, Londonban, Párizsban.

Molnár Piroska pedig a Sirályt játssza Kaposvárott, olykor filmezik meg rádiózik (ha tudják egyeztetni). Néha látjuk a képernyőn – mindig kitűnő, mindig légköre van. S sugárzása erős, töretlen. Ő is mérceteremtő színésznő.

Andai Kati

Kettejükkel a többieket is jellemeztük. Helyhiány miatt csak röviden szólhatunk néhányukról. A sok színházban sok szerepet pompásan megformáló *Szabó Ildikó* nagyszerű jellemszínésznő. A budapesti Nemzeti Színházból az új színházi törekvések hallatára önként ide szerződött izgalmasan érdekes *Szabó Kálmán*. A gyakran vendégeskedő szegedi *Kovács János* – markáns, nagyszerű színész. A fiatal, tehetséges, vibrálóan modern *Kiss István*. A kitűnő jellemkomikus: *Csorba István*. S olyan remek jellemszínészek, mint *Kátay Endre*, *Kún Vilmos*, *Dánffy Sándor*, *Garay József*, *Vajda László*, *Pap István*. A nagyerejű drámai hősnő *Hőgye Zsuzsa*, a bájosan vonzó *Andai Kati*. A különlegesen groteszk *Pogány Judit*. Az ötletes, szellemes színész–rendező *Verebes István*.

S a többiek, a fiatalok és a tapasztaltabbak mind tehetséges és bátor segítői a színháznak. Minden műfajban, a zenésben is.

Az egész társulat *együtt* valósítja meg az általuk elképzelt korszerű színházat; mely nemcsak alkotói műhely, hanem valóban szószék is – a szó Sztanyiszlavszkij meg Hevesi Sándor vallotta értelmében.

Mondtuk már, de ismételjük meg: *itt és most*.

Keserű-gyökerű

Gyökér, gyökerecske,
testszínű erecske,
honnan jössz, televény-
munkáló jövevény?

Milyen sors nőtt veled
föld alatt, föld felett,
borzongó levelű
keserű-gyökerű?

Miféle hatalmas
évezred-rétegek
dajkáltak tégedet?
Miféle siralmas
jégesők, záporok
emlékét ápolod?

Miféle nap sütött,
hányszor kapa ütött,
aszály vékonyított,
forgószél konyított?

S miért ki nem tépett?
Mi őrizett téged,
nyújtózó levelű
keserű-gyökerű,
mutasd csak az ujjad,
takard be a mélyed,
te, te eszeveszett
kapaszkodó élet.

Akármi szél hordott,
akárhány áll lesbe,
nem mozdulhatsz többet,
gyökér, gyökerecske.
Itt kell a számumot
derekadba kapni,
itt kell növekedni,
itt kell elrohadni.

A koldusasszony meghódítása

Már olyan szép volt a lakás, az üres négyszögre alig emlékeztetett. A holmikat darabonként vette, szerezte, cserélte – darabonként az érdes, hosszú évek alatt. Voltak már szőnyegei. Ha rájuk lépett, elhitte, csak a szőnyeg süpped, s nem alatta a föld. Megvédték már a csontszínű, súlyos függönyök. Nagy, puffatag párnái befogadták este a fejét. Szeme – a nyúlós csókok között – kapaszkodhatott a képek híg holdsugarában. Keze alatt billentyű lett a síkos politúr, s nem félt a hidegtől, ha szombatonként térdére terítették a medvetakarót. Lágycsontú fia, agyagtekintetű férje ült a szobában, és csak néha moccant egyet a szigorú kompozíció.

Elhazudták már a tárgyak a puszta falakat. Nem izgatták a rendet a csavart díszgyökerek – cserepükben páfrány nőtt, télen-nyáron ugyanaz, mint a paradicsomban.

Mögötte volt már a villamosok fagyos fogantyúja és a benzingőz a hajnali buszon. Mögötte a csecsemők álomgyilkos sírása, s elmaradtak a tulipiros kénsárga szerelmek.

A toronyházban fotel várta, körbeforgó, szédítő. Szabályos pecsétek, kobratestű toll, sziszegő tollheggyel.

Már olyan szép volt a lakás, olyan kerek. Törhetetlen lakk a padlón, bizonyságul: íme, minden folt lemosható.

És nincs más vér, csak a cékla vére a fehér zománcon. Minden tökéletes. Változnak az évszakok. Nézhette az életét tükörből, mint isten a világot, a teremtés ötödik napján.

Aztán a hatodik napon – ez volt a szabadnapja – elindult sétálni, mert tudta, hiányzik neki valami még. Talán egy kristályváza, hogy görbületeiben egyszerre százötven példányban láthassa önmagát. Talán egy kalap, kétoldalt lógó cseresznyével, fantasztikus és ostoba.

Ráért, nem sietett, világítottak a neonok a ködben. Megevett három habos rizst a sarki büfében. Igazított, kanyarított a haján, száját összeharapta – körbekenődött ajkán a festék, mint a zenebohócnak.

Hamar fáradt. Most se ment messze. Mindig ugyanazon az úton, ismert

kirakatok közt. Látta is a vázát meg a kalapot, de annyira nem kellett, hirtelen, hogy szinte sírt.

„Valami van pedig – gondolta –, amit még hazavihetek. Lehetetlen, hogy ennyi az egész. Egy csecsebecse, legalább. Ami napokra leköt."

Sóvárogva figyelte a Képzőművészeti Bolt figuráit. A rézálarcokat, kócszakállal. Gyertyafejű kentaurok. Lapos hóüveg, kristálygömbök.

– Nem, nem – motyogta szórakozottan –, nem ez az. Tovább akart lépni, nem tudta miért, mintha nagyon fogyott volna az idő, szaladni akart, benyomni kesztyűs csuklóval sötét kirakatokat, kutatni a cserepek közt, s kiemelni vaktában, ami éppen a kezébe akad.

Feltekintett, esik-e? Feltekintett az elkerített égre, s tekintete, visszafelé a legmagasabb, legeldugottabb polcra esett.

És akkor meglátta.

Ott állt, alig megvilágítva, mintegy véletlenül, a keretléc és egy szál deszka között.

Szobor. Anyaga megállapíthatatlan, szobor, egyetlen tömbből, kevéssé faragva, talán faragás nélkül, csak a szél, az eső, a nap . . . Talán köpeny az a burkolat, vagy a nyers, sebes test maga. Bal kezében bot, magához húzza, védekezik, jobb keze térdig ér, megroggyan földre hulló térdéig, mintha sárból rántaná vissza, mintha süllyedne az egész. Utolsó kísérlet ez, az ellenállás utolsó mozdulata. Az arc tudja már, de a nyak megfeszül. A szem pedig – ki tudja, miféle könnyű kőzet – repül. Elpusztíthatatlanul repül, mint a madarak a temetőben.

Nincs alatta árcédula.

„Mindegy – gondolta –, megfizetem. Bármibe kerül."

– Ez az – kihúzta magát, az üzletajtón belépett. – Ezzel lesz teljes. Ha ez is ott áll, a falak közt.

Örült. Éveket fiatalodott.

„Istenem, istenem – gondolta izgatottan –, csak eladják magánszemélynek . . ."

– Kérem szépen – szólt. Először nem hallották, a nagy forgalomban. – Kérem szépen *azt*, onnan levenni . . .

A tanulólány nem értette.

– Melyiket?

– A felső polcról . . . – Meg akarta mutatni, odavonta a kislányt a kirakat belső oldalához. – Azt az . . . alakot! – bökdösött fel a magasba, de innen csak a deszkalap látszott, ahogy meghajlik a súly alatt.

A lány rázta a fejét.

– Fogalmam sincs . . . A falitál, gyümölccsel?

Jött az üzletvezető, az eladót félreparancsolta.

– Kérem – magyarázta ő, ingerülten –, azt a szobrot akarom . . . – s még egyszer felmutatott, bizonytalanul.

Az üzletvezető utánanézett az ujjának. Lehunyta szemét, tűnődve.

– A Koldusasszonyt? – kérdezte hirtelen, majdnem dühösen. – Nagyon drága.

– Nem baj – kiáltotta vissza. – Meg tudom fizetni. Van miből. Dolgoztam idáig, eleget.

– Készpénzben. Részlet nincs – mondta az üzletvezető halkabban, és gyanakodva szemlélte az alacsony termetű asszonyt, s szája körül a szomorúság szürke zárójeleit.

– Készpénzben – felelte. Tömött táskáját föltette a pultra.

– Onnan leszedni... – Az üzletvezető hadarni kezdett. – Onnan leszedni, rendkívül körülményes... csak így egyszerre... azonnal...

Ő nem szólt. Követelően nyomogatta a pénztárcáját.

– Nem tudom, jól körül tetszett-e nézni – folytatta a férfi –, ugyanattól a mestertől, ajánlhatom...

Gyerekangyal, szeplőkkel.

– Szerintem szebb... vagy valami praktikusabbat: fonott italkosár, agancsfülekkel... farsangi búsómaszk az ágy fölé...

Tehetetlenül tárogatta kezét a makacs asszony előtt.

– Kérem – mondta végül elgyengülve. Mintha sajnálta volna. – Le fogjuk venni.

Beállították a kislétrát a kirakatba, a főnök felmászott, csúsztatta a szobrot, fejjel lefelé, a tanulólány alulról támasztotta.

– Hát igen – súgta a lányka tudálékosan –, ez szép. Maga a művészet, így ahogy van.

Arcra fektették a pulton, selyempapírba hengergették, több réteget hajtottak rá, azután hullámpapundekli, végül a durva, barna csomagoló. Körülkötötték erős nejlonspárgával, valahol a nyakánál.

Leszámolta a pénzt. A pénztáros irigykedve figyelte.

– Tessék – mondta az üzletvezető, s homlokát összehúzva, fölemelte a csomagot –, az ajtóig kiviszem. Ezzel haza is kell ám érni.

– Kocsival van – legyintett a pénztáros. – Aki ennyit ad, egy rücskös, randa öregasszonyért...

Az ajtó előtt kinyújtotta a karját, tenyérrel fölfelé, könyéknél kissé begörbítve. A férfi előrehajolt, és a batyut belepottyantotta. Aztán gyorsan, zavartan visszaugrott az ajtó mögé.

Csaknem leroskadt – a súly olyan hirtelen érte. Nehezebb volt ez a közepes barna csomag, a legnehezebb szatyornál is nehezebb.

„De megvan. Megszereztem – gondolta ujjongva. – És tudom, több, mint otthon az egész... Csak a villamosig kell eljutnom vele. Vagy egy szabad taxinak füttyenteni."

Megpróbálta a nejlonmasni-fogónál. Kettőt lépett. A nejlonszál mélyen bevágott a tenyerébe. Feltornászta a hóna alá, vállizma recsegett.

Így vitte a legközelebbi villamosmegállóig. Homályosan látta a kocsit

a sűrűsödő ködben, megcélozta a lépcsőt, de üres keze nem volt a kapaszkodásra, fellépni nem tudott, a súly visszahúzta, indítottak, majdnem alákerült, és valaki lehülyézte.

Másik hóna alá csúsztatta, a jelzőtáblának dőlve. Emlékezett egy taxiállomásra. De oda éppen annyi az út, mint innen hazáig.

Ki hitte, hogy ilyen nehéz? Hiszen alig nagyobb, mint egy küszöbre kitett csecsemő.

Vissza lehetne vinni. Tartsák ott holnapig, vagy majd holnapután, valaki, egy erre alkalmas személy...

Elképzelte az üzletvezető mosolyát. Ahogy elébe siet.

– Sejtettem – mondja –, becseréljük, valami könnyebbre.

Azért sem. Ha már itt tartja a markában.

Megindult újra, végtelen lassúsággal. Lábafejét csúsztatta a síkos aszfalton. Érezte, hogy a csomag is csúszik.

Nincs jó fogása.

Ráengedte a hasára. Csípőcsontját kétoldalt kiugrasztotta, odakapcsolta karjával. Ez az egyetlen mód, hazavinni.

„Csak az aluljáróig jussak el – gondolta, s izzadt a tarkója. – Ott pihenek."

Tíz percig tartott, a lépcsőn lefelé. Mire leért, épp csak ráejtette a hulladékkosárra. Fellélegzett, zsebkendőjével benyúlt a gallér alá, hasát, derekát nyomkodta.

„Meg ne sérüljön végül – gondolta –, ki tudja, milyen törékeny."

Könnyebben kapta a levegőt. Zsibbadt alkarját védelmezően a csomag fölé fektette.

Az újságosbódénál fegyelmezett sor toporgott, *Sport*-ért, *Esti Hírek*-ért. Ezek nem segítenek.

Az oszlopot támasztó fiúk és lányok sem, csak szívják valószínűtlenül apró csikkjeiket, trágár szavakat löknek egymáshoz, s még trágárságukban sincs logika. Talán össze is törnék. Vagy széttépdesnék a papírt, ott, a sáros kövezeten és százszoros röhej zengene a boltozat alatt.

De hát ez a néhány nyomorult. Tartják lábukat a gőzmelegedő vasrácsain.

Boldogan hazaviszik, helyette. Pénzért.

– Három harmincat, lottóra – mondta a férfi és közelebb sündörgött. Mintha szárnya lenne, a régi katonasapka lebegő füle megemelte. – Kórházból jövök.

Adott neki.

– Lenne ez a csomag – mondta aztán –, nem messze... Kaphat húszat is.

A férfi kinyújtotta reszkető jobb kezét, öt centire, a görcs három centit visszahúzta, egy perc múlva elérte végre a spárgát.

De meg sem emelte.

– Nem lehet – mondta szomorúan –, nem lehet ilyen nehezet. Ami itt van – s a mellkasára bökött –, az nekem éppen elég.

Elment a három harminccal.

„Hát senkire sem számíthatok – gondolta ő –, hiszen nem látványos. Aránylag kicsi. Nem kelt sajnálatot."

Csak félútig eljusson vele. A felén túl mindig könnyebb.

Tüdejét teletöltötte levegővel. Visszaölelte a csomagot a hasára.

A legjobb úgy vinni, hogy közben rá sem gondol az ember. Hanem másra. Egy pillangós papucsra, gyermekkorából. Búzakék pillangó, a piros papucson. Az a papucs. Már a foszlánya is foszlány. Mégis ugyanolyan.

Táskája ütemesen verte az oldalát, a teher a térdéig csúszott a lépcső tetején.

„Hát vasból van ez rohadt szobor? – gondolta s őrületesen feldühödött. – Vesszen minden, bedobom az első kukába. Vagy a földhöz csapom, hadd repedjen ezer szilánkra, ez a rohadt szobor..."

Talán ha húzná maga után. Ha lenne rajta kerék.

Ordított a hasa, a csípője, a dereka. A szíve – pitvar miocardialis laesio – fájdalmasan dübögött. Elfulladt. Felidézte megint a búzakék szárnyú lepkét a piros papucson.

Mellékutcába fordult. Legalább ne lássák az arcát. Ezt az erőlködéstől sajátságosan bamba arcot.

Mintha belülre költözött volna az egész súly: lefelé húzta a porcikáit, a föld felé, hogy végigfeküdjön a latyakban, karját széttárva, szabadon, önfeledten...

Gyűlölte a csomagot. Hogy mit cipel benne – azt sem tudta felidézni. És minek. Uramisten, minek, abba a zsúfolt szobába?

„De most már, ha beledöglöm is..."

A körútra kanyarodott, s mintha külföldi lenne, megcsömörlött turista, leroskadt a Tiszavirág-kávéház üvegportáljának márványperemére. A szobrot a kiszögellésbe támasztotta.

Két percig nem tudott magáról. Arra riadt fel, hogy esik az eső.

Valaki kopogott mögötte. Nyilallt a nyaka, ahogy hátrafordította.

Egy fiatalember a szív-asztalnál, letörölte a párát az üvegről, s ír valamit az ujjaival.

Ezt írja: gyere be.

Szép fiatalember. Kicsi szemű, vastag hajú, de szép. Rózsaszín szája van. A szájak rendszerint kékek, bordók, lilák – de ez friss rózsaszín. Sima a bőre. Eddig sose vágyott rá. Most először, de jajdulásig.

Egy ilyennel lefeküdni. Csak egy órára. Ahol még nem parázs a szerelem, ahol még nem kell szítani, fújni, miközben csupa széngáz lesz a tüdő... Itt láng, aprófaláng illata van.

Csak egyszer.

Úgy érezte, hirtelen, felkel, bemegy, a nevét se mondja, csak széttárja magát: tessék.

A csomag ázott a sarokban. És ezzel, ezzel mi lesz? Ha nekitámasztja, recseg-ropog a presszóasztal lába.

A fiatalemberre mosolygott, fáradtan, mutatta a csomagot. A fiú odapillantott, intett, tréfás borzadással, elmaszatolta az írást, visszafordította hátát az üvegnek.

A csomag csúnya. Ormótlan, most már mocskos is.

„De félúton túl vagyok – döbbent rá, diadalmasan. – Idáig elhoztam, én, egyedül."

Éhes is volt, fázott. De már emelkedett. Mint amikor sebre sót hintenek, úgy helyezte vissza a szobrot a hasára.

Újra elindulni, szinte kibírhatatlannak tűnt.

A fizikai fájdalom egy pontra szaladt, középre, a bordák alá, mint a szüléskor, amikor a méhszalag leszakadt.

Ment. Nem ismerte meg Sanyikát, a péntek esti kanasztapartnerét. Pedig az utána is szólt:

– Újabb beszerzés, asszonyom? Mi szépet rejteget?

Csakugyan. Mi szépet? Hiába. Hiszen válaszolni se tudna. Nincs ennek neve.

Kerületi Parancsnokság, széles fapadka. Felette alumínium védőtető.

Innen csak két sarok. Itt egy hosszabb pihenő.

– Elnézést – mondta a fegyveres őr s bocsánatkérően mosolygott –, itt nem lehet időzni, elvtársnő, meg kell érteni, ugye... – s a bomba alakú csomagra pislogott, félénken.

Volt ereje rá, hogy visszamosolyogjon.

Különben is, váratlanul könnyű lett. Már nem a terhet érezte, csak a fájdalmat.

A lépcsőházban sem tette le, az ajtóban sem. Ment vele a szobába, s leeresztette pontosan középre, a földre.

Azután a heverőig mászott, s elfeküdt rajta, véghetetlen lassúsággal. Szemét behunyta.

– Te őrült – mondta a férfi, s lábával megpiszkálta a csomag málló bevonatát. – Ezt a dögöt... honnan cipeled?

– Hazahoztam – felelte.

– De mi ez? Mi az isten csodája? – a férfi letérdelt, tépdeste az ázott papírt szerteszét.

„Jajistenem – gondolta ő –, mi lesz, ha nem is *az*? Mi lesz, ha itt nem ugyanaz, mint ott, a legfelső polcon?"

Nem tudott fölemelkedni, csak a fejét mozdította. A férfi talpra állította a koldusasszonyt. A koldusasszony habkönnyűnek tűnő, lyukacsos pórusain átömlött az esti fény.

Az volt. Megrendítően az. És sokkal esendőbb, mint a polc tetején.

Sírt. A boldogság tünékeny pillanata.

– Te szerencsétlen – mondta a másik –, tönkretetted magad. Ezzel a súllyal. Még egy férfi se bírja gyalog. Nem is illik ebbe a szobába.

– Akkor majd kiviszünk mindent – felelte mámorosan –, mindent, amit eddig szereztem. Üres lesz a szoba, üres a puszta négyszögig. De *ezt* hazahoztam.

– Tönkretetted magad... – mondta a férfi. Agyagtekintete megolvadt, szánakozva. – Egy haldokló koldusasszonyért. Hát megérte?

Csontváry

A szorzó-osztó agyvelő,
topogó lábtulajdonos,
busás napok hányadosa
egy reggel seholsem honos.

Vizek arája! szép fejű,
tekintete tüzébe von:
felhőkön lengő hajfonat,
érchúrú hangszer, cimbalom –

Éjszakája Na Conxy Pan,
reggele Panaszfal töve...
Az idő úgy mered fölé,
mint élesített kard hegye.

Élete cérnavégtagú,
gallyakból épült házfala;
derekán ellazult kötél,
lecsomózná ide, oda –

rongyból eszkábált végtagok
fagyosán csimpaszkodni kész..
egy szorzó-osztó agyvelő
terhét viselni mily egész!

Lába alatt ember tipeg.
Kezes ember. Húsból pedál!
Hajléka égi padlatán
az Őr megint virrasztva áll

s míg ő szuszogva álmodik
címes széket, bársony tokot –
ágya fölött az őr figyel
s üvegkámzsájában zokog.

Csontváry Kosztka Tivadar: Önarckép

IPARCIKK KÖLCSÖNZŐ ÉS SZOLGÁLTATÓ VÁLLALAT
BÉRELJEN!
mosógyasztó gépek
sikkötő szalon
háztartási gépek
kultúrcikkek
gyermekápolási cikkek
BERLO-SZOLGÁLAT
Bp.VI.Bajcsy Zs.út 3.
tel: 426-748

Szőnyi István

Falusi házak közé beépített porta. Tisztes, de nem hivalkodó. Csak a kertje tündöklik. Öt magyar hold, de nem övezi a házat, mint a kastélykertek. Sok gyümölcsfájával, fenyőivel és kaszálójával felhúzódik a ház mellől a hegyre, hogy aki idelenn ül a kertudvaron vagy a verandán, a petúniatöveken és a rózsabokrokon túl, a hegyoldalra lásson. Örökké imbolygó színfoltokra.

A lomb és a magas füvek a dunai széltől hullámzanak. A Duna a dombon túl folyik a völgyben.

Belépek Szőnyi István szobájába. Három falán mennyezetig érő könyvespolc. Serdülő kora óta gyűjti a könyveket. A sarokban termetes, zöldmázas cserépkályha. Patinája mutatja, hogy régi. Lábam alatt ritka keleti szőnyeg. Néhány mély karosszék, alacsony asztal. A falon egyetlen Szőnyi-kép.

Miért csak ez az egy? Mikor öröm volna a találkozás minél többel. De Szőnyinek nincsenek meg a képei. Amint elkészül velük, elbocsátja őket. Csak addig érdeklik, amíg az utolsó ecsetvonás is nincsen rajtuk. Azontúl minden figyelme már csak az új képé. Azt sem tudja, hogy a régiek hová kerültek. Mosolyogva jegyzi meg, hogy amikor az utolsó gyűjteményes kiállítását rendező műtörténész faggatta őt, hová lett egyik számon tartott képe, *A pedikür*, ő maga csak ennyi útmutatással szolgálhatott: a Felsőerdősoron valami Egon és Lívia vette meg. De a kiállítás rendezője így is megtalálta.

– Mintha fontos volna, hogy sok kép legyen együtt. Egy kiállításon sohasem lehet elég kevés kép! – mondja Szőnyi.

Milyen igaza van.

Az az egyetlen kép, amelyet itt látok a mester szobájában, az is sugározza felém az ő kivételes lényét. Mégis ellenkezője mindannak, ami egyébként őt jelenti. Mert elszomorít.

Zebegényi temetés. Hideg nap, januári hómező, jeges Duna, kopaszra vált falurészlet. Néhány lombtalan fa, sivárság, a levegőben dermedt üvegfény. Négy feketeruhás parasztember viszi a vállán a fekete koporsót, egy-két ember botorkál utána. Aki a nyári melegben nézi a képet, az is didereg tőle. Halál – mondja magában. Ilyen a halál. Ilyen rettenetesen egyszerű. De

ilyen földhöz tartozó ez is. És ilyen egyedül jár, botorkál az ember a kozmoszban.

A nézőnek önkéntelenül fel kell vetnie magában a kérdést: akinek vásznai annyi el nem múló gyönyörködést sugároznak, gyönyörködést a földi dolgokban, miért függesztette fel saját szobája falára – örök mementóként – a halált?

Azért – jut eszembe erről a pózmentes emberről, akinél semmi sem kulissza –, mert ez a kép itt valóban örökmécses. Ezt az emléklángot Szőnyi István egyetlen, elhalt fia emlékére gyújtotta meg, ha ő ezt nem is mondja. Sőt, lehet, hogy maga nem is tudja. 1945 tavaszán halt meg a húszéves Szőnyi Péter. Az emberek úgy tudják, hogy a 44–45-ös ostrom nélkülözései súlyosbították betegségét. Nem volt segítség. Az ember egyedül botorkál a kozmoszban.

Az élet gyönyörűsége azóta ezen a szobán kívül rekedt.

A szomorúság bélyege ott van Szőnyi felesége arcán – pedig ő az igazi otthont adó élettárs. A szomorúság ott van Szőnyi mozdulatai mögött is, mint az árnyék valamiféle vetületben.

De maga a lénye mégiscsak kiegyensúlyozott. Hiszen ezért nagy művész. Aki azt tudja kisugározni magából maradandó formában, amit ő: az megtalálja a kárpótlást. Az kibékül az örök törvényekkel. Az bölcs lesz, hiszen lát. Annak szép marad az időt átélt arca, és megnyugtató a szava, mert századokat perget, és el nem múlandókat fog át.

– Ugyan – mondja –, ugyan! Haladásba kényszeríteni a művészetet, mint a tudományt? A tudomány példájára? Igen, a tudomány az utolsó időkben elmondhatatlanul nagyot haladt, ez tagadhatatlan és örvendetes tény. De a művészet – ha modulációi változnak is – lényegében és folyamatosságában egy és azonos. Tökéletesebb szobrászatot alkotni, mint például a görög volt? Vagy tökéletesebb festészetet, mint a reneszánsz-kori? Én nem hiszek ebben. Viszont, akik azt tanítják, hogy Goya határkő volt, és lezárja a nagy klasszikus kort, és hogy őutána már csak felelőtlen kapkodás következett, az nem tudja, hogy öreg korában, Franciaországban, ő már látta Delacroix-t, és elámult vén fejével, mit tud az a fiatal művész. Mit tud abban, ami folytatás. És csakhamar megszólalt Courbet is a maga vásznain, és következett sorra mind a többi, akik tovább szőtték a fonalat.

De ne nézzünk ennyire közelmúltba. Nézzünk tizenötezer évvel hátra, Périgord sziklabarlangjainak falára, ahol csodálatos módon épen maradtak a tizenötezer év előtti művészek képei. Micsoda örök képek! Mennyire testvérei azok a képek a mai alkotásnak, mennyire egy forrásból fakadtak, lényegében egyek, az örök kapcsolódás bizonyító remekei.

Hogy az én természetábrázolásom műteremben készül-e? Hát csak úgy, hogy előzően számtalanszor leültem a természet elé. Minden egyes motívum sok, gazdag változatát viszem haza a természetből. Mert ha nem tanulnám, mint a véget nem érő leckét, magát a természetet, akkor a szerves élet sok-

Szőnyi István: Asszonyok a vízparton

szerűsége lemaradna képeimről, és csak sablont adnék. Nem elég, hogy tudom: a gesztenyefa levelének öt ujja van. Azt is kell tudnom, hogy az öt ujj mindegyike más. Nincs két egyforma szervesélet-képződmény a természetben. Ahogyan nincs két egészen egyforma nap. Valami mindig másképp rezdül, másként fordul, másként mozdul meg, másként világít. Igen, a szervetlen életben vannak mozdulatlan törvények. Mint a kristályképződés szöge vagy a fénytörésé. De a szerves életnek kimeríthetetlen változatai vannak. És az nem festészet, amelyik elcsúszik a sablon felé.

Szép karakterfeje van a hatvanhárom éves mesternek – írom 1957-ben. – Dél-olasz feje. Eszembe jut, egyszer mondotta: egyik nagyanyja olasz volt. Crescentia Del Moro. Csak a termete magasabb, hatalmasabb Szőnyinek, mint a Santa Lucia matrózaié. És a sötét bőrű, fekete szemű dél-olasz matróztípustól, amelyhez színben és megmintázásban közel jár, a kifejezés különbözteti meg döntően. A fej atmoszférája. Az, bizony, egészen más.

Mondjam végül még azt is, hogy Szőnyinek egyéni varázsa van? Ugyanaz a varázs, mint a képeinek?

Elmondjam, hogyan fogad házában vendéget?

Mint egy patriárka – vagy talán maga Goethe Weimarban, amikor már érett és világhírű volt.

Nagyszerűség van asztalában, kínálásában, gesztusában, magához-engedésében.

Ajándékot visz az ember magával, ha nála járt. A közvetlenségét.

A falu fölötti lejtőn fekszik a zebegényi temető. A domb legtetején domborodik Szőnyi sírja.

Ha azon a helyen még ő nézhetne körül, a domb egyik oldalán, a mélyben, a halála előtt épült műtermére látna. Hogy örült ő ennek az új műhelynek. Mennyi munkára készült még.

A másik oldalon a völgyben a messze elhúzódó Duna-kanyart látná. Örök panorámáját, sajátos területét, földjét, vizét, egét. Ez fogta meg egész életére. Halálában ez ád neki nyugalmat.

KOMJÁT IRÉN

Harcoló művészet

(Käthe Kollwitz emlékezete)

„... De egyszer győzni fog
az új eszme és minden háborúnak vége lesz.
Ebben a hitben halok meg. Keményen
kell majd dolgozni ezért a
jövőért, de ez a jövő eljön."

(Kollwitz)

Amikor a Drezda melletti Moritzburgban, a kis temető falánál sírba helyezték Käthe Kollwitz koporsóját, odahallatszottak már a közelgő felszabadító szovjet hadsereg ágyúi. 1945. április 24-e volt.

Ez a nagy művész, nemes szívű, mélyen gondolkodó ember, akit joggal neveznek a németországi szocialista képzőművészet anyjának, sok szenvedésben, küzdelemben, szakadatlan alkotómunkában töltött élete végén nem érhette meg a felszabadulás napját. De abban a tudatban halt meg, hogy a német fasizmus veresége, összeomlása elkerülhetetlen és közeli már.

Élete, életműve a munkásosztályé volt. Már ifjúkori első grafikái a munkássors átérzéséből születtek. A *Germinal* inspirálta képei megragadó erővel mutatták meg a kizsákmányoltak és elnyomottak harcát az elnyomók és kizsákmányolók ellen.

Amikor férjhez ment Karl Kollwitz doktorhoz, Berlin egy munkáskerületének betegsegélyző orvosához, megismerte proletár környezetének minden nyomorúságát. A tömegmunkanélküliség, a nyomorbetegségek, proletár anyák szenvedései senyvedő gyermekeik mellett, csecsemőhalál, s a lázadás mindez ellen – íme, Käthe Kollwitz élményvilága, művészetének tematikája századunk első évtizedében. Meggyőződése volt, hogy a műalkotás nem arra való, hogy a közönségnek szórakozást, a szakembereknek tanulmányanyagot nyújtson, hanem az az értelme, hogy megmozgassa a lelkeket, társadalmilag üdvös cselekvésre indítsa az embert.

Jött a háború. Bizonytalan érzések, zavaros, ellentmondó gondolatok viaskodtak Käthe lelkében: hazafiságról, hazafiúi kötelességről, kötelező áldozatról... Akkor, 1914-ben nem ismerte fel, hogy a német militarista

imperializmus nemzetgyilkos háborúja volt az, amely két fia közül elragadta az egyiket. Két napig volt csupán a fronton az ifjú Peter Kollwitz, és elesett. Anyja alig bírta viselni mérhetetlen fájdalmát. Úgy érezte, azzal könnyíthet anyai kínjain, há erejének megfeszítésével megalkotja a fia síremlékét. És hozzáfogott a szobor megmintázásához.

Több mint tíz évig dolgozott a síremlék különböző változatain; egyik sem elégítette ki vágyát, nem fejezte ki mindazt, amit kőben kimondani akart. De ahogy az évek múltak, és a művész eszmei fejlődése haladt, az alkotás lassan új értelmet kapott: fia emléke összeforrt mind az elesettek, mind az áldozatok emlékével, anyai gyásza milliók gyászát ölelte magába.

„... akkor (1914-ben) megcsaltak bennünket – írta naplójába –, és Péter fiam ma is élne talán; ha nem lett volna az a szörnyű csalás. Péter élhetne és milliók, sok millió ember. Mind, akiket megcsaltak."

Az emlékmű két alakja – a megtörten gyászoló anya és a dacosan fájdalmas apa – a céltalanul elesett fiatalok millióinak apja-anyja lett, bár arcuk Käthe és Karl Kollwitz arca volt.

Ez a szenvedélyes művész már gyűlölte a háborút. Fia halála ébresztette fel benne ezt a gyűlöletet. De még évekig pacifista módon állt szemben a háborúval; megkülönböztetés nélkül minden háborúval.

Amikor a császári Németország összeomlásának pillanatában a német munkásság élcsapata fegyvert ragadott, hogy kivívja a maga hatalmát – ő, aki pedig a munkásosztály művésze volt, elítélte a spartakistákat. De a fehérgárdisták meggyilkolták Liebknechtet és Rosa Luxemburgot. Ez ébresztette rá Käthe Kollwitzot arra, hogy van igazságos háború is, és hogy az igazán nagyok azok, akik ilyen harcnak áldozzák életüket.

Käthe Kollwitz elment Liebknecht ravatalához a halottasházba; vázlatokat készített a halott forradalmárról, akinek „büszke kifejezés ült az arcán". Azután megalkotta egyik legmegrendítőbb fametszetét, a Liebknecht-emléklapot. Mi van rajta? Liebknecht ravatalánál munkások és munkásnők állnak, mély fájdalommal a „büszke" halott felé hajolva, s a sorban első végtelen gyöngéden, kezével az elesett hős mellét érinti meg ...

Käthe Kollwitz már nem volt pacifista. Művészete nyíltan harcos művészet volt. A parasztháborúról alkotott sorozata nagy sikert aratott; a német grafikusok élvonalába lépett, elismerés vette körül: 1919-ben beválasztották az Akadémiára.

A húszas években születtek meg legmegragadóbb agitációs rajzai, metszetei. Egy Kollwitz-plakát előtt senki sem mehetett el közömbösen. Parancsoló intenzitással hívtak ezek a plakátok: Adakozzatok az éhező bécsi gyermekek számára! Mentsétek meg az orosz gyermekeket! És sok-sok háborúellenes plakátja került a falakra, hirdetőoszlopokra. Így szolgált művészete többek közt 1928-ban az újrafegyverkező Németország első páncélos cirkálója ellen indított népmozgalomban is.

Käthe Kollwitz: Kenyeret!

Käthe Kollwitz nagy realista művész volt. Pályája töretlen. „Az a nézetem – mondotta –, hogy a művészetet és a népet megértésnek kell összekötnie; a legjobb időkben mindig így is volt." Közte és népe között ez a megértés rossz időkben, a leggonoszabb korszakban is fennmaradt. A fasizmus idején is, a második világháború alatt is.

A nácik üldözték, kiüldözték az Akadémiáról. Hiszen ő is aláírta 1933 februárjában a munkásosztály akcióegységére felhívó kiáltványt, amely három napig volt olvasható a berlini utcák hirdetőoszlopain, míg a hitleristák le nem tépték onnan. Üldözték Kollwitzot, mert ha csak egy elgyötört munkáskezet rajzolt meg, már ebben is lázadás volt. Kollwitz művészete beletartozott az „elfajult művészet" kategóriájába, képeit a többi haladó német festő műveivel és világhírű nemzetközi alkotásokkal együtt a Göbbels-féle „kultúrpolitika" eltávolította a múzeumokból és képtárakból. Összesen mintegy tizenkétezer grafikát, festményt és plasztikát foglaltak le, mint a „kultúrbolsevizmus szörnyűségeit". Azután sok jó valutáért nagy részüket eladták külföldre. Göring pedig egy sor Van Gogh, Gauguin, Cézanne stb. remekművet kiemelt a maga számára. Önmagát nem féltette e művészet „fertőző hatásától".

Kollwitz, Gross, Dix és mások háborúellenes alkotásainak egy részét nyilvánosan elégették. Milyen tortúra volt mindez az agg művésznő számára – nem nehéz elképzelni. És mégsem hagyta el hazáját, csupán visszavonult, várva a szörnyű nemzetpusztító háború végét.

Két hónappal a halála előtt írta menyéhez intézett levelében: „... szívem mélyéből kívánom, hogy gyökeresen vessenek véget ennek az egész őrületnek; én már csak a világszocializmustól várok valamit..."

Az ő nehéz életének előbb szakadt vége, de művei ma is velünk harcolnak a békéért, azért a jövőért, amelyről igaz művészlelke álmodott.

HAJÓS TIBOR

Mi történt — hogy történt?

(Egy kis történelem az évfordulók tükrében)

5 éve

1969. szeptember 3-án elhunyt Ho Si Minh, a Vietnami Demokratikus Köztársaság elnöke, a Vietnami Dolgozók Pártja Központi Bizottságának elnöke.

Ho Si Minh — Kádár János és Dobi István társaságában

Ho Si Minh – eredeti nevén Nguyen Ai Quoc – 1890-ben született az indokínai francia gyarmaton. 1913-ban Franciaországba utazott, de mint matróz járt Angliában, az USA-ban és több európai és afrikai országban is. 1920-tól tagja volt a Francia Kommunista Pártnak, Pária címen újságot adott ki, amelyben leleplezte a franciák gyarmati politikáját. 1924-ben részt vett a III. Internacionálé V. Kongresszusán, majd Kínába utazott, ahol megszervezte a vietnami emigránsok első forradalmi csoportját. Kezdeményezője volt az Indokínai Kommunista Párt megalakításának is (1930). 1931-ben az angol hatóságok Hong Kongban letartóztatták, és két évre bebörtönözték. 1941-ben egyik alapítója volt a Vietnami Demokratikus Függetlenségi Ligának, a Viet Minh-nek. A második világháborúban a vietnami nép felszabadító harcát vezette a japán megszállók ellen. 1945. augusztus 25-én annak az ideiglenes kormánynak lett az elnöke, amely szeptember 2-án kikiáltotta a Vietnami Demokratikus Köztársaságot. 1946-ban köztársasági elnökké választották. A francia gyarmatosítók elleni, 1954-ben győztes függetlenségi harc fáradhatatlan szervezője volt.

A nemzetközi kommunista mozgalom kimagasló, nagy tekintélyű vezetőjeként tisztelték, akinek tevékenységével a burzsoá sajtó, különösen az amerikai agresszió kiszélesedésének időszakában, sokat foglalkozott. 79 éves korában halt meg, már nem érhette meg az amerikai agresszió elleni győzelmet.

Börtönben írt versei magyarul is megjelentek; több magyar intézményt, iskolát neveztek el róla.

10 éve

1964. november 23-án adták át a forgalomnak az újjáépített Erzsébet-hidat Budapesten.

A második világháború végén egyetlen ép hídja sem maradt az országnak, a fasiszta német hadsereg Budapest hídjait is felrobbantotta. Újjáépítésük azonnal megkezdődött, a forgalom szabta követelmények sorrendjében; utolsónak maradt az Erzsébet-híd.

Az eredeti hidat 1897-től 1903-ig építették. Hossza 380 méter, szélessége 18,3 méter volt. Az új híd, amely a régi helyén épült, korszerű szerkezetében, karcsú vonalvezetésében különbözik elődjétől. Hossza ennek is 380 méter, szélessége azonban 27,5 méter vagyis 9,2 méterrel haladta meg a régi híd szélességét. Építési költsége 381 millió forint volt.

Az Erzsébet-híd újjáépítésével egyidőben a hídfeljárókat és a környező városrészeket, utcákat, középületeket is felújították. A mai Budapest egyik legkorszerűbb, leglátványosabb városképe az Erzsébet-híd környezetében bontakozott ki.

A felrobbantott Erzsébet-híd 1945 tavaszán...

... és újjáépítve 1964-ben

1959. január 1-én győzött a kubai forradalom.

Kubában Fulgencio Batista tábornok 1952-ben államcsíny révén magához ragadta a hatalmat és az USA segítségével reakciós diktatúrát vezetett be. Kezdettől fogva harcoltak Batista ellen kisebb fegyveres akciókkal és szervezett sztrájkokkal a munkások és más haladó erők.

Az első fegyveres akciót 1953. július 26-án a Santiago de Cuba Moncada erőd helyőrsége ellen Fidel Castro vezette. A harcok során a résztvevők többsége elesett, Castrót elfogták és bebörtönözték. Szabadulása után Castro Mexikóba emigrált, ahol megszervezte a hazafiak egy csoportját, akikkel 1956 decemberében egy vitorláson Kubába hajózott. A partraszállást Kuba Oriente tartományánál, Batista tengerészrepülői bombázásokkal igyekeztek megakadályozni. A vállalkozásra indult 82 főből Fidel Castrónak csak tizenketted magával sikerült a Sierre Maestra hegyei közé behúzódnia. Itt partizánhadseregük néhány hónap alatt ezer főre növekedett.

A forradalmi hadsereg elől 1959. január 1-én Batista több száz hívével a Dominikai Köztársaságba menekült. Néhány visszamaradt tábornoka ekkor

Fidel Castro Kádár Jánossal a Balatonnál

még megpróbált katonai juntát alakítani, de a dolgozók általános sztrájkot hirdettek, és így a kísérlet megbukott.

1959. január 2-án a forradalmi hadsereg bevonult Santiago de Cubába, az ország második legnagyobb városába, majd január 4-én a fővárosba, Havannába is.

20 éve

1954. augusztus 24-én lépett hatályba az „Egyesült Államokban folyó kommunista tevékenység ellenőrzéséről" szóló törvény.

A kezdeményezőkről Brownell–Butler-törvénynek nevezik azt a törvényt, amelyet az Egyesült Államok Kongresszusa 1954. augusztus 24-én úgy emelt törvényerőre, hogy amikor a képviselők szavaztak, még nem is volt birtokukban a törvény teljes szövege.

„Az Egyesült Államokban folyó kommunista tevékenység ellenőrzéséről" szóló törvény kimondta, hogy a kommunista párt vagy utódja, bármi legyen is a neve, nem élvezhet semmiféle, a legális szervezeteket megillető jogokat. A kommunisták legelemibb alkotmányos jogaikat sem gyakorolhatják, nem dolgozhatnak az iparban, a kormányhivatalokban, az iskolákban és egyetemeken. Megvonták tőlük például a gyülekezési és a szólásszabadságot.

Hivatalosan a kommunista pártot az Egyesült Államokban nem tiltották be, de ezzel és a már előzőleg elfogadott törvények alkalmazásával is lehetetlenné akarták tenni tevékenységét. 1948-ban már magát a kommunista meggyőződést is büntetendőnek nyilvánították, 1950-ben pedig előírták valamennyi haladó gondolkodású állampolgár nyilvántartásba vételét.

Az egész rendszerre legjellemzőbb a hírhedt Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság és McCarthy szenátor fasiszta jellegű tevékenysége volt. 1954 végén McCarthyt a közvélemény távozásra kényszerítette ugyan, de módszerei tovább éltek.

E törvények alapján 1961-ben az igazságügyi szervek vádat emeltek a kommunista párt ellen, mert nem tett eleget annak, hogy nyilvántartásba vétesse magát, mint „külföldi hatalom ügynökét". Ugyanezen a címen indult bírósági eljárás a párt vezetői és tizenöt más demokratikus tömegszervezet ellen is. Az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság 622 szervezetet kommunistának minősített.

Az elvakult kommunistaellenes üldözési hullám a Kennedy kormányzat idején sem veszített hevességéből, és hozzájárult a „liberális" Kennedyvel kapcsolatos illúziók szétfoszlásához.

1966 júniusában az Egyesült Államok Kommunista Pártja megtartotta XVIII. kongresszusát. Szétzúzni semmilyen terrorral és üldözéssel sem sikerült.

1949. január 20-án alakult meg a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST).

A második világháború után világrendszerré vált a szocializmus és megkezdődött a szocialista világgazdaság kialakulása. A szocialista világrendszerhez tartozó országok összefogása előbb politikai síkon jött létre, majd ezt követően 1949-ben hozták létre nemzetközi gazdasági szervezetüket. Jelenleg Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, NDK, Románia és a Szovjetunió a tagjai, de egyes szerveinek munkájába bekapcsolódott a Koreai és a Vietnami Demokratikus Köztársaság, továbbá Kuba, Jugoszlávia és Finnország is.

A KGST országok egymás között bonyolított külkereskedelmi forgalma évről évre emelkedik.

Ma már a KGST országok iparának viszonylag magas fejlettsége nem egyeztethető össze a termelés szétforgácsoltságával. Ki kell alakítani az olcsó, magas műszaki színvonalú tömegtermelést a nemzetközi szocialista munkamegosztás, a kooperáció és a termelés szakosítása révén. Ez valamennyi szocialista állam, de főként a kisebb KGST-országok számára előnyös, amelyek nyersanyagokkal, termelési berendezésekkel és piacokkal csak korlátozottan rendelkeznek. Megvalósítása azonban igen bonyolult feladat, mert figyelembe kell venni az egyes országok történelmileg kialakult gazdasági struktúráját, ugyanakkor a legmagasabb technikai színvonal megteremtéséről kell gondoskodni.

1971-ben a KGST 25. ülésszakán került elfogadásra a szocialista gazdasági integráció fejlesztésének komplex programja, amely célul tűzte ki többek között a szocialista országok közötti tervezés tökéletesítését, a nemzetközi szakosítás és kooperáció bővítését, a külkereskedelem hatékonyságának növelését, a külkereskedelmi árrendszer tökéletesítését, és a szorosabb együttműködést a tudományos kutatásban. A program 15–20 évre előre tartalmazza a megvalósítandó célkitűzéseket, így az eredmények is fokozatosan, hosszabb idő alatt bontakoznak ki.

Az utóbbi néhány évben a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsába tömörült országok meghatározott feladatok ellátására több közös intézményt alapítottak.

A KGST-országok nemzetközi gazdasági szervezetei, közös intézményei: *Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bank.* 1964. január 1-vel kezdte meg működését valamennyi KGST-tagállam részvételével. Székhelye Moszkva. *Nemzetközi Beruházási Bank.* 1971. január 1-én kezdte meg működését. Tagjai Bulgária, Magyarország, NDK, Mongólia, Lengyelország, Szovjetunió, Csehszlovákia és Románia. *Szabványügyi Intézet.* 1962-ben alakult. Az intézetnek valamennyi KGST-ország tagja. A KGST keretében szakosított termékek szabványainak kidolgozásával foglalkozik. *Világgazdasági Inté-*

A KGST székháza Moszkvában

zet. 1971-ben kezdte meg működését, a KGST valamennyi tagállamának részvételével. *Közös Teherkocsipark* (nemzetközi rövidítése: OPW). 1964. július 1-vel kezdte meg működését. A Közös Teherkocsiparkban – Mongólia kivételével – valamennyi KGST-tagállam részt vesz. *Központi Villamos Teherelosztó.* 1963-ban kezdte meg üzemelését. A Teherelosztó feladata a KGST-tagországok egyesített energiarendszere leggazdaságosabb kihasználásának elősegítése. *Hajótérbérlést Koordináló Iroda.* 1964-ben kezdte meg működését. *INTERMETALL – vaskohászati együttműködési szervezet.* 1965-től működik. Tagjai Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Bulgária, az NDK és a Szovjetunió. *INTERCHIM – nemzetközi vegyipari együttműködési szervezet.* 1969 októberében kezdte meg működését. Tagjai Bulgária, Magyarország, NDK, Lengyelország, a Szovjetunió, Csehszlovákia és Románia. *Csapágyipari Együttműködési Szervezet.* 1964 áprilisában alakult. Tagjai: Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, NDK, Lengyelország és a Szovjetunió. *AGROMAS.* 1964 decemberében írta alá a magyar és a bolgár kormány a szőlő-, gyümölcstermesztési gépek és géprendszerek gyártásának és fejlesztésének koordinálására, valamint értékesítésének elősegítésére szóló egyezményt. *INTRANSZMAS.* 1964 decemberében hozta létre a magyar és a bolgár kormány az INTRANSZMAS társaságot,

az üzemen belüli anyagmozgatási gépek és géprendszerek műszaki fejlesztésére. *HALDEX.* 1959-ben alakult közös lengyel–magyar vállalat, amelyet a lengyelországi szénbányák melletti meddőhányók hasznosítására hoztak létre.

Az ismertetett nemzetközi gazdasági szervezetek mellett ma már mintegy 30 tudományos műszaki koordinációs központ működik a KGST-országok részvételével.

30 éve

1944. szeptember 23-án a Vörös Hadsereg Battonyánál elérte a magyar területeket, s ezzel megkezdődtek a harcok Magyarország felszabadításáért.

A Vörös Hadsereg elsőként a Tiszántúlt, a nagyobb városok közül Szegedet és Debrecent szabadította fel, majd 1945. április 4-ig tartó kemény küzdelem árán kiverte a német fasiszta seregeket és a nyilasokat az országból. Megteremtette Magyarország függetlenségének és demokratikus fejlődésének a lehetőségét.

A felszabadított területeken 1944. december 2-án megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, amely a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt és a szakszervezetek vezetésével egyesítette az antifasiszta erőket. A Függetlenségi Front elfogadta az MKP által javasolt, a népi demokratikus átalakulás legfontosabb feladatait tartalmazó programot.

A felszabadított területeken történt választások után, 1944. december 21-én a debreceni református kollégium oratóriumában összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés. Az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek 71 kommunista, 55 kisgazda, 38 szociáldemokrata, 16 nemzeti parasztpárti, 12 polgári demokrata, 19 szakszervezeti és 19 pártonkívüli képviselő tagja volt.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt. Miniszterelnök Miklós Béla vezérezredes lett. Helyet kapott a kormányban néhány más, magas rangú horthysta tiszt és hivatalnok is, akik szakítottak a Szálasi rendszerrel. A miniszterek többségét természetesen a Függetlenségi Front pártjai delegálták.

A felszabadított városokban és falvakban a Függetlenségi Front pártjainak helyi képviselőiből az élet megindítására, a forradalmi rendszabályok megvalósítására nemzeti bizottságok alakultak.

1944. december utolsó napjaiban Debrecenben létrehozták az új magyar államiság alapjait.

IGAZ SZÓ
A MAGYAR HADIFOGLYOK LAPJA A SZOVJETUNIÓBAN
A Hajdúság után a Nyírség

Az Igaz Szó című lap első oldala:
A szovjet hadsereg megkezdte Magyarország felszabadítását

35 éve

1939. szeptember 1-én kezdődött a második világháború.

1933-ban a Hitler vezette Nemzeti Szocialista Párt került hatalomra Németországban. A német imperializmus a féktelen náci propagandagépezet felhasználásával készült a háborúra. A német lakosság elnyomására való hivatkozással, zsarolással, fenyegetéssel, ellenállás nélkül szállták meg 1938-ban Ausztriát és a Szudéta vidéket, 1939 elején Cseh- és Morvaországot.

A nyugati hatalmak tehetetlensége, és az, hogy visszautasították a Szovjetuniónak az agresszióval szembeni közös ellenállásra és a megtámadott ország segélynyújtására tett javaslatait, bátorította a náci háborús kalandorokat.

1939-ben Hitler Lengyelországtól Danzig szabad várost és a lengyel területeken áthaladó területsávot – korridort követelte. A lengyel kormány

elutasította a követeléseket. Bíztak abban, hogy a nyugati hatalmak eleget tesznek Lengyelország iránt vállalt szövetségesi kötelezettségeiknek, de túlértékelték saját hadseregüket is.

A háborút provokáló incidenst augusztus 31-én este 8 órakor a német titkosszolgálat a Gleiwitzi rádióadó megtámadásával szolgáltatta. Lengyel egyenruhába öltöztetett német bűnözők felhasználásával a Gestapo lengyel támadást színlelt, és azonnal, még szeptember 1-én hajnalban 52 páncélos, tüzérségi és gyalogos hadosztállyal, a teljes német légierővel megindult a német támadás Lengyelország ellen.

Hitler délelőtt a Reichstagban (birodalmi gyűlésben) a lengyel támadás visszaveréséről beszélt, és elmondta azt is, hogy hat év alatt több mint 90 milliárdot fordítottak a Wehrmacht felszerelésére.

Anglia és Franciaország kormányai az azonnali hadüzenet helyett még diplomáciai manőverekbe kezdtek, és ezzel további előnyhöz juttatták a támadót. Az angol és a francia hadüzenetre szeptember 3-án került sor, majd Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Afrika és Kanada is hadat üzent Németországnak. 1939. szeptember 5-én Spanyolország, Japán és az USA semlegességi nyilatkozatot tettek.

Megkezdődött a második világháború.

40 éve

1934. január 15-én Frédéric Joliot-Curie és Irène Curie bejelentették a mesterséges radioaktivitás felfedezését. Kutatásaik eredményeiről a londoni fizikus kongresszuson számoltak be. Előadásuk „A mesterségesen előállított radioaktív elemek" címet viselte.

A mesterséges radioaktív izotópok alkalmazása a kutatómunka különböző területein, a gyógyászatban, a biológiában, a technikában egész sor óriási jelentőségű felfedezést tett lehetővé. A mesterséges radioaktivitás felfedezéséért a házaspár 1935-ben Nobel-díjat kapott.

F. Joliot-Curie a tudós felelősségével hamar bekapcsolódott abba a harcba, amelyet az egész emberiséget fenyegető fasizmus ellen folytattak. Már 1934-ben tagja lett a Francia Értelmiségiek Antifasiszta Bizottságának. Cikkeket írt, gyűléseken szólalt fel, segélyakciókat szervezett. 1937-ben részt vett és felszólalt a londoni Béke-világgyűlésen. A második világháború alatt az ellenállók soraiban harcolt a fasizmus ellen. Tizennyolc tudományos laboratórium dolgozott az ellenállási mozgalom számára. Joliot-Curie hangolta össze munkájukat, és szervezte meg az elkészült robbanóanyag szállítását. Jelentős része volt abban, hogy az atomkutatáshoz nélkülözhetetlen nehézvízhez a hitleri Németország laboratóriumai nem juthattak hozzá elegendő mennyiségben. 1942-ben vették fel a Francia Kommunista Párt tagjai

sorába. 1946-ban a legmegbecsültebb francia kitüntetést, a Becsületrend parancsnoki címét kapta meg.

Vezetésével helyezték üzembe az első francia atommáglyát – ami 1948-ban rendkívüli tudományos eredmény volt.

F. Joliot-Curie az atomtudományok fejlődésének ismeretében tudatában volt annak a veszélynek, ami felelőtlen felhasználásuk esetében az emberiséget fenyegeti. Ezért írta alá elsőnek 1950-ben a stockholmi felhívást az atomfegyverek betiltásáról. Ezért lett a nemzetközi békemozgalom szervezője.

A Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta. Budapesten a XII. kerületben teret neveztek el róla, ahol szobrát is felállították.

Ünnepség Frédéric Joliot-Curie budapesti szobránál

*

45 éve

1929. október 4-én kezdődött a gazdasági világválság.

Az Egyesült Államokban, a világ legerősebb kapitalista országában a több évig tartó konjunktúra után 1929-ben váratlanul a túltermelés jeleit észlelték. Októberben bekövetkezett a tőzsdekrach. A New York-i értéktőzsdén az értékpapírok (részvények) elvesztették árfolyami értékük 40–60 százalékát. Az amerikai tőzsde összeomlása tovább gyűrűzött a kapitalista gazdaságban. Az ipari termelés az egyes országokban 30–40 százalékkal csökkent, szűkült a kereskedelmi forgalom. 1931-ben a legnagyobb német bankok csődbe jutása megingatta a tőkésállamok pénzpiacát. 1933 elején összeomlott az Egyesült Államok bankrendszere, a bankok bezártak, a dollárt leértékelték. Angliában több mint 20 000, Németországban 70 000, az USA-ban 86 000 vállalat jutott csődbe. Az ipari válság összefonódott az agrárválsággal, a parasztok százezrei mentek tönkre, a mezőgazdasági termelés értéke az USA-ban 11 milliárd dollárról 5 milliárd dollárra zuhant. A tőkésországokban 35–40 millió ember volt munka nélkül.

A gazdasági világválság rendkívül súlyosan hatott Magyarországra. Csak Budapesten 70 000 ínséges családot tartottak nyilván az elöljáróságokon. Az iparban több mint 200 000, a mezőgazdaságban 600 000 ember volt részben vagy egészen munka nélkül. A Magyar Nemzeti Bank helyzete megrendült, a legnagyobb bank, a Magyar Általános Hitelbank, a csőd szélére jutott.

A válság mélyen megrázta a kapitalista rendszert, eltolódásokat idézett elő az egyes országok helyzetében, siettette az állami szervek és a nagy monopóliumok összefonódását, az állam beavatkozását a gazdasági életbe. Kiélezte az osztályellentéteket és a forradalom lehetőségétől megrettent nagyburzsoázia mindenütt a politikai reakció fokozására, félfasiszta, fasiszta rendszerek támogatására tett lépéseket.

50 éve

1924. január 21-én este elhunyt Vlagyimir Iljics Lenin, a Szovjetunió Kommunista Pártjának megszervezője, a Szovjet Állam alapítója.

Lenin egészségi állapota 1923 elején megromlott. Májustól a pihenésre, gyógyulásra alkalmas Gorkiban lakott, ahol a nyár közepére megerősödött és valamivel jobban érezte magát. Október 19-én ellátogatott Moszkvába.

V. I. Lenin dolgozószobájában. Kreml, 1918. október 16.

Szemtanúk elbeszélése szerint ezen a napon bement a lakásába, felkereste a Népbiztosok Tanácsa üléstermét, mindenütt körülnézett, ezután bement dolgozószobájába, a könyvtárból kivett néhány könyvet, majd lement a Kreml udvarára. Később autóba ült, és végighajtatott Moszkva belső utcáin. Az autózás két óra hosszat tartott, mintha búcsúzott volna Moszkvától.

1923 novemberében Lenint meglátogatta Gorkiban a gluhovói gyár munkásainak küldöttsége, tizennyolc meggyfacsemetét hoztak neki ajándékba. Lenin a küldötteket sorra üdvözölte – összecsókolódzott velük, de hosszabban már nem időzhettek nála. Így is bensőséges találkozó volt: az utolsó találkozás a munkásokkal.

Lenin halálának híre gyorsan bejárta az egész világot, mindenütt mély megrendülést keltve.

Január 23-án Lenin koporsóját Gorkiból Moszkvába szállították, és a Szakszervezetek Házának oszlopcsarnokában ravatalozták fel. A dermesztő hideg ellenére négy napon át éjjel-nappal száz- és százezrek vonultak el a ravatal előtt. A temetésre a Szovjetunió minden részéből érkeztek küldöttségek. Január 27-én délután négy órakor Lenin koporsóját elhelyezték a Vörös Téren emelt mauzóleumban. A nemzetközi proletariátus ötperces általános munkaszünetet tartott – a szovjet emberek és a világ dolgozói utolsó útjára kísérték vezérüket.

55 éve

1919. március 21-én kiáltották ki a Magyar Tanácsköztársaságot.

1918 végén a központi hatalmak katonai veresége az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását eredményezte. Magyarországon győzött a polgári forradalom. A fiatal köztársaság koalíciós kormánya azonban igen nehéz helyzetben vette át az ügyek intézését.

A győztes antant hatalmak az ország mind nagyobb területének megszállására törekedtek, a gazdasági élet pedig a blokád, a katonai megszállás, a nyersanyaghiány, a leálló gyárak, a hazatérő katonák megoldhatatlan helyzete, a munkanélküliség, a rossz termés és élelmiszerhiány miatt összeomlással fenyegetett. Az ország tele volt feszültséggel, nyugtalansággal.

1918. november 20-án megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja. A párt tömegbefolyása gyorsan növekedett, mert a lakosság és a frontokról hazaözönlő katonák az oroszországi szocialista forradalmat tekintették követendőnek.

A politikai válság 1919 januárjában a koalíciós kormány átszervezéséhez vezetett. Az új kormány egyszerre akart fellépni a restaurációra törekvő ellenforradalom és a kommunisták ellen. Február 21-én Kun Bélát és a kommunista párt több vezetőjét letartóztatták. A belső ellentétek a végsőkig kiéleződtek március elejére, amikor Vyx francia alezredes átnyújtotta a Béke-

konferencia február 26-i határozatát. A jegyzék szerint a demarkációs vonalakat úgy kívánták megvonni, hogy Debrecen, Szeged, Gyoma is már az antantcsapatok által megszállt területre került volna.

A március 20-i minisztertanács a Vyx-jegyzéket visszautasította és lemondott, hogy egy szociáldemokrata kormánynak adja át a helyét az antanttal való ellenállás megszervezése és „a bolsevizmus elkerülése" céljából. A következő nap lemondott Károlyi Mihály, a köztársaság elnöke is.

A munkások és a budapesti fegyveres alakulatok többsége azonban ekkor már a kommunista párt programját támogatta, ezért a szociáldemokraták egyedül nem vállalták a hatalom átvételét.

Március 21-én a Szociáldemokrata Párt vezetői felkeresték a gyűjtőfogházban fogva tartott kommunista vezetőket és megegyezést kötöttek. Elfogadták a kommunisták célkitűzéseit, megállapodtak a két párt egyesülésében is. Még ugyanezen a napon este a Munkástanács kikiáltotta a Magyar Tanácsköztársaságot. A forradalmi Kormányzótanács Kun Béla vezetésével átvette a legfőbb irányítást. Megkezdődött a magyar proletárdiktatúra dicsőséges 133 napja.

60 éve

1914. július 28-án kezdődött az első világháború.

A XX. század elején a nagyhatalmak ellentéteit a végsőkig kiélezte a nyersanyagokért és a piacokért folytatott harc: az imperialista országok a világ újrafelosztására készültek. A fegyverkezési hajsza, a felelőtlen soviniszta propaganda, az egyre feszítőbb szociális problémák megoldatlansága a háború felé sodorták a világot.

A háború kirobbantására az ürügyet a szarajevói merénylet szolgáltatta. Ferenc Ferdinánd főherceg, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörököse a Boszniában folyó hadgyakorlatok megszemlélésére 1914. június 28-án Szarajevóba, Bosznia fővárosába érkezett. A pályaudvarról a városba való bevonulás során egy héttagú összeesküvő csoport kézigránátot dobott a főherceg autójára. A kézigránát a következő kocsi alatt robbant és megsebesítette a főherceg kíséretében levő tiszteket. Ferenc Ferdinánd és felesége később a kórházban sebesülten fekvő tisztek meglátogatására indult. Útközben Gavrilo Princip szerb nacionalista ismételten merényletet követett el, és revolverlövésekkel megölte a trónörököst és feleségét.

A szarajevói merénylet után a Monarchia kormánykörei azonnal hozzáláttak a háború gyors kirobbantásához, amelyhez biztatást és támogatást kaptak Németországtól. 1914. július 23-án Szerbiának teljesíthetetlen feltételeket tartalmazó ultimátumot adtak át, majd július 28-án a Monarchia megüzente a háborút. Augusztus 3-ig Németország Oroszországgal és Franciaországgal került hadiállapotba, ezt követte a Monarchia és Oroszország,

Az első világháború hadüzenetének híre az Az Est különkiadásának címlapján

Anglia és Németország hadüzenete. A két imperialista tömb: az antant (Anglia, Franciaország, Oroszország, Szerbia, Belgium és később még több állam), illetve a központi hatalmak (Németország, Ausztria, Magyarország, Törökország és Bulgária) között kibontakozott a négy évig tartó első világháború.

65 éve

1909. április 6-án Robert E. Peary elérte az Északi-sarkot.

A XIX. században és a XX. század elején egymást érték azok a kísérletek, amelyek a Föld még ismeretlen tájait, a többi között az Északi-sarkot akarták felkutatni. 1827 és 1915 között gőzhajókon, gyalog, szánokkal, lovakkal, kutyákkal, léghajókon és repülőgépeken legalább 28 expedíció indult az Északi-sarkra. Nansen, Andrée, Szedov, Amundsen, Payer, Hill, Makarov és más utazók neve a sarkkutatás hőseiként vált ismertté. A merész vállalkozók közül sokan a nord körüli jegek között életüket vesztették.

Az amerikai Robert E. Peary élete céljának az Északi-sark elérését tekintette, 23 esztendőt szentelt ennek, amelyből 18 évet töltött a jégvilágban. Már ismert sarkkutató volt, amikor 1908-ban az első rohamra indult az

Északi-sark eléréséért. Az expedíció nem érte el célját, Peary lába megfagyott, hét ujját amputálni kellett. A sikertelenség nem törte meg, 1901-ben, 1905-ben és 1906-ban újra és újra nekiindult.

53 éves volt, amikor 1908 júniusában ünnepélyes búcsúztatás után New Yorkból elindult utolsó kísérletére. Az expedíció a telet Grönland északi partjain töltötte, majd 1909. március 1-én a 24 főből álló expedíció 19 kutyafogattal indult észak felé. 50 °C hideg, erős keleti szél és hóvihar miatt a feltorlódott jégen nehezen jutottak előre. A segédcsoportok a 84. szélességi foktól, ahogy egy-egy támaszpontot felépítettek, fokozatosan visszafordultak. Április 2-án Peary öt szánnal, 40 kutyával, a minden útján vele tartó mulatt Matthew Hensonnal, Ziglu, Jemigua, Ute és Ukea eszkimók kíséretében elindult az út utolsó szakaszára. Három napon át csendes időben haladtak, és 1909. április 6-án elsőnek elérték az Északi-sarkot. 30 órát töltöttek az Északi-sark táján, földrajzi és csillagászati méréseket végeztek, kitűzték az Egyesült Államok lobogóját. 53 napi távollét után értek vissza kiindulási pontjukra.

Peary elsőségét az Északi-sarkon egy másik amerikai sarkkutató Dr. Frederick Cook vitatta. Azt állította ugyanis, hogy ő egy évvel előbb, 1908. április 21-én két eszkimó kíséretében már elérte az Északi-sarkot. Cookról csakhamar bebizonyosodott, hogy nem járt a sarkon, hanem attól mintegy 900 kilométerre épített hókunyhóra tűzte ki az amerikai zászlót.

A sarkutazók között dúló harc során a Washingtoni Nemzeti Földrajzi Társaság szakértői bizottsága Peary csillagászati meghatározásai és egyéb bizonyítékai alapján is bebizonyítottnak találta, hogy Peary valóban elsőnek járt az Északi-sarkon.

70 éve

1904 februárjában kezdődött az orosz–japán háború.

A XX. század elején Oroszország az imperializmus ellentmondásainak csomópontjává vált. A feudális elnyomás összefonódott a tőkés kizsákmányolással és a nemzetiségek elnyomásával, ami elviselhetetlenné tette az ország dolgozó népének életét. Megélénkültek a forradalmi mozgalmak, 1903-ban létrejött az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt. A belső feszültségek ellensúlyozása céljából is, a cári külpolitika előterébe a távol-keleti terjeszkedés került. Ezek a terjeszkedési törekvések a nagyhatalmak – Anglia, USA és elsősorban Japán – ellenállását váltották ki.

Japán a XIX. század végén a kapitalizmus gyors fejlődésének eredményeként erős nagyiparral rendelkező hatalommá vált, ahol az uralkodó osztály katonai rétege kivételesen nagy befolyásra tett szert. Japán külpolitikája is új területek megszerzésére irányult. Az 1902-ben létrejött angol–japán szerződés a távol-keleti érdekszférák felosztása mellett, kölcsönös semleges-

ségi, illetve segélynyújtási kötelezettséget tartalmazott. Ez a szerződés szinte szabad kezet biztosított Japánnak a távol-keleti kínai és orosz területekre irányuló expanziójához.

Az éleződő ellentétek 1904 februárjában az orosz–japán háború kirobbanásához vezettek. A rosszul felszerelt és rosszul vezetett cári seregek vereségeket szenvedtek. A Csuzima szorosban a távol-keleti vizekre átvezényelt balti-tengeri orosz flottát 1905 májusában szétverték és nagyrészt megsemmisítették a H. Togo tengernagy vezetése alatt álló japán hadihajók. A csuzimai vereség után létrejött a fegyverszünet.

A cárizmusnak a háború során megnyilvánuló tehetetlensége, az ország gazdasági helyzetének további romlása növelte a néptömegek forradalmi elszántságát, amely csúcspontját az 1905-ös polgári demokratikus forradalomban érte el.

75 éve

1899. május 21–22-én tartották a Magyarországi Szakegyletek és Szakszervezetek I. Országos Kongresszusát.

Az 1880-as évek végére Magyarországon is kialakultak a szocialista munkás- és szakszervezeti mozgalom keretei. A szakegyletek szervezetileg megszilárdultak, érdemi tevékenységük a II. Internacionálé brüsszeli kongresszusán elfogadott elvek szerint rendszeressé és eredményessé vált.

1899. május 21-én a Magyarországi Szakegyletek és Szakszervezetek I. Országos Kongresszusa – 109 küldött, 23 600 szervezett munkás képviseletében – a budapesti Alsóerdősor utcai Rodiné-féle vendéglőben ült össze. A küldötteket 37 budapesti, 24 vidéki szakegylet, és a Szakszervezeti Tanács Végrehajtó Bizottsága delegálta. A kongresszus hét előterjesztést tárgyalt meg, és fontos határozatokat fogadott el.

A határozat követelte a kormánytól az 1884. évi ipartörvény megváltoztatását, ezen belül a tizennégy éven aluli gyermekek ipari munkára alkalmazásának, valamint a nők és a gyermekek éjszakai munkájának megtiltását, a felnőtt munkások munkaidejének napi 10 órában való maximálását, a munkások szabad szervezkedésének elismerését, a sztrájk jogát stb. Az elfogadott határozat szükségesnek tartotta a szakegyletek működésének az egész országra való kiterjesztését, a munkanélküli és utazási segély biztosítását, a munkaközvetítés rendezését, továbbá, hogy az oktatásra és kiképzésre nagyobb gondot fordítsanak.

A szakszervezetek és a szakegyletek tevékenységének összehangolására a kongresszus tizenegy tagú végrehajtó bizottságot választott.

A kongresszus után a munkások szakmai szervezetei tovább sokasodtak és erősödtek, úgyhogy az első kongresszus 61 szakegyletével és szakszervezetével szemben 1901-ben a II. Kongresszuson már 89 szakszervezet és szakegylet képviseltette magát.

1894. április 24-én tartóztatták le Szántó Kovács Jánost, és verték le a hódmezővásárhelyi földmunkások felkelését.

Az 1880-as évek elején Magyarországot is elérte az Európában már előbb bekövetkezett mezőgazdasági válság. A gabonaárak 1883-ról 1887-re 40%-kal csökkentek. A nagybirtokosok a válság terheit igyekeztek a dolgozó parasztság, a mezőgazdasági munkások, cselédek tömegeire áthárítani: letörték az amúgy is alacsony béreket, a természetbeni juttatásokat még szűkebbre szabták. A szegényparasztok amúgy is nyomorúságos helyzete még elviselhetetlenebbé vált, az elkeseredés nőtt. Az ipari munkások szervezkedései nyomán és azok mintájára a mezőgazdasági munkások és szegényparasztok mozgalmai is megerősödtek az egész országban.

Hódmezővásárhelyen Szántó Kovács János vezetésével munkásegyletet szerveztek, több nagygyűlést tartottak, és 1894. év elejére már több mint 1700 tagjuk volt. A hatóságok az erősödő mozgalom felszámolását határozták el. A szervezetben házkutatást tartottak, lefoglalták a röplapokat, és

A hódmezővásárhelyi földmunkások felkelése

a vezetőket, köztük Szántó Kovács Jánost, letartóztatták. A falusi szegénység dorongokkal felszerelve a városháza elé vonult és követelte a letartóztatottak szabadon bocsátását.

A sokezer tüntető szegény ember ellen csendőrséget és egy huszárezredet vezényeltek. A véres összecsapásnak több halott és sebesült áldozata maradt a helyszínen. Több száz embert letartóztattak.

Szántó Kovács Jánost és 64 társát bíróság elé állították, ahol tántoríthatatlanul kitartott a dolgozó parasztság érdekeinek védelme mellett; szocialistának vallotta magát. Ötévi fegyházbüntetésre ítélték.

85 éve

1889. július 14-én alakult meg a II. Internacionálé.

Marx és Engels hatalmas munkájának eredménye volt az, hogy az 1880-as évek végére a marxizmus a munkásosztály általánosan elismert elméletévé vált. Ebben az időben a legfontosabb feladat az volt, hogy létrehozzák és megerősítsék a nemzeti keretek között működő munkás tömegpártokat, a munkásmozgalmat kiszélesítsék és elméletileg és politikailag felkészítsék az osztályharcra.

A II. Internacionálét még Engels hívta össze. 1889. július 14-én – a francia forradalom százéves évfordulóján – Párizsban közel 400 küldött részvételével összeült a nemzetközi marxista munkáskongresszus. Az elnökségben a nemzetközi munkásmozgalom ismert vezetői Bebel, Liebknecht, Plehanov, Lafargue és mások foglaltak helyet. Elnökké Édouard Vaillant-t, az 1871-es Párizsi Kommün hősét, alelnökké a magyar Frankel Leót választották.

A II. Internacionálé vezetősége és személyesen Engels behatóan foglalkozott a magyar munkásmozgalom helyzetével is.

A II. Internacionálé alakuló kongresszusa célul tűzte ki a munkásosztály minél szélesebb tömegeinek mozgósítását a 8 órai munkaidő kivívásáért, a női és gyermekmunka könnyebbé tételéért. Harcos proletárünneppé nyilvánították május 1-ét, emlékezésül arra, hogy 1886. május első napjaiban a chicagói nagy munkástüntetés alkalmával több munkás a rendőrségi sortűz áldozata lett.

90 éve

1884. december 2-án született Hámán Kató.

Hámán Kató tanítónő szeretett volna lenni, de nagy szegénységben élő szülei nem tudták ebben segíteni. Napszámban keresett filléreiből a maga erejéből végezte iskoláit. A tanítóképzőt azonban így sem fejezhette be,

mert szülei meghaltak, és gondoskodnia kellett testvéreiről. A hatvani pályaudvaron lett pénztárosnő, ahonnan 1918 elején a budapesti Nyugati pályaudvarra helyezték. Itt kapcsolódott be a munkásmozgalomba, és lépett be a Kommunisták Magyarországi Pártjába.

A Tanácsköztársaság idején tagja volt a Budapesti IX. kerületi Munkás- és Katonatanácsnak. A proletárdiktatúra bukása után letartóztatták, és hónapokig tartó internálás után engedték szabadon. A vasúttól elbocsátották, és csak évekig tartó munkanélküliség után tudott elhelyezkedni a vegyiparban. Sikerrel mozgósította munkatársait a Ruggyantagyárban uralkodó tűrhetetlen munkakörülmények megváltoztatására. Követelésükre a vállalatvezetőség javított valamit az egészségügyi állapotokon, de Hámán Katót elbocsátották. A Szaktanács vezetői ekkor a Vegyipari Dolgozók Szakszervezetének titkári tisztségére hívták meg.

1923-ban a Fecske utcai cellulózegyárban robbanás történt, tizenöt munkásnő meghalt, nyolc súlyosan megsérült. Az egyik áldozat temetésén mondott gyászbeszéde miatt Hámán Katót perbe fogták és izgatásért elítélték.

1925 elején beválasztották a Magyarországi Szocialista Munkáspárt vezetőségébe, és még az évben a KMP Központi Bizottságába is. Szeptember 22-én a KMP több vezetőjével együtt a budapesti rendőrség elfogta, és november 14-én rögtönítélő bíróság elé állították. A bíróságon az utolsó szó jogán elmondott beszédéből idézzük:

„Én ismerem a gyufagyárak mérges levegőjét, a műtrágyagyárak poklát és a festékgyárak egészséget roncsoló munkaviszonyait. Ezekben a gyárakban ezerszám mennek tönkre a munkásnők. Ezek a gyárak csinálnak fiatal, viruló asszonyokból emberroncsokat. Ezeknek a gyáraknak munkásnői hoznak a világra már a születésüknél halálra szánt gyermekeket . . ."

28 havi börtönre ítélték. Amikor kiszabadult, a Magyarországi Vörös Segély titkáraként folytatta munkáját. Sokszor hurcolták a rendőrségre, toloncházba, de semmivel sem tudták elriasztani a munkásmozgalomtól. 1934-ben ismét letartóztatták, csendőrnyomozók kezébe került, akik megverték, megkínozták, újra elítélték. Börtönviselt szervezete ezt már nem tudta elviselni, kiszabadulása után röviddel, 1936. augusztus 31-én meghalt.

Szobra a budapesti Nyugati pályaudvarnál áll.

95 éve

1879. december 24-én mutatta be Edison a szénszálas villamos izzólámpát.

Az Egyesült Államok Ohio államában 1847-ben született Edison Alva Thomas. Otthon csak írni, olvasni tanult meg, autodidakta volt, aki önmagát képezve vált sokoldalú feltalálóvá.

Tizenötéves korában újságárus volt egy Detroitba közlekedő vonaton, ahol csakhamar már a maga szerkesztette és nyomtatta hírlapját, a Grand Trunk Heraldot árusította. A vasúti kocsiban az újságkészítés mellett vegyi kísérleteket is folytatott, és mivel ezzel egy ízben tüzet okozott, meg kellett válnia foglalkozásától.

Távírászként, tisztviselőként dolgozott Bostonban, majd New Yorkban. Ebben az időben a táviratozás tökéletesítésére több találmányt dolgozott ki.

1872-től New York melletti Menlo Park-i laboratóriumában munkatársaival a legkülönbözőbb, főként elektrotechnikai kísérletekkel foglalkozott. Nagy gyakorlati érzékét mutatja, hogy ezernél több szabadalmáról tudunk.

Edison 1879 karácsony estéjén a Menlo Park-i villában mutatta be a szénszálas villamos izzólámpát. Ebben a világítótestet egy szénszál képezte, amely légmentes üvegkörtében izzott. Ez a találmány forradalmasította a világítástechnikát. A szénszálas izzólámpa gyorsan elterjedt, és mintegy harminc éven át használták, amíg a fémszálas izzólámpa ki nem szorította. Alapja azonban ennek is, és a ma használatos izzólámpáknak is, Edison találmánya. A szénszálas izzólámpa egyszerre világhírűvé és gazdaggá tette feltalálóját.

A fonográf, a mikrofon és sok egyéb találmánya mellett meg kell említeni, hogy Edison létesítette az első villamos erőművet is.

1911-ben, európai körútja során, néhány napig Budapesten is időzött. 1931-ben halt meg.

100 éve

1874. január 24-én mutatták be Muszorgszkij Borisz Godunov című operáját.

Mogyeszt Petrovics Muszorgszkij 1839-ben született. Kilenc éves korában már kitűnően zongorázott, tizenhárom éves volt, amikor katonaiskolába került. Megismerkedve azonban kora kitűnő muzsikusaival, lemondott tiszti rangjáról és a művészi hivatást választotta. Művészi programja a maga korában forradalmi volt, hiszen a népdal, a népi művészet jegyében akarta megújítani az orosz zenét.

Balakirevvel, Rimszkij-Korszakovval, Borogyinnal és Kjuival létrehozza az Ötök néven ismert csoportot, amely nemcsak az orosz zene történetében bizonyult döntő fontosságúnak, de jelentős befolyással volt egész Európa új muzsikájára is.

Muszorgszkij 1868-ban kezdett fő műve, a Borisz Godunov megírásához. 1871-ben készült el az első változattal, de a cári operaház nem fogadta el előadásra. Átdolgozás után, 1873 februárjában Napravnyik karmester részleteket szólaltatott meg az operából. A mű híre egyre terjedt, végre 1874. január 24-én a nyilvánosság elé került. A kicsinyes kifogásokat elsöpörte a

Muszorgszkij. Rjepin festménye

fiatalok lelkesedése, akik felismerték és megértették a remekművet.

A Puskin drámája nyomán készült opera igazi hőse az orosz nép. Realizmusa és zenei nyelve az elnyomott orosz paraszt érzés- és dallamvilágában gyökerezik, de fordulatot jelentett az operatörténetben a drámai igazság következetes érvényesítése, az emberi lélek mélységeinek ábrázolása is.

Muszorgszkij műveiben (Hovanscsina és a Szorocsinci vásár című operákban, népdalkórusaiban és dalaiban) az európai műzene hagyományaitól eltérve, újszerű dallamosságot, merész harmonizálást teremtett meg, amely nagy hatással volt kora és a modern zene kialakulására.

Muszorgszkij 42 éves korában, 1881-ben halt meg.

1974-ben is megjelenik

a

SZÉP SZÓ ANTOLÓGIA

*

TÁNCSICS SZAKSZERVEZETI KÖNYVKIADÓ

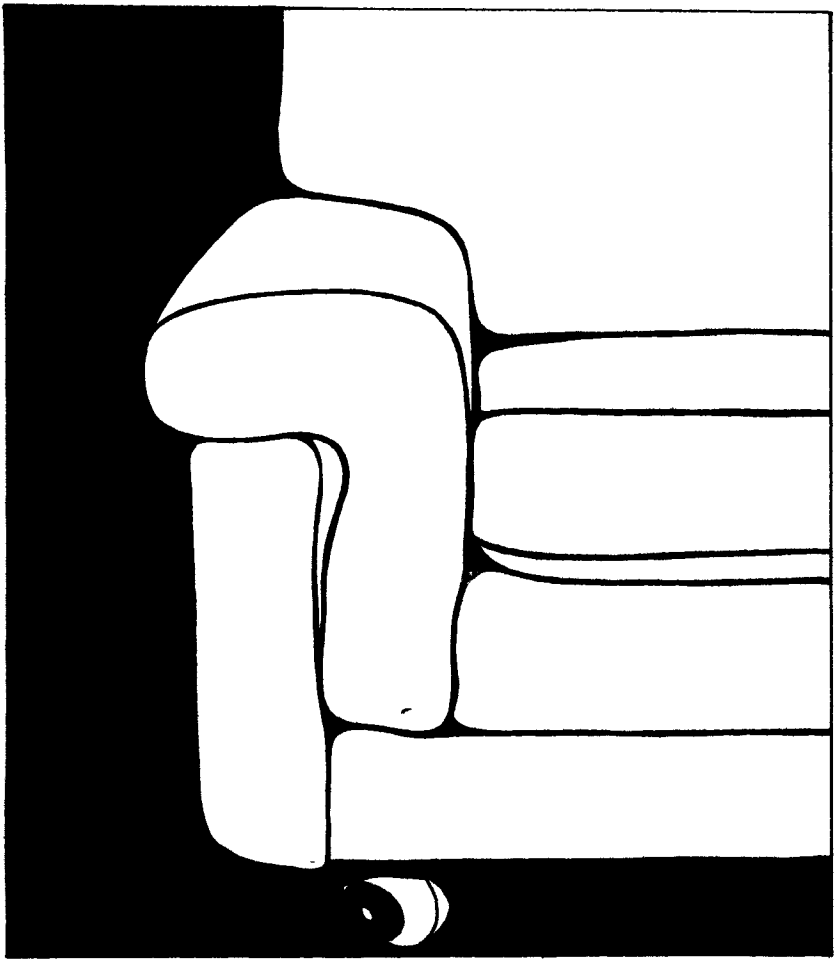

VÁSÁROLJON A DOMUS LAKBERENDEZÉSI ÁRUHÁZBAN!

Komplett lakószobák, kárpitozott garnitúrák, szekrénysorok, lakástextíliák, világítási eszközök,

DOMUS ÁRUHÁZBÓL

MK—25
KAZETTÁS
MAGNETOFON

Tanulását, kirándulását, szórakozását kellemessé teszi a könnyen kezelhető MK—25-ös kazettás magnetofon

Gyártja: **1033 Budapesti Rádiótechnikai Gyár**
Budapest, Polgár u. 8—10.
Telefon: 686-080, Telex: 22-59-28
Márkaszerviz: 1148 Budapest, Egressy u. 73.
Bemutatóterem: 1051 Budapest, Október 6. u. 24.

minden
időben tisza
BEN tisza CIPŐBEN
MINDEN IDÖBEN
tisza cipőben
MINDEN IDŐBEN
tisza

L.CS.Á'75

tisza CIPŐGYÁR
MARTFŰ

MÁRKUS GIZI

Rendhagyó divatbemutató

Manekenek helyett divattervezők

A divat alakulását figyelemmel kísérő asszonyok és lányok számos alkalmat találhatnak arra, hogy elmenjenek egy-egy divatbemutatóra és megismerkedjenek a legújabb ruhamodellekkel. Arra azonban már nincs lehetőségük, hogy ellátogassanak a modellek szülőhelyére és találkozzanak azokkal, akik a bemutatók reflektorfényében csillogó ruhakölteményeket anyagokból, színekből és vonalakból valósággá álmodják.

Felkerestük a hazai divatirányítás egyik jelentős alkotóműhelyét, hogy bevezethessük az érdeklődőket a divatcsinálás titkaiba.

A Ruházati Szövetkezetek Laboratóriuma – az OKISZ Labor – a magyar szövetkezeti ipar részére tervez és készít modellkollekciókat, egyrészt belföldi felhasználásra, másrészt exportra a magyar külkereskedelmi vállalatok megbízásából. Feladatuk és törekvésük mindenkor az, hogy a legújabb nemzetközi divatirányzatok és a speciális magyar divatstílus ötvözetéből olyan kollekciókat alkossanak, amelyekben a hazai és külföldi megrendelők, a vásárlóközönség minden rétege megtalálja az ízlésének, alkatának leginkább megfelelő, egyénien elegáns, praktikus és divatos modelleket.

A bel- és külkereskedelmi rendeltetésű modellkollekciókat rendszeres időközönként – általában negyed vagy félévenként – mutatják be a kereskedelmi szerveknek, s a konfekciógyártáshoz átadják a legfejlettebb műszaki megoldások szerinti tervdokumentációkat is. A modellkollekciók az esztétikai összkép érdekében kiterjednek a különböző öltözékkiegészítő kellékekre is.

A várható divatiránynak elébe menő és reprezentatív modellkollekciók a méretes szalonoknak vagy a külkereskedelmi szerveknek készülnek, az ízlésformálás kötelezettségét és az újszerűségre vonatkozó igényt szem előtt tartva. Egyedi jellegű tervek alapján készült kollekcióikat Budapesten, vidéken és külföldön is, felvonultatják a nagyközönség előtt. Hazai divatbemutatóikkal a magyar öltözködési kultúrát fejlesztik. Emellett az OKISZ Labor erőteljes propaganda- és tájékoztató tevékenységet is kifejt az ízlés formálása érdekében.

Saját szerkesztésükben és kiadásukban divatlapokat, szakmai tájékoztató-

kat, röplapokat jelentetnek meg. A sajtó, a rádió és a televízió is szívesen foglalkozik sokakat érdeklő munkájukkal.

Mint már említettük, modelljeik külföldre is eljutnak, bemutatásukat megtisztelő elismerés követi. A Hungarotex, a Hungarocoop és a Chemolimpex külkereskedelmi vállalatok Londonba, Bejrutba, Zürichbe, Berlinbe, Bécsbe, Kuwaitba, Las Palmasba, Moszkvába, Prágába és Varsóba juttatják el az általuk tervezett ruhákat.

Az OKISZ Labor sem maradt ki a manapság oly divatos boutique-ok létesítéséből. Ezek a nemzetközi kívánalmak és formák szerint nagy szállodáink közvetlen környezetében találhatók, és osztályon felüli minőségben, az öltözködés valamennyi területét felölelő exkluzív modellekkel állnak az igényes közönség rendelkezésére.

Az általános ismertető után most térjünk át rendkívüli divatbemutatónkra, amelynek szereplői ezúttal nem a manekenek és a ruhamodellek, hanem a tervezők lesznek. Ezért a művészeti osztályra látogattunk el, ahol az OKISZ Labor divattervezőin kívül modellezők, szabászok tevékenykednek, varrodák működnek a tervek kidolgozása és a modellek gyakorlati kivitelezése érdekében. A bemutatást Várnai Zsókával, az OKISZ Labor művészeti vezetőjével kezdjük, akit nem is kell bemutatni, mert eléggé ismert és népszerű a divatbemutatókról, ahol udvarias mosollyal fogadja az OKISZ kollekcióknak szóló gratulációkat.

Kevésbé ismert mindennapi tevékenysége, munkahelyi környezete. „Hivatali" szobájában a tető rejtett világítású, a falak élénk, sima piros és fekete műbőrrel fedettek. Az ablak előtt földig érő fehér függöny, a szekrény és az asztal tele száznál több (!) csecsebecsével. Kép nincs a falon, helyette fehér műbőrből készült absztrakt minta és a fontos munkaeszköz: egy hatalmas tükör. A pácolt bútorok világosak, a divatirányító pedig lila nadrágot, négerbarna garbót visel, rajta egyetlen díszként egy nagyméretű ezüst csattal.

Így vall a divatról, életéről, munkájáról.

– Szereti a szélsőséges divathóbortokat?

– A céltalan szélsőségeket nem kedvelem, de érdekelnek a francia divat extrém példái, ha azok hordhatók. Én is mindig valami újat, különlegeset keresek.

– Miért kell mindig az új, a még újabb?

– Hitvallásom és hivatásom, hogy széppé, vonzóvá tegyem a női nemet.

– Csak a nőket általában, önmagát nem?

– Természetesen magamat is, de a szokásos közhelyet kell mondanom, „erre van a legkevesebb időm". Azt hiszem, szinte minden nő úgy van ezzel, hogy sokkal több időt és jóval több pénzt szeretnénk magunkra fordítani.

– Mit visel a legszívesebben?

– Személy szerint, alkatomból adódóan a nadrágos összeállításokat ked-

velem és nagyon szeretem a sálakat, akár nyakban, akár fejen, akár derékban és így tovább.

– Mit visel 1974-ben?

– Dohánysárga műbőr nadrágkosztümöt – sok tűzéssel.

– Hogyan születik egy-egy divatújdonság?

– Furcsa, de sohasem valamilyen logikai folyamat végén, hanem érzésből. Van, amikor egy anyag, forma, szín vagy szabásvonal megragad, és akkor a többi már könnyedén alakul. Tapasztalatom szerint mindig ezek a sikeres

Várnai Zsóka tervezte ezt a két merészen újszerű, de nagyon praktikus nadrágos ültözéket. Alapanyagukat, a finom velúrt a Graboplast Győri Műbőrgyár szolgáltatta

Elegáns, nőies vonalvezetésű, délutáni kosztümök. Szinte minden alkalomra és alkatra megfelelő formák. Érdekes ujjamegoldású, blúzos kosztümruhabátkák, hólos és esernyő szabású szoknyával, formailag újszerűek. A szép, nemes anyagok (gyapjúdüsesz és gyapjúsantung) teszik ünnepélyessé. Tervezte: Várnai Zsóka

darabok, a verejtékesen megszültek pedig rendszerint hétköznapiak, szokványosak.

– Hitvallása a divatról? Hasznos-e, értelmes-e?

– A divatirányítás, mely – bátran mondhatom – kitölti életem nagyobbik felét, közérdekű tevékenység. Sokan ellentmondhatnak nekem, különösen a férfi társadalom tagjai; talán nagyképűnek tartják egyesek ezt a megállapításomat, mert értékrendszerükben a divat valami mellékes, nem lényeges, még akkor is, ha ők sem tudják kivonni magukat a hatása alól – mondta Várnai Zsóka, és hozzátette:

[illegible] anyagokét, a formákét, [illegible] női [illegible] ismeretét. Csak ezeknek [illegible] szolgálja a rohanó [illegible] asolják kedélyünket, han- [illegible] szép. *Közérzetünk akkor* [illegible] *elegánssá teszi* [illegible]

[illegible] formai megoldást, [illegible] Alapanyaguk is [illegible] és kockás Polgárdi [illegible] variálhatók, így többféle igényt is kielégíthetnek

[illegible] *Netti*

[illegible] *tetni őket egymástól.*

Mi lehet egy [illegible] fog[illegible]

Nálam [illegible] hobby [illegible] munk[illegible] új anyagot, [illegible] form[illegible]. [illegible]vasgat[illegible] kutatom a népművészet szépségeit.

– [illegible]

[illegible] maba, [illegible] get élvezünk.

Várnai Zsóka sokat van távol a családjától, külföldi divattervezőket, intézményeket látogat. Ilyenkor jól hasznosítja nyelvtudását. Legutóbb Svájcban és Spanyolországban tett látogatást, s ott szerzett tapasztalatait a méretes szalonok vevőközönségének tervezett modellel nél hasznosítja.

A kérdések után kérés következett, mutassa be közvetlen munkatársait; *Légrádi Netti* – A finoman szép, célszerű, mértéktartóan modern, elegáns modellek tervezője. Már mint ismert tervező szerzett diplomát az Ipar-

Rózsa Tünde tervezte a fiatalos, sportos modern összeállítást. A mai öltözködési stílusnak megfelelően többféle alapanyagot használt egy öltözékhez. A divatos rövid „dzseki" a Graboplast Győri Műbőrgyár esőtálló, élénk narancssárga műbőrlakk anyagából készült. Alatta melegsárga santung inglúz, a blúz alatt fekete, atlétaszabású, ujjatlan blúz. Fehér—fekete—narancs mintázatú jerseyből készült a szoknya

Balássy Klára középkorú nőknek tervezte a két csinos, fiatalos, de telibb alkatúaknak is előnyös vonalvezetésű kosztüm modelljét. Középkorúaknak és idősebbeknek is előnyös a színes öltözködés, de a színek mélyebb tónusait ajánlja. A kockás kosztüm barna—bei[illegible] lila színösszeállítású. A sima, szafari jellegű kosztüm mély borvörös színű

művészeti Főiskolán. A szakma kiváló dolgozója, több első és második díjat nyert a modellpályázatokon, például A szövetkezeti ipar legszebb terméke és az Iparművészeti Tanács Új termék pályázatokon. Tervei sikert arattak a Művészet az iparban és az Öltözködés 72 kiállításokon is.

Rózsa Tünde – Az Iparművészeti Főiskolán 1964-ben végzett. A fiatal korosztály praktikus, sportos jellegű, modern öltözködésének tervezése a kedvenc területe. A forma kialakításánál merész vonalakat és díszítéseket alkalmaz. Az Év legszebb terméke pályázaton II. díjat nyert, részt vett az Öltözködés 72 kiállításon is.

Köck Ilelka fiatal lányoknak tervezte és festette ny[illegible]i, alkalmi tisztaselyem ruháját. Anyaga: párakék-almazöld [illegible] és sárga színösszeállítású, élénk, fiatalos virágminta.

[illegible] Klára szereti az [illegible] [illegible] díszítéseket. Szép, fekete [illegible]posztóból készült [illegible] [illegible] körül [illegible] rózsaszín—piros—narancs színösszeállításban

Bal[illegible] [illegible] mincé[illegible] [illegible] világkiállításon [illegible] terméke pályázaton II. díjat kapott.

Kó[illegible] L[illegible]telka [illegible] igazi területe a[illegible] [illegible] tázia ölt testet a saját terv[illegible]ésű és [illegible] az Iparművészeti Főiskolát. Az [illegible] nyert, az Iparművészeti Kiállításon is részt [illegible].

Hegedüs Magda bájos leánykamodellje. Az egyszerű, trapéz formájú ingruha nagyon csinos viselet kislányoknak is. Könnyen kezelhető, ide és praktikus. Zsuzsika ruhája sötétkék alapon fehér—narancssárga—türkizkék virágos gratte anyagból készült. A ruha díszítése a fehér galléron és kézelőn kívül a gallér alá kötött, több szálas rollnimasni

Versényi Piroska gyermekmodelljeit ünnepi alkalmakra tervezte. Gondolt rá, hogy a gyermekruháknál a szépség mellett fontos szempont a praktikum. A jól bevált kertésznadrág és kötényruha formát alkalmazta, a megszokottnál sokkal nemesebb alapanyagokra. Így a kényelmes forma is ünnepélyes hatást kelt. A türkizkék, matt nehézselyem öltözékekhez csinos, mosható, műszál csipke blúzocskát tervezett

Nagyiván Klára – Vonalvezetésében a könnyed, elegáns, modern, nőies stílust követi. Kedvenc témája a nyári és strandöltözékek tervezése, amelyeket mindig fordulatos, merész díszítésekkel egészít ki. 1956-ban végzett az Iparművészeti Főiskolán. Egyik modellje az Év legszebb terméke lett. A Selyemipari Kiállításon I. díjat nyert.

Hegedűs Magda – Bébi- és gyermekruha tervező. Szívesen variál a színekben, anyagokban, néha sajátosan merész, de a praktikus gyermeköltöztetést szem előtt tartja. 1956-ban végzett az Iparművészeti Főiskolán. A brüsszeli világkiállításon dicsérő oklevelet, az Év legszebb terméke pályázaton I. díjat kapott.

Versényi Piroska – Bébi- és gyermekruhák megálmodója. Különösen szívesen készít testvéröltözékeket. Vonalvezetésében modern, mégis kedvesen elegáns minden terve. A brüsszeli világkiállításon dicsérő oklevelet kapott, az Év legszebb terméke pályázaton II. díjat nyert.

*

Az OKISZ Labor és általában a divattervező munka közízlést befolyásoló tevékenységének hatása tulajdonképpen a konfekciógyártás fejlettségében tükröződik. Ez persze nem azt jelenti, hogy mindazt, amiért a vásárlóközönség a konfekciótermékeket elmarasztalja, a divattervezőknek tulajdonítsuk. A modern, az ésszerű divatirányzatokkal lépést tartó divattervek megvalósításához jó anyagokra, rövid előállítási időre és arra van szükség, hogy mindenki megtalálja a méretének és az ízlésének megfelelő konfekcióterméket.

A méretes szalonok munkája mindig csak kis rétegre terjedhet ki, és ennek oka nemcsak az árakban keresendő. Egyszerűen elképzelhetetlen olyan mennyiségben készíteni mérték utáni ruházatot, amely tömeges divatigényeket kielégítene. Ezért állíthatjuk bátran, hogy a konfekció térhódítása ma már világjelenség. A tervezőknek tehát szoros kapcsolatban kell lenniök az iparral, ha nem elégszenek meg egy szűk réteg szolgálatával.

A konfekció fejlődésének iránya az, hogy az általa termelt ruházati termékek elegancia, újdonság szempontjából elérjék, legalábbis megközelítsék a méretes divat színvonalát, közelítsenek az irányt mutató kollekcióhoz. Ez pedig nemcsak tervezés, vonalvezetés kérdése. Mintában, az anyagok minőségében, divatos színeiben is a nagyüzemi termelésben szokatlan rugalmasságra, gyors váltásokra van szükség ahhoz, hogy a konfekcióruhák minden tekintetben állják a versenyt a vásárlók, elsősorban a divat változásaira érzékenyen reagáló fiatalok ízlésével. Nem utolsó szempont az sem, hogy a konfekció jellegű divatárú sem bírja el a nagy szériákat, a legnagyobb kapacitású ruhagyár sem gyárthat a legsikeresebb modellből sem olyan mennyiséget, ami az uniformizálódás érzését kelti a vásárlókban.

Nos, ezeknek az igazán „rázós" problémáknak a megoldása az a feladat, amit csak a művészi tervező munka és a modern ipar reprezentánsainak összehangolt tevékenysége oldhat meg, amint ezt a régi divatkultúrával rendelkező országok konfekcióiparának színvonala bizonyítja. Nálunk is megkezdődött a fejlődés, s az OKISZ Labor munkatársai is részesei akarnak lenni a világszínvonal leggyorsabb elérésének.

„CHARME" Modell- és Divatbolt
V., Váci u. 10.

Ruhák, blúzok, pantallók, hímzések,
ajándéktárgyak, cipő, kötöttáru
Különleges méretek
Kis szériák — nagy választék

Bőrkülönlegességek boltja
V., Haris köz 5.

Női, férfi, bakfis és gyermek bőrruházat,
bőrdíszmű, színbőr lakásdíszek
nagy választékban
Nemes anyag — modern formák

Rózsaszínű kombiné

Már egy hete nyaralt a Balatonon, amikor Vali selyempapírba bugyolált, könnyű kis csomagot tett le az ágyára.

– Majd elfelejtettem! Ezt neked hoztam. – És olyan mellékes mozdulattal tolta félre a csomagot, mint aki alig várja, hogy a másik kibontsa.

Margit a zizegő papír után nyúlt. – Nekem? – kérdezte és megrázta a fejét, csodálkozva, elutasító mosollyal, mert a papírból rózsaszínű kombiné búját ki, csipkékkel, plisszéfodrokkal.

– Mi jut eszedbe? – mondta, és önkéntelenül jobb keze nagyujjára tekintett, melynek felső ízébe bütyköt nyomott a töltőtolla. Most is írás közben zavarta meg Vali. Mért nem megy már! – Nylon . . . – mondta szórakozottan.

– Orlon – javította ki Vali. – Párizsból hozta Géza. De nekem nagy. Kétszer is beleférek. Hát gondoltam . . . Nincs szívem másnak adni. Egyszerűen nincs szívem.

– Ne csacsiskodj! Nem való nekem ilyesmi.

– Miért nem? Olyan leszel benne . . .

– De én nem akarok „olyan" lenni. – Szeretett volna visszaülni a jegyzeteihez. Órákba telik, amíg megszokja a kényelmetlen, kerek kis asztalt. Lehetetlen kis asztal!

– Nekem a félvászon kötés áll jól – jegyezte meg, és gondolatban megállt a könyvesboltok kirakata előtt, a könyvét keresve, a sima, fényes borítólapot, melyen ott a neve: Mádai Margit.

Ezért a Mádai Margitért ugrik ki hajnalban az ágyból, és kirekesztve a kinti világot, a tücskök és a nyaralók cirpelését, rója a betűket, míg a piros képű szobalány vigyázva körül nem sepri az asztalát, szemét sajnálkozva rátapasztva: – Megint levelet teszik írni? Ennyi sok levelet?

Itt senki sem tudja, hogy ő az, aki a kölcsönkönyvtár katalógusában szerepel és éppen „kézben van", a nyugágyon hever elrongyolt fedőlappal, napszemüvegek és napolajok között, éjszaka meg a gombócos vattapaplanról surran be idegen álmokba.

Mit tudnak róla? Hogy a második turnusban étkezik, a szobája tele van kávézaccal, mert spirituszon kávét főz magának, s többnyire egyedül járkál, jó mélyen behúzódva az erdőbe.

„Csak ezt a pár oldalt... s megyek utánatok a mólóra" – hallotta minap, s egy halásznadrágos lány olyan szelesen, mohón olvasta a könyvét, hogy közben majd letolta őt a padról, s a szoknyájára hamuzott. Szólni kellett volna neki: – engem olvas, kedves... Az a helyét nem lelő, falánk szemű fiatalember voltaképpen én vagyok. Ne mosolyogjon. Azért, mert negyvenöt éves elmúltam, erősen őszülök, és beosztom a keresetemet, a nyugtalan fiatalember is én vagyok, a mindenkit meghódítani akaró kamaszlány is...

Túlságosan jól sikerült elrejtőznie. A kutya se törődik vele. Vali is csak tessék-lássék ugrik be hozzá. Igaz, hogy lelkére kötötte, ne vegye őt körül azzal a követelőző tisztelettel, amely érdeklődő pillantásokra kényszerítené, megértő mosolyokra.

Valinak, persze, nem esik nehezére szót fogadni. Eszébe se jut bárkinek is elárulni, hogy az a magányos, markáns arcú asszony Mádai Margit.

– Legalább próbáld fel! – Vali meglengeti a kombinét, amely kényesen zizzen a kezében.

– Nem hagynál dolgozni? – Nevetséges! Orlont akar neki ajándékozni, amikor végre eljutott odáig, hogy a kényelmes karton és zefír korszakát élje!

– Pénzre van szükségem – mondja könnyedén Vali, s rátenyerel a kéziratára. – De nincs szívem másnak... mondtam már... egyszerűen nincs szívem.

Margit meglepődve kotorász a táskájában. Még reméli, hogy Valinak mégiscsak lesz szíve máshoz fordulni. – Szívesen adok, amennyi csak kell. A kombinét tartsd meg.

Vali hevesen tiltakozik, hogy ő még sohasem kért pénzt kölcsön, most is csak azért fordult hozzá... persze, nem erőlteti... világért se! – Tudod mekkora a kereslet tigrisekben? Annyit adok el, amennyit akarok – mondja végül, mert mackót, törpéket, tigriseket gyárt, nem annyira gyermekeknek, mint autótulajdonosok számára.

Margit valóban nem sejti, mekkora a kereslet tigrisekben. Ő csak azt látja, hogy amióta Vali elvált a férjétől, nagyon szépen eltartják a plüss állatok.

A kombinét berakta a szekrénybe, munkához látott. Déltájban lement fürödni. A kabinosnő a lócán ült, térde közt egy fazék lecsóval.

– Nincs kabin! – kiáltotta, és kolbászdarabkákat kergetett a villájával. – Tessék a vetkőzőbe!

Margitot kísértés fogta el, hogy megsúgja neki: én írtam a *Hajnali fecskéket*. De az asszony olyan odaadással ette a lecsót, hogy nem merte

megzavarni. Beállt egy csomó viháncoló, meztelen lány közé, akiknek feketére sült testéből kivillant hófehér feneküK s mellük fehér karéja.

Margit fogával tartva szoknyáját, ráncigálta fel a fürdőruhát, melyet a molyok már munkába vettek.

Másnap se kapott kabint, harmadnap se. A kabinosnő már nem is szólt. Hol a villájával mutatott a közös vetkőzőre, hol egy félig lerágott csirkecombbal.

Fényképről felismerhetne, gondolta Margit, mert épp azokban a napokban jelent meg a képe az *Érdekes Újság*-ban. Igaz, hogy egy fiatalkori fényképet adott, amelyről sugárzott a magabiztosság, de hát istenem . . .

Egy délben Vali rontott be hozzá, oly üdén és frissen, amilyenre csak elvált asszonyok képesek, akiket a találékonyság művésszé avat.

– Vitorlázni voltam Bojtárral! Ismered Bojtárt? – megnyalta a szája szélét, mintha az emlékeit kóstolgatná. – Volt már rajtad a kombiné? – kérdezte minden átmenet nélkül.

Margit el is felejtkezett róla.

– Mikorra tartogatod? – kérdezte Vali. – Vedd fel! Most azonnal!

Margit elnézően mosolygott. Tulajdonképpen mi fűzi őt ehhez az asszonyhoz? Érdemes lenne egyszer kibogozni. Á, nem is érdemes! Ha legalább jól tudna elmesélni valamit . . . De nem elég őszinte, és hazudni sem tud, nincs fantáziája! A történetei nyúlnak, nyúlnak, képtelen befejezni őket.

Belebújt a kombinéba. – Rettenetes alak vagy! – mondta, és azért sem nézett a tükörbe. Magára kapta a kartonruháját, karjára vette fürdőtáskáját, melyből kilógott frottírköpenye.

A part szikrázott a napfényben. Lusta hullámok hasítottak a vízbe, elterültek, kisimultak. Minden mozdulatlan és lusta volt: emberek, tárgyak, természet. Ha begázolhatna a vízbe . . . De jegyet kell váltani, kulcsot kérni . . . Már látta a kabinosnő lábasát, melynek alja zsíros karikát nyom az újságra.

– Gyere velünk vitorlázni. Bojtár mulatságos alak. Esőköpenyüzlete van a Váci utcában. Imádja a művészeket.

A vitorlásból be lehet ugrani a vízbe, gondolja Margit. S ott mélyen bent már nincsenek fröcskölő családapák, gumimatracok, krokodilok . . . Csakhogy Bojtár imádja a művészeket! A nagy, zöld krokodilt még csak ki tudja kerülni . . .

Megölelte Valit. – Egyszer majd megkérlek, vigyetek magatokkal. – És sietve elbúcsúzott tőle.

Amikor ledobta a ruháját, a körülötte mozgó fürge testek megálltak egy pillanatra. Két csodálkozó szemöldökön vette észre, hogy a kombinéját bámulják. Úgy kell neki! Most itt áll talpig rózsaszínben, csipkékkel körülfutva . . .

– Kabinos! Tessék becsukni – kiált türelmetlenül. Ezzel a fejjel ekkor

plisszéfelhőket hordani! Ezzel a zárkózott fejjel! Gyorsan kilép a kombinéból.

– Ez igen! – mondja a kabinosné. Megtörli szoknyájába a kezét, úgy kukkant a szekrénybe. – Ez már igen! – S szemével elismerően tapogatja a kombinét. – Honnan tetszett . . . mert hogy nem innen van . . . Megyek már, megyek! – int valakinek, de nem megy. Margitot nézi, olyan aprólékos gonddal, mintha látleletet venne fel.

– Azt hiszem, megürült egy kabin – szólal meg végre.

Margit a vízbe menekül. Még hallja, amint a háta mögött összesúgnak: Ki ez a nő? Bosszús karcsapásokkal szeli a vizet. Le kell építeni Valit. Semmi érzékenykedés. „Bojtár tiszteli a művészeket." Nem, nem kér belőle! De mégiscsak különös, hogy itt senki sem érdeklődik utána. Bárhol nyaralt eddig, köréje sereglettek, alig tudta megvédeni magányát. Mindenféle zsürikbe kérték fel, könyörögtek, hogy tartson előadást, csak olyan rögtönzött kis nyári csevegést . . . Persze, nem vállalta. De legalább alkalmat adtak, hogy lemondjon.

Éjszaka eszébe jutott, milyen megbűvölt arccal nézegette a kabinosnő a kombinéját. Otthon majd elmondja Sereginek: képzeld csak . . .

De rögtön érzi, hogy unni fogja a történetet, ha múlt időben kell elmondania. Csak itt, napfénytől, homoktól elpilledve, kagylók, deszkák és gumikrodkodilok között mulatságos.

Nem veszi fel többé a kombinét.

Esős napra ébredt, a felhők elfüggönyözték a szobáját. A piros képű szobalány, aki máskor a szemétlapát és seprű kétszólamú zörgésével nyitotta rá az ajtót, oly csendesen lépett be, mintha attól tartana, hogy felébreszti. Holott már a kényelmetlen, kerek kis asztalnál ült, mondattöredékek és kávézacc között.

– Mi az, Rózsika? – fordult a lányhoz, mert zavarta, hogy olyan hangtalanul tett-vett körülötte.

Rózsika titokzatos mosollyal, és oly felületesen sepregetett, mintha máson járna az esze.

Később bekopogtatott az üzletvezető. Közölte vele, hogy egy erkélyes szoba áll a rendelkezésére, ahonnan a badacsonyi hegyekre látni. A badacsonyi hegyekre! – ismételte jelentőségteljesen, mint aki tudja, mire van szüksége a vendégnek. A nevezetes vendégnek, akiről csak most tudták meg . . . Csodálatos panoráma, tette hozzá, és megértően köhintett. – Különösen vihar esetén!

– Mi történt? – tűnődött Margit, és kelletlenül csomagolt ki-be. Semmi kedve hurcolkodni, de az üzletvezető ragaszkodik hozzá, hogy saját erkélyéről nézze a badacsonyi hegyeket, különösen vihar esetén.

A kabinosnő eléje siet. – A tizennégyesbe tessék, abban tükör is van! – És bizalmasan közli: – Jaj, nagyon szeretem a mozit! Minden mozit megnézek! Mondják a vendégek, hogy filmet is tetszett írni . . .

Az étteremben szemek tűznek feléje, nem meri visszaküldeni a kihűlt rostélyost. Hiába, már felismerték ... Vége a nyugalmának, hajat kell mosatni, érdeklődő arcot vágni, olykor töprengőt. A címlap kötelez.

Seregi figyelmeztette, hogy parasztházban vegyen szobát. Fent, a szőlőhegy tetején. Az lett volna az igazi!

Vaskos kis asszony áll meg előtte, kezében a *Hajnali fecskék*. – Bocsánat a zavarásért ... A strandon hallottam, hogy meg tetszett érkezni ... – És már nyújtja is a könyvét.

– Aláírni? Szívesen! – Amíg becsavarja a töltőtollát, az asszony ráfúj a még nedvesen fénylő nevére. Mért venne szobát a szőlőhegy tetején?!

Az erkélyen üldögél a vaskos kis asszonnyal, akinek könnybe lábad a szeme a visszatartott ásítástól. Ha rájön az ásítás, kattint egyet a táskája zárján.

Ebéd utáni agyvérszegénység, mentegeti magában Margit.

Mihelyt becsukódik mögötte az ajtó, kiszedi a kombinét a szekrényből, a bőrönd aljába dugja. Nem, nem veszi fel többet... Talán majd télen. Ha a Bakonyba megy pihenni egy csendes, eldugott helyre ...

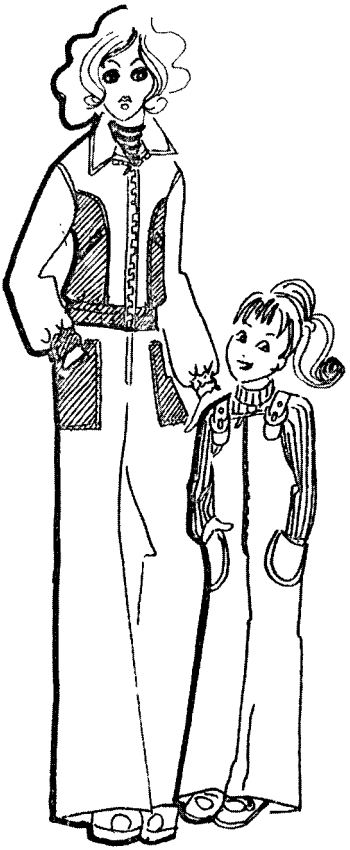

Korszerű, kényelmes, szép ajándék a nők részére!

az otthon kényelmét szolgáló
szabadidő öltözék

— *poliészter-pamut jersey*
blúzok, pulóverek

— *kötött kelméből készült*
farmernadrágok

— *tiszta poliészterből előállított*
antallók, nadrágkosztümök

Bő választékával várja a

VÁCI KÖTÖTTÁRUGYÁR!

Keresse termékeinket Budapesten
és vidéken
a ruházati szaküzletekben és áruházakban.

VÁCI KÖTÖTT

AZ ORSZÁG MINDEN RÉSZÉBEN SZÖVETKEZETI ÁRUHÁZAK ÉS SZAKÜZLETEK A TAGSÁG ÉS LAKOSSÁG SZOLGÁLATÁBAN

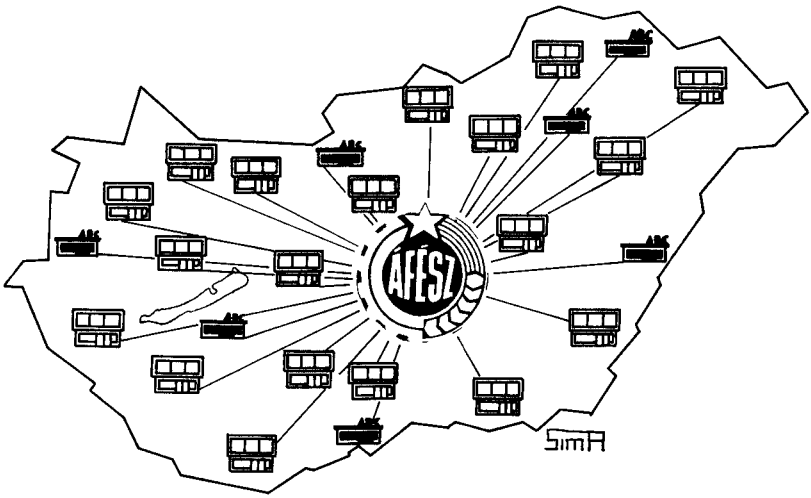

HÁZTARTÁSÁNAK IGÉNYEIT MAGAS SZÍNVONALON ELÉGÍTIK KI A KORSZERŰ ÁFÉSZ ÁRUHÁZAK, SZAKUZLETEK

korszerű fogyasztási cikkekből gazdag választék, szolid árak, figyelmes, szakszerű kiszolgálás

hitellevélre történő vásárlás helybeni intézése, házhoz szállítás, előrendelés, méretre igazítás, üzembe helyezés

TAGOKNAK IDŐKÖZÖNKÉNTI KEDVEZMÉNY, VÁSÁRLÁSI VISSZATÉRÍTÉS

IDŐT PÉNZT FÁRADTSÁGOT

TAKARÍT MEG

HA A HELYI VAGY A LEGKÖZELEBBI ÁFÉSZ ÁRUHÁZBAN, SZAKÜZLETBEN VÁSÁROL

Minden háziasszony mentesül
a sütés-főzés gondjától,
ha rendszeresen igénybe veszi
a FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZETEK
vendéglátóipari szolgáltatásait!

ÁFÉSZ vendéglő,
étterem, csárda,
bisztró,
cukrászda, eszpresszó
az ország minden pontján!

Korszerű táplálkozás
szolid árra
jó kiszolgálás!

A szövetkezeti vendéglátóipari üzletek
magyaros vendégszeretettel
várják Önt és családját!

Egész évben,
mindig elegánsan, divatosan öltözködhet
a Szivárvány Áruházból és boutique-okból!

Szivárvány Áruházak
Budán és a külső kerületek vásárlóközpontjaiban

Boutique:
II., Mártírok útja 49.
V., Bécsi utca 2.

Mire emlékezhetnek a nők?

Alig akad huszonöt fölötti nő, aki tíz-tizenöt esztendő alatt ne érné el a harminc évet, sőt esetleg még valamivel többet is. Na már most, nézzünk szembe a tényekkel: nem elegendő megfelelő kozmetikával, ruhával tüntetni el az idő vasfogának nyomait, ha közben mi magunk szolgáltatunk lépten-nyomon áruló adatokat önmagunk ellen, több évtizedre visszanyúló dús emléktárunkkal.

Megkísérlünk alant kis vezérfonalat nyújtani, mi az, amire nem tanácsos nőknek visszaemlékezni.

Film. Ha a némafilmre terelődik a szó, tágranyílt szemmel, érdeklődéssel hallgassuk és az elbeszélőt ezer kérdéssel ostromoljuk. Mint például: – Igazán, ne mondja, szóval egyáltalában nem is beszéltek a szereplők? – A hajdani szívdöglesztő Rudolf Valentino és Ramon Novarro hírét se hallottuk. Elisabeth Bergnerről csupán jóval idősebb unokanővérünktől szereztünk tudomást. Greta Garbót láttuk már, de mint karonülő csecsszopó, anyánk vitt be a moziba, különleges igazgatói engedéllyel.

Ruházkodás, hajviselet. Erre ügyeljünk a legjobban, mert akadnak nők, akik a megragadó emlékek hatása alatt a legelemibb óvatosságról is megfeledkezve felkiáltanak: – Nem is tudjátok elképzelni, hogyan állt nekem a bubifrizura és a bukjelszoknya! Volt egyszer egy darabom elöl rüssölve, oldalt három pié, és hátul felturnűrözve. A végső határ, ameddig elmehetünk: a rakott szoknya.

Zene, dal, sláger. Beethovent, Csajkovszkijt, Wagnert és egyéb klasszikusokat minden további nélkül ismerhetünk. Ám nem így a slágerekkel! Ezekkel nagyon csínján bánjunk! Mert mit is tételezzünk fel annak a nőnek a koráról, aki lehunyt szemmel, emlékektől fűtött hangon dúdolja a harmincas évek végének slágerét: – Engem még nem szeretett senki...! Vagy: – Muzsikusnak dalból van a lelke... A legvégső állomás, ameddig elmehetünk, a Bolyongok a város peremén. De a peremkerületeken túl – egy lépést sem!

Kit ismerhetünk? Ne dicsekedjünk azzal, hogy milyen híres embert ismertünk, láttunk személyesen. Nagyon sok buktatót rejt! Mert, ha - tegyük fel — azt mondjuk, hogy Karinthy Frigyessel alkalmunk nyílt egy ízben két és fél percig elmélyedt beszélgetést folytatni a New York kávéházban, csak egy pillanatig irigyelnek, a következő percben már megfeszített számítgatásba merülnek. Ha a beszélgetés hevében netán mégis elszóljuk magunkat, hogy módunkban volt Bajor Gizit látni ifjúkori szerepeiben, hogy elvegyük a dolog élét, azonnal tegyük hozzá tréfásan: - Viszont Kazinczy Ferencet, sőt Anonymust kitünően ismertem személyesen!

Mert ugyebár ezt senki sem hiszi el rólunk! Vagy ki tudja, amilyen rosszmájú némelyik - még el is hiszi...

Répafőzelék

Szomszédunkban bőg a gyerek, mintha nyúznák.

Átróhanók, mi történt az istenért? A hatéves csemete az asztalnal ul, nyakig maszat, a papa nadrágszíjjal fenyegetőzik, a mama a kezét tordeli, az asztalon nagy tányér répafőzelék.

– Ne üsse... ne üsse – így a mama.

– Ne üssem? Agyonütöm. Máskor etesse meg, mielőtt hazajovök. Nem nézem minden este ezt a cirkuszt. Édeském, drágaságom, egyetlen bogaram, anyu kedvéért egyél egy kanállal, apu kedvéért egyél egy kanállal... Miért nem könyörög jobban? Miért nem táncol? Miért nem vesz mindjárt bohócsapkát a fejére? Miért nem csinálja azt, mint a kedves barátnője, aki hétszámra dióstortát ad vacsorára a két gyerekének, mert azok azt szeretik. Dióstortát!!! Amikor én ekkora voltam, kezet csókoltam, ha fagyos krumplifőzeléket kaptam vacsorára kenyérrel. Úgy szeletelte az anyám, mint maga a tortát! És kezet csókoltunk érte és kivakartuk a lábost. Mi az, hogy kérni kell a gyereket, hogy egyék? A gyerek kérjen enni és köszönje meg, ha kap. Tudja ez a gyerek, hogy mi a korgó gyomor? Volt ő már éhes levesre? Vagyonba kerül a banán, de maga karácsonykor banánt vett neki és ez a taknyos azt is kiköpte. Mert itt túl jó dolga van mindenkinek, mert a Közértben úgy állnak sorba a szalámiért, mintha ingyen adnák... mert arra már senki sem emlékszik, hogy valaha az a mondás járta, hogy ha a paraszt tyúkot eszik, akkor vagy ő beteg, vagy a tyúk... itt már senki sem emlékszik arra, hogy ünnepi ebéd volt tíz deka tepertő uborkával, hogy hús csak vasárnap járt, akkor se mindig... Milyen felnőtt lesz ebből a kölyökből? Hát ez az én fiam? Hát lehet egy gyereket úgy nevelni, hogy mindig azt egye, amit szeret? Nálunk is az üzemben... az ember felforr dühében. Az üzemi konyhán zöldségleves volt, vagdalthús, paradicsomos káposztával. Az egyik otthagyta a levest, a másik nem kért a főzelékből... Itt lassan úgy fog válogatni mindenki, mint az őrgróf...

– Egy kis zsíros kenyeret kért csak... – suttogja szelíden az őrgróf anyja.

– Csak egy kis zsíros kenyeret? Óriási. Mást nem. Répafőzelék az nem

kell, ugye? Amiben vitamin van, meg karotin, ami jót tesz a szemnek. Zsíros kenyeret. Hízni, dagadni. Hiszen itt már az egész ország a különleges méretek áruházában vásárolja a nadrágját. Nincs zsíros kenyér vacsorára. Főzelék van. Répafőzelék. Spenótfőzelék. Karalábéfőzelék. Salátafőzelék. Ami egészséges. És aludttej. És nyers zöldségféle. Én nem kényeztetem a fiamat. Én nem hizlalom, mint a mangalicát. Erős legyen. Rugalmas. Hajlékony. Szívós. Jól nevelt. Az én fiam...

– Ne ordítozzon már, elaludt a fia – mondja a mama könnyes szemmel. A gyerek valóban aludt, az asztalra borulva.

– Vigye lefeküdni...

– És a maga vacsoráját hozhatom?

– Mi van?

– Mi van... hát sárgarépa van.

– Nekem??? Ne vicceljen.

– Hát... dehogy viccelek...

– Hát minek néz engem? Rigónak? Csecsemőnek... vagy bosszút akar állni?

– De hát mit adjak? Nincs más...

– Dehogy nincs más. Adjon egy kis szalonnát, vagy zsíros kenyeret. És legyen olyan jó, vigye ki azt a tányért, nézni se bírom...

A mama sóhajtva kivitte a főzeléket és az egészet a mosogatóba öntötte. – „Látja... a férfiak" – mondta hozzám fordulva.

De azért ő sem evett a főzelékből.

Gumi, műanyag és mozaikköves padlók ápolására alkalmas!

Felhordása egyszerű!

Gyorsan szárad!

A bevonat magasfényű, utókezelést nem igényel!

NEM TŰZVESZÉLYES!

Kapható a szaküzletekben!

Felvilágosítás: BUDALAKK Műszaki Vevőszolgálat
1055 Budapest V., Balassi B. u. 7.
Telefon: 110-657, 314-579
Telex: 22-5667

BUDALAKK

BUDALAKK FESTÉK- ÉS MŰGYANTAGYÁR

BARS SÁRI

Újdonságok a konyhában

Szívesen vagyunk modernek, szívesen engedünk valamit a hagyománytiszteletből, ha az könnyíti, egyszerűsíti dolgunkat, időt takarít meg számunkra, elősegíti az aktív pihenést: sétát, zenehallgatást, szellemi szórakozást. Ezt az időmegtakarítást ígérik az évről évre bővülő háztartási újdonságok. Az ipar és a kereskedelem egyre gazdagabb választékban kínálja a háztartásvezetés, főzés-sütés új és újabb anyagait, segédeszközeit, a modern főzőedényektől a mélyhűtött félkész- és készételektől a tubusos fűszerekig, levesporokig, késztésztákig. Mindezekre általában igen nagy szükség van; a statisztika újabb felmérései szerint is még mindig napi 3 órát tesz ki a házimunkára fordított idő, s félő, hogy e 3 órában a beszerzés nem foglaltatik benne. A ma dolgozó, családos nőjének sokrétű feladatai közül a főzés a legkevésbé elhanyagolható, még akkor is, ha a családtagok (ahogyan ez a többségnél lenni szokott) házon kívül fogyasztják el – üzemi étkezőben, hivatalban, a kicsik óvodában és iskolai napköziben – a meleg ebédet. És bár ez az ebéd kedvezményes, az áráért odahaza többfogásos menűt előállítani nem is lehet – természetesen kevésbé laktató, mint a házikoszt; bőven indokolt tehát, hogy a család estére frissen készült, fehérje- és vitamindús, kielégítő vacsorát kapjon. (Nem véletlen, hogy a fehérje- és vitamintartalomra esik a hangsúly: az egészséges, korszerű táplálkozásban ezeknek a szerepe döntőbb a zsírokénál és szénhidrátokénál.) Fehérje és vitamin – azaz hús (vagy húsértékű táplálék, pl. sajt, tojás, hal stb.) és zöldfőzelék, gyümölcs az, ami egyetlen főbb étkezésből sem maradhat ki.

Viszont a főzelékek előkészítése, tisztogatása a legaprólékosabb, a legidőtrablóbb konyhai munka. Itt siet segítségünkre a mélyhűtő ipar, a tisztított, főzésre előkészített, sőt, előfőzött készítményeivel, melyeknek beszerzése nincs is piachoz, csarnoki nyitvatartáshoz kötve – hiszen munkából hazamenet megvásárolhatjuk őket a nagyobb csemege- és élelmiszerboltok hűtőpultjairól. Ezekből könnyedén, kevés munkával készíthetünk ízletes, „frissen készült" vacsorát – de akár ebédet is. A „frissen készült" jelző itt a változatosságot is tartalmazza. Minden háztartást vezető nő tapasztalatból tudja, hogy a legjobb férj, a legengedelmesebb gyermek sem szívesen eszi

meg ugyanazt az ételt kétszer egymásután, sőt, azt sem szereti, ha hétről hétre ugyanazok az ételek ismétlődnek. Kis leleménnyel, törődéssel úgy állíthatjuk össze az étrendet, hogy 2 héten belül ne kerüljön ismétlésre a sor. Alábbiakban olyan gyorsan elkészíthető összeállításokat közlünk, melyekből 2 héten át naponta mást-mást választhat vacsorára a háziasszony, lehetőleg úgy, hogy a család ellátása mellett ne kelljen pl. a teljes esti tv-műsorról lemondania. Természetesen a nagylétszámú, népesebb család otthoni étkezését nem gazdaságos kizárólag félkész- és készételekkel megoldani – viszont ötletesen kombinálva a készen kapható ételfélét a hagyományosan készülővel – időt nyerünk, újíthatunk is.

A *bélszínroló* az egyik legközkedveltebb újdonság. A tasak 4 darab, virsli alakú, panírozott színhús hengert tartalmaz. A 4 kis húsrolád vegyesen, darált sertés- és marhahúsból készült, kellemesen fűszerezett, igen jóízű és laktató, összsúlya 20 deka. (A régi előírások szerint is 10 deka színhús egy ember adagja egy étkezés alkalmával. Kiolvasztani nem kell; kivéve a tasakból, bőséges, forró étolajban (esetleg zsírban) világos barnára pirítjuk, előbb egyik, majd villával megforgatva, a másik oldalán is. Sütési ideje 3–4 perc, ez alatt körös-körül kis, halványbarna kéreg képződik rajta. Ha több személynek készítjük, akkor se tegyünk egyszerre sok roládot a serpenyőbe, mert úgy lassabban, kevésbé egyenletesen sül. Egyidejűleg elkészíthetjük a másik mirelit-tasakból, másik edényben a burgonyapürét. Tasakjából kibontva, 1 kis merőkanál tejjel tesszük fel a lábasban a tűzre, és fedő alatt pároljuk, amíg felolvad. Ekkor a tűzről lehúzva, még azon forrón elkeverünk benne 5 deka vajat (1 csomag burgonyapüréhez ennyi elegendő). Ízlés szerint sózzuk, készen vett savanyúsággal vagy mustárral vagy egresmártással kínáljuk.

Visszatérve a készen kapható húsfélékre, ugyancsak gyorsan kisül a forró olajban a nyers, panírozott rántott sertésszelet (vagy percek alatt kifő a levesben a tasakos húsgombóc), a vagdalthús-pogácsa, de ezek már több éve ismert készítmények. Helyettesíthetjük a bélszínrolót a változatosság és a takarékosság kedvéért csak kifőzésre vagy kisütésre váró virslivel, személyenként egy pár debrecenivel, hurkával–kolbásszal – ezek mind csaknem elkészülnek annyi idő alatt, mint az előbb említett félkész-áruk. A burgonyapürét helyettesíthetjük felváltva mélyhűtött finomfőzelékkel, zöldborsóval, parajjal, karfiollal, tökfőzelékkel, zöldbabbal, konzerv lecsóval, sólettel vagy paradicsomosbab-konzervvel, mélyhűtött káposztafélével (ez húsos változatban is kapható, székelykáposzta módra készítve), készen kapható, majonézes francia salátával. De térjünk vissza a burgonya változataira.

A *burgonyapüré* háromféle kivitelben kapható; a külföldről behozott, elegáns kartondobozos csomagolású változat nagyon finom, de drága (16,— Ft). Hazai burgonyapüré-pehely is kapható ugyancsak színes kartondobozos, tetszetős csomagolásban, 8,— Ft-os áron. A legegyszerűbb, átlátszó nylontasakos mélyhűtött burgonyapüré-tömb, 50 deka súlyú, ára 4,50 Ft

és háziasszonyi tapasztalatom szerint semmivel sem marad alatta a másik kettőnek.

Hasáb burgonya is kapható készen a mélyhűtőipar jóvoltából. Ezt a fajta hasáb burgonyát tisztítva, egyenletesen felvagdalva találjuk a nagyobb méretű tasakban. Forró olajba öntve hamar átpirul, használata könnyű. Ám a 6,— Ft árú tasak tartalma legfeljebb 2 személynek elegendő. Ennél gazdaságosabb – kb. felébe kerül –, ha az ugyancsak nylonzacskóban légmentesen lezárt, előre tisztított, egészben hagyott burgonyát vásároljuk. Ez nem mélyhűtött áru, de a tasakból kivéve sütés előtt csak leöblíteni és felvagdalni kell, tehát nem sokkal több munkát igényel a már előre felvagdalt készítménynél. Ha marad belőle, nyersen (a nylonzacskó 1 kg burgonyát tartalmaz), hűtőszekrényben 1–2 napig eláll.

A burgonyán kívül a mélyhűtött zöldfőzelékek évek óta ismertek. Közülük egész évben kapható a zsenge *mélyhűtött zöldborsó*, amelyből főzhetünk levest, berántott főzeléket, de legkedveltebb belőle az ún. angolos körítés. Mivel a zöldborsó előfőzött állapotban kerül árusításra, összesen 10–15 percig kell párolni, annyi forrásban levő sós vízben, hogy éppen csak ellepje, és fedő alatt – így finom üde marad az íze, mintha csak az imént szedték volna, de ha tovább főzzük, kemény lesz. A hosszúkás kartondobozba csomagolt zöldborsó 35 deka, azaz bőséges kétszemélyes adag, de vásárolhatjuk csarnokban kimérve is. Miután fedő alatt 15 percig főtt, levesszük a tűzről, és belevegyítünk 5 deka vajat. Tetejét megszórhatjuk apróra vagdalt petrezselyemzöldjével. (Aki hagyományosan kedveli, előbb zsíron pirítsa át, majd felereszve, vízben főzze puhára, és dúsítsa egy kis, világos rántással, ízesítse kevés cukorral, hogy a szokott, pikáns íze legyen.)

A *mélyhűtött szeletelt zöldbab* 40 dekás csomagolásban kapható. Ebből ugyanúgy készítünk körítést, mint a zöldborsóból (ez is előfőzött, mint a finomfőzeléknek való vegyes zöldféle, s mint a karfiol), de vaj helyett elkeverhetjük 3–4 evőkanál tejfellel is. Hagyománykedvelőknek tálaljuk morzsában, sütve: ehhez a szeletelt zöldbabot forró sós vízben főzzük meg (15 perc a főzési idő), szűrjük le, tegyük tűzálló tálba (de ennek híján sütőbe tehetjük akár alumínium lábasban vagy zománcozott tepsiben). Másik edényben forrósítsunk 5–6 dejka vajat, pirítsunk meg benne rózsaszínre ugyanennyi finom zsemlemorzsát, s ezt öntsük a bab tetejére. Arra 2 deci tejfelt locsoljunk, és előmelegített (tehát forró) sütőbe téve 2–3 percig pirítsuk.

A *karfiol morzsában* mirelit karfiolból hasonlóképpen készül, de dúsíthatjuk és ízesíthetjük azzal is, hogy nemcsak egy pohár tejfellel locsoljuk meg a tetejét, hanem arra még 5–6 deka reszelt sajtot is szórunk. Ez is gyorsan készül, mert a mélyhűtött karfiol már rózsáira van szedve, tisztítani nem kell; ha kimérten vásároljuk, használat előtt öblítsük le egy kevés langyos vízzel. Ezt sem kell kiolvasztani, sem a parajt, sem a mélyhűtött tengeri halat, tonhalat – ez előítélet, méghozzá időtrabló előítélet. A készítés során

ugyanis a fagyasztott áru amúgyis „kienged". Kiolvadni csak a mirelit gyümölcsöt hagyjuk, nyers fogyasztás esetén; de ne túl sokáig, mert akkor nyúlós lesz, csupán annyi ideig, hogy túlzott hidegsége ne okozzon torokfájást.

A *mélyhűtött paraj* elkészítésmódja is ide kívánkozik. Ugyanis a helyes elkészítésen, ízesítésen múlik, hogy egészséges, ízletes zöldfőzelék, vagy az ifjú korosztályok által ellenszenvvel fogadott, unalmas „spenót" lesz-e belőle. A kartondobozos csomagolású parajtömböt tehát kiolvasztás nélkül lábasba tesszük, vizet nem kell aláönteni, mert olvadás közben levet ereszt. Tűzre állítjuk, míg forrni kezd, ekkor kis lángon hagyjuk a tűzön tovább, fedő alatt párolódni. Már ekkor helyes egyéni ízlés szerint jól megsózni. Míg a paraj párolódik, elkészítjük a rántást; 2–3 gerezd meghámozott fokhagymát a legkisebb lyukú reszelőn lereszelünk, és kis lábasba tesszük, 5 deka vajra. Tűzre állítjuk, kissé pirítjuk a fokhagymát a vajban, majd adunk hozzá 3 deka lisztet, és ezzel tovább folytatjuk a pirítást, míg a liszt rózsaszín nem lesz. Ekkor a tűzről lehúzva felereszt jük 2 dl *hideg* tejjel. (Rántásról szólva: sohasem szabad a rántást meleg folyadékkal, – vízzel, levessel, húslével – felereszteni, mert akkor a liszt megcsomósodik benne.) A tejjel simára keverjük, majd merőkanalanként adagolunk hozzá a kislángon forrásban levő parajból. Azzal elvegyítjük, és az egészet visszaöntjük a tűzön levő parajba, de csak annyi időre, míg még egyet forr. A tűzről lehúzva, belevegyítünk 2–3 nyers felvert tojást. Melegítéskor – ha a parajt túl sűrűnek találjuk – kis tejjel hígítsuk. Adhatunk hozzá húsfeltétet (pl. bélszínrolót, húspogácsát stb.), vagy személyenként 2–3 tükörtojást, esetleg burgonyakrokettet vagy bundáskenyeret.

Az újdonságok számbavételekor említést érdemelnek a kitűnő zacskós levesporok, melyek jó része régebben ismert, de szinte minden évben kínálkozik belőlük új is. Igen kiváló ízű többek között a jugoszláv Kokoska Juha – nevű húsleves, a hazai gulyásleves és zöldségleves. Nagyon komoly időmegtakarító segédeszköze a háziasszonynak a halászlékocka és a halászlé fűszercsomag. Előbbiből 2 kockával megoldottuk a hagyományos halászlékészítés összes aprólékos műveleteit, az apróhal-tisztítást, paszírozást stb. Tehetünk még bele egy fej nyers, megtisztított vöröshagymát, és ízlés szerint 1–2 szem burgonyát, egészben. Mindössze 15 percig forralunk 2 halászlékockával néhány szép pontyszeletet egy- vagy másfélliteres fazékban, és kész a finom, friss halleves.

A konzervipar újabb ételízesítői közül feltétlenül megérdemlik figyelmünket a tubosos *Piros Arany* ételízesítők („Csemege", „Csípős", „Nagyon csípős"). Ezek a paszták gazdag vitamintartalmúak. Kenhetjük vajaskenyérre, vékonyan kemény sajtszeletre (trappista, óvári sajt, ementáli sajt), elkeverhetjük juhtúróval és köménymaggal, tehetjük ízesítőnek levesbe, pörköltbe, sültnek a levébe, és csinosan díszíthetjük vele a majonézzel leöntött töltött tojást is; mindegyik tojás tetejére egy pontot nyomva a tubusból. A

katchup (ejtsd: kecsöp), sűrített paradicsomból és sokféle fűszerből (fahéj, feketebors, hagyma, szegfűszeg) készült élénkpiros színű, aromás ízesítő. Sült húshoz, halhoz, szendvicshez, főtt tésztához jól használhatjuk, újszerűbb ízt ad étkeinknek. A poharas *mustár* újabb változata tormával keverve készül. Erőteljesebb és csípősebb ízű a réginél, kevesebbet használjunk belőle. Pompásan ízlik sült kolbászhoz, virslihez, bélszínrolóhoz, de akár a serdülő fiúk kedvelt uzsonnájára, a zsíros kenyérre kenve is. Szendvicsek díszítésénél is jó szolgálatot tesz. Végül – de nem utolsósorban – ejtsünk szót a késztésztákról is. Bár a korszerű étkezésben kerüljük a sok szénhidrátot (kenyeret, dagasztott tésztát, egyáltalán a liszttel készült ételeket, még a rántást is!), gyermekes családban szinte nélkülözhetetlen időnként egy kis kifőtt tészta. Az ismert mélyhűtött túrógombóc, szilvásgombóc legújabb testvére a finomízű, leheletkönnyű

lekváros derelye: Kiolvasztani ezt sem kell; forrásban levő, megsózott, bő vízben, fedő alatt kifőzzük. (Főzési ideje 10 perc, de még az órát sem kell néznünk; a derelye kész, ha „feljön" a fazékban a főzővíz színére.) Ekkor kiszedjük, nagylyukú szűrőn leszűrjük, csap alatt egyszer leöblítjük, majd az időközben elkészült pirított morzsában megforgatjuk. A morzsa így készül: 5 deka, felforrósított zsírban (vajban) a tűzön 5 deka zsemlemorzsát aranysárgára pirítunk. Tálaláskor fahéjas porcukorral szórjuk meg a derelyét.

A *mélyhűtött galuska* ugyancsak újabb mirelit készítmény. (Sajnos, olykor hiánycikk – ez is csak népszerűségére vall.) Akár vasárnapi vagy ünnepi ebéd körítése is lehet, olyan jóízű és kiadós, munka pedig alig van vele. A tasakból vagy dobozból lábasba tesszük, s kevéske zsírral vagy vajjal fedő alatt átmelegítjük. Főzni nem kell, azonmód fogyasztható; nagyon jó pörkölthöz, paprikás csirkéhez, vadas húsételekhez.

A késztésztáksorába tartozik a magyar édesipar újabb terméke, a *kakaós süteménypor*. Tálba öntve vízzel hígítjuk a port, majd a masszát kivajazott tepsiben megsütjük. Minden szükséges hozzávalót tartalmaz (cukrot, lisztet, tojást, vajat, kakaóport), semmivel nem kell feljavítanunk, de a sütés után megtölthetjük különféle krémekkel vagy gyümölcsízzel.

A *készsütemények* közül változatlanul a legközkedveltebb a kész piskótatorta, mellyel annyi a tennivalónk, hogy két vagy három lapba vágjuk; a lapokat meglocsoljuk egy kevés langyos tejjel, mert e nélkül a késztorta túl száraz, morzsalékos; majd hidegen kikevert krémmel a lapokat és a torta tetejét is megkenjük. Hűtőszekrénybe vagy hideg helyre állítjuk, 1–2 óra múlva már szeletelhetjük is.

Csokoládékrém (a kész tortához vagy ostyalaphoz): 20 deka vajat habosra keverünk 15 deka porcukorral és 2 púpozott evőkanál kakaóval. *Citromkrém:* az előbbi módon készül, de kakaó helyett citromlével és reszelt citromhéjjal. *Kávékrém:* 2 kiskanál Nescafé-val keverjük ki az előbbi hozzá-

valókat. *Diókrém:* 10 deka darált dióval keverjük ki a krémet, belecsepegtethetünk a végén 2–3 csepp citromlevet is.

Jó háziasszonyok lehetünk úgy is, hogy nem szegődünk a konyha rabjaivá, háztartásunkban is bevezetjük mindazt az újat, amit az ipar és a kereskedelem nyújtani tud, és bátran támaszkodunk saját ötletességünkre, leleményességünkre és újító szándékunkra.

A KIVÁLÓ ÁRUK FÓRUMÁN

kétszeresen elismert termék

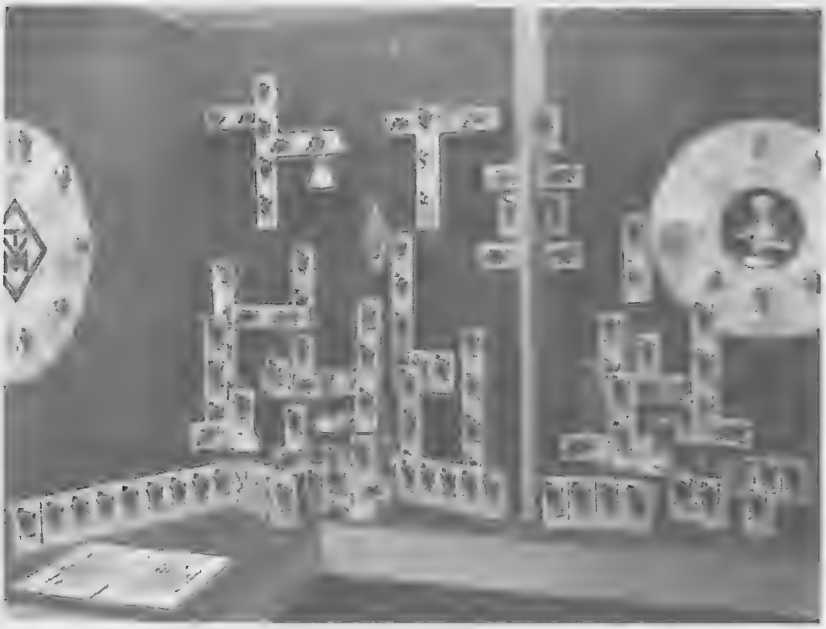

Minden textilnemű
mosására kiválóan alkalmas

KERTÉSZ MAGDA

Akinél semmi sem vész kárba

Amikor felkeresem Bözsit, éppen a konyhában tevékenykedik. Nyitja a jégszekrényt, és mindenféle apró maradékot kotor ki belőle: sárgult túrót, kemény sajtot, sülthúsvéget, egy árva tojást, pohar aljában száradó tejfölt... Összekeveri őket, és serpenyőbe dobja.

– Jó ég! – mit csinálsz? – kérdem Bözsit.

– Omlettet, à la Elisabeth!

– Melyik Elisabeth? Taylor vagy az angol királynő?

– Egyik se! Én. Estére vendégeket várok. És ha úgy teszem az asztalra ezt a vegyes gezemicét, hogy omlett, à la Elisabeth, senki sem mer kérdezősködni, hogy mi ez, mert olyan előkelően hangzik, és nyek nélkül megeszik. Én meg megszabadulok az összes maradéktól.

Elisabeth, azaz Bözsi, most felfedezett a konyhaszekrény egyik polcán egy kis tojássárga-maradékot.

– És ezzel mit csinálsz? – kérdeztem némi kárörömmel. – Hiszen az omlett, à la Elisabeth, már majdnem kisült, tehát nem öntheted nyakon a tojással.

– Te csak ne félts engem – szólt. – Nálam semmi sem vész kárba. – Ezzel a tojássárgát az arcára kente. – A múltkor olvastam egy női rovatban, hogy ránctalanítja, üdévé varázsolja a bőrt.

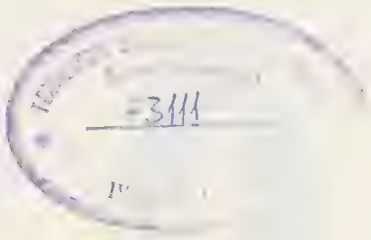

A divat változik,
de az Elegant márka
mindig garantálja a legújabbat!
Vásárolja
az Elegant Május 1 Ruhagyár
termékeit!

elegant
MÁJUS 1 RUHAGYÁR

Esküvőre

menyasszonyi, vőlegényi ruhák kiegészítőkkel együtt kölcsönözhetők a

JELMEZKÉSZÍTŐ ÉS KÖLCSÖNZŐ VÁLLALAT
fiókjaiban

Budapesten: V., Bécsi u. 3—5.
V., Kecskeméti u. 8.
IV., Árpád út 44.
II., Keleti K. u. 6.

Vidéken: Pécs, Szeged, Miskolc, Szombathely, Zalaegerszeg, Békéscsaba, Debrecen, Győr, Kecskemét, Székesfehérvár, Eger.

Tartalom

5 Virizlay Gyula: Márciusi köszöntő
7 Hajnal Anna: Fiainknak
9 Esztergomi László: Brigádnaplók nyomában
16 Varga Katalin: Rögeszme
17 Lányi Sarolta: Időzavar
18 Dr. Szegő Tamás: A dolgozó nők érdekében
A gyermektartási segélyről
A gyermektartás néhány kérdéséről
Alkoholista gyermekeinek tartása
Korkedvezményes nyugdíj
Tsz segítő családtagi idő beszámítása
A tsz-járadék folyósításáról
25 A nőbizottság működéséről
27 Kopácsy Margit: A negyedik szék
34 Pardi Anna: Az időről
35 Sziráky Judit: Derengések
39 A műszaki múzeumok
40 Fülöp István: A műszaki múzeumok – a munka múzeumai
A Magyar Olajipari Múzeum
47 Kiszely–Zoltay: Massa múzeum
56 Rab Zsuzsa: Lelet
57 Tóth Judit: Fürdő
59 G. Szabó Judit: Kis családi színkör, avagy: A családban marad...!
Családlátogatás, hagyományos
Kié a mi gyerekünk?
Állati családtagok
65 Fehér Klára: Megnyugtató
66 Bálint Lea: (Boldogságom erdejének)
67 Kertész Magda: Borotválkozás
69 Fehér Klára: Tudomány
70 Solymos Ida: Barátaim

71 Nemes Nagy Ágnes: Őseimhez
73 Urr Ida: A Latin-negyedben
75 Pálfy József: Az „ENSZ-család”
89 Gutai Magda: Örményország
90 Keresztes Ágnes: Ének
91 Szél Júlia: Dallamok őrzői
96 Várkonyi Anikó: Ballada
97 Z. Horváth Piroska: Betyártemetés
103 Várnai Zseni: Aludni jó...
104 Demeter Imre: Egy színház, vidéken
113 Gergely Ágnes: Keserű-gyökerű
115 Jókai Anna: A koldusasszony meghódítása
122 Solymos Ida: Csontváry
125 Dénes Zsófia: Szőnyi István
129 Komját Irén: Harcoló művészet
133 Hajós Tibor: Mi történt – hogy történt?
158 Márkus Gizi: Rendhagyó divatbemutató
173 Palotai Boris: Rózsaszínű kombiné
182 Kertész Magda: Mire emlékezhetnek a nők?
184 Fehér Klára: Répafőzelék
187 Bars Sári: Újdonságok a konyhában
194 Kertész Magda: Akinél semmi nem vész kárba

A kiadásért a Táncsics Könyvkiadó igazgatója felel
Felelős szerkesztő Ponori Thewrewk Aurél
Műszaki vezető Kiss Károly
Tipográfus Sándor Dénes
Készult 66 100 példányban 12,5 (A/5) ív terjedelemben
MSZ 5601–59 Budapest, 1974

73.2829 Athenaeum Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Soproni Béla vezérigazgató

NŐK
ÉVKÖNYVE
1974

Másodízben adunk a nőolvasók kezébe nekik szóló Évkönyvet. Elsősorban nőnapi ajándéknak, a dolgozó nőknek állítottuk össze, hogy kenyérkereső vagy háztartási munkájuk után kellemes és hasznos, változatos olvasmányok társaságában pihenhessék ki fáradalmaikat, enyhítsék gondjaikat ez évben is.

A verseken, novellákon, komoly és mulatságos elbeszéléseken, karcolatokon kívül külön felhívjuk a figyelmet dr. Szegő Tamás hasznos, gyakorlati jogi tanácsaira, a kaposvári Csiky Gergely színház életének, művészeinek bemutatására Demeter Imre tollából, Márkus Gizi rendhagyó divatbemutatójára, Barcs Sári tanácsaira konyhaügyekben –, hogy csak néhányat említsünk a gazdag tartalomból.

Érdekesek – és a nőknek szánt, ilyen jellegű kiadványok között a hagyománnyal szakító témájúak – a műszaki múzeumaink közül kettőt ismertető írások, a női szocialista brigádok életét közvetlen közelből bemutató naplórészletek és a hozzájuk fűzött jegyzetek, az „ENSZ-családokat" részletező, a Szőnyi Istvánt vagy Käthe Kollwitzot és művészetüket ismertető, színes tanulmányok, vagy az érdekesebb, fontosabb események – 5–100 éves – évfordulójáról megemlékező cikkek.

Az Évkönyv színvonalát neves szakírók, írónők, költők sora (Hajnal Anna, Rab Zsuzsa, G. Szabó Judit, Lányi Sarolta, Kertész Magda, Palotai Boris, Fehér Klára stb.) biztosítja.

TÁNCSICS

18,– Ft